

**MODERN MISIR EDEBİYATINDA
NEVÂL ES-SA‘DÂVÎ’NİN “ZÎNET” ADLI
ROMANININ TEKNİK AÇIDAN İNCELEMESİ**

Sümeyye URHAN

**Yüksek Lisans Tezi
Arap Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. İlknur EMEKLİ
2021**

Her hakkı saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

Sümeyye URHAN

**MODERN MİSİR EDEBİYATINDA NEVÂL ES-SA‘DÂVÎ’NİN
“ZÎNET” ADLI ROMANININ TEKNİK AÇIDAN İNCELEMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. İlknur EMEKLİ**

ERZURUM – 2021

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “MODERN MİSİR EDEBİYATINDA NEVÂL ES-SA‘DÂVÎ’NİN “ZÎNET” ADLI ROMANININ TEKNİK AÇIDAN İNCELEMESİ” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

07.10.2021

Aslı ıslak imzalıdır

Sümeyye URHAN

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

.....
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü tezle ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. İlknur EMEKLİ danışmanlığında, Sümeyye URHAN tarafından hazırlanan bu çalışma 07 / 09 / 2021 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Arap Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Nurullah YILMAZ

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Doç. Dr. İlknur EMEKLİ

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğrt. Üyesi Mürüvvet TÜRKEN ÇAKIR

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Aslı ıslak imzalıdır

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
KISALTMALAR DİZİNİ	IV
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	V
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ	1
A. Arap Romanının Doğuşu	1
B. Arap Romanının Batıyla Tanışması ve Mehmet Ali Paşa Dönemi	3
C. Arap Romanının Gelişimi.....	6
II. MISIR ROMANI	7
A. Modern Mısır Romancılığında Kadın Teması.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERN MISIR ROMANCILIĞINDA NEVÂL ES-SA'DÂVÎ; HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. HAYATI.....	14
1.2. NEVÂL ES-SA'DÂVÎ'NİN TEMEL GÖRÜŞ VE DÜŞÜNCELERİ.....	19
1.3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ÜSLUBU	22
1.4. ESERLERİ	30

İKİNCİ BÖLÜM

"ZÎNET" ADLI ROMANIN TEKNİK İNCELEMESİ

2.1. ROMANIN TANITIMI	34
2.2. OLAY ÖRGÜSÜ	36
2.3. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI.....	38
2.4. ZAMAN.....	42
2.5. MEKÂN	44
2.6. KİŞİLER.....	47
2.7. ROMANA DAİR DİKKATLER VE ELEŞTİRİLER.....	63
SONUÇ.....	71
KAYNAKÇA	73
ÖZGEÇMİŞ.....	77

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MODERN MİSİR EDEBİYATINDA NEVÂL ES-SA‘DÂVÎ’NİN “ZÎNET” ADLI
ROMANININ TEKNİK AÇIDAN İNCELEMESİ

Sümeyye URHAN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İlknur EMEKLİ

2021, 77 Sayfa

Jüri: Doç. Dr. İlknur EMEKLİ

Doç. Dr. Nurullah YILMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Mürüvvet TÜRKEN ÇAKIR

1798 yılında Napolyon’un Mısır’ı işgali Arap dünyasını derinden etkilemiştir. Bu etki Arap toplumunda büyük gelişmelere neden olmuştur. Bu dönemde gerçekleşen siyasi, sosyal ve edebi yöndeki bu gelişmeler, Mısır edebiyatının dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. Napolyon’un işgali ile Mısır, Batı kültürüyle yakından tanışmıştır. Mısır’ın Batı kültürüyle etkileşimi her alanda birçok yeniliğe ve çeşitliliğe yol açmıştır. Bu yenilenmeler çerçevesinde edebi türler de kendi gelişimini hızla sürdürmüştür. Edebi türler içinde çok ilgi gören roman türü de ilk günden bu yana çağın getirdiği fikri, siyasi ve edebî gelişimlere bağlı olarak adım adım gelişmiştir.

Söz konusu gelişimlere katkı sağlayan yazarlardan biri de roman türünde önemli eserler vermiş olan Nevâl es-Sa‘dâvî’dir. es-Sa‘dâvî modern Mısır edebiyatında verdiği eserleri ve özellikle feminist görüş ve düşünceleri ile tanınmış, içinde yaşadığı toplumu sosyal açıdan eleştirmiştir. Toplumda yaygın olan ataerkil düşünceyle savaştığı ve kadın haklarını her tür platformda feminist yaklaşımları ile savunmuştur.

Bu çalışmada Nevâl es-Sa‘dâvî’nin hayatı ve eserleri, yazarın “Zînet” adlı romanının teknik açıdan incelenmesi, Arap romancılığı ve modern Mısır romanı bağlamında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nevâl es-Sa‘dâvî, Arap Romanı, Modern Mısır Romancılığı, Zînet

ABSTRACT

MASTER THESIS

**TECHNICAL ANALYSIS OF NAWAL EL SAADAWI'S NOVEL "ZINET" IN
MODERN EGYPTIAN LITERATURE**

Sümeyye URHAN

Advisor: Assoc Prof. Dr. İlknur EMEKLİ

2021, 77 Pages

Jury: Assoc Prof. Dr. İlknur EMEKLİ

Assoc. Prof. Dr. Nurullah YILMAZ

Assist. Prof. Dr. Mürüvvet TÜRKEN ÇAKIR

Napoleon's invasion of Egypt in 1798 deeply affected the Arab world. This effect caused great developments in Arab society. These political, social and literary developments that took place in this period have been accepted as the turning point of Egyptian literature. With the invasion of Napoleon, Egypt was closely acquainted with Western culture. Egypt's interaction with Western culture has led to many innovations and diversity in every field. Within the framework of these renewals, literary genres also continued their development rapidly. The novel genre, which attracts a lot of attention among the literary genres, has developed step by step depending on the intellectual, political and literary developments brought by the age since the first day.

One of the authors who contributed to these developments is Nawal el Saadawi, who has produced important works in the genre of novel. el Saadawi was known for his works in modern Egyptian literature and especially for his feminist views and thoughts, and he criticized the society he lived in from a social point of view. She fought against the patriarchal thought prevalent in society and defended women's rights on all platforms with her feminist approaches.

In this study, the life and works of Nawal el Saadawi, the technical analysis of the author's novel "Zinet", are discussed in the context of Arabic novelism and modern Egyptian novel.

Keywords: Nawal el Saadawi, Arabic Novel, Modern Egyptian Novelism, Zinet

KISALTMALAR DİZİNİ

A.Ü.	: Atatürk Üniversitesi
b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
D.E.Ü.	: Dokuz Eylül Üniversitesi
K.S.Ü.	: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Mad.	: Madde
ö.	: Ölümü
s.	: Sayfa
Say.	: Sayı
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
S.Ü.	: Selçuk Üniversitesi
ts.	: Basım Tarihi Yok
vb.	: Ve Benzeri
vd.	: Ve Devamı
Yay.	: Yayınları
yy.	: Yüzyıl

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Bu çalışmamızda, aşağıda verilen transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır.

Sesliler:

$\bar{\text{ا}} = \hat{a}$; $\text{ي} = \hat{i}$; $\text{و}' = \hat{u}$;
 $\text{ا} = e, a$; $\text{ي} = i, \hat{i}$; $\text{و} = u, \hat{u}$;

Sessizler:

ء = '	ز = z	ق = k
ب = b	س = s	ك = k
ت = t	ش = ş	ل = l
ث = s	ص = s	م = m
ج = c	ض = d, z	ن = n
ح = h	ط = t	و = v
خ = h	ظ = z	ه = h
د = d	ع = '	ى = y
ذ = z	غ = ğ, g	
ر = r	ف = f	

Bunlara ek olarak şu hususlar gözetilmiştir:

- Harf-i tariftten sonra gelen Şemsi ve Kameri harfler okundukları gibi yazılmıştır. “Şemsu'l-Harîf”, “Ba'de'l-Ğurûb” gibi.
- Terkîb halindeki şahıs isimleri bitişik yazılmıştır. “Abdulhalîm” gibi.
- Harf-i tarifler kelime başında küçük harfle yazılmıştır. “et-Tahtâvî”, “el-Bûlunî” gibi.

ÖNSÖZ

Nevâl es-Sa'dâvî, Modern Mısır edebiyatına yön veren isimlerin başında gelir. Eserleri gerek kendi toplumunda gerek Batı toplumunda büyük ses getirmiştir. Bu çalışmamızda yaşadığı toplumda tanık olduğu sosyal konulara eserlerinde çokça yer veren Nevâl es-Sa'dâvî'nin *Zînet* adlı romanı incelemeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın amacı *Zînet* adlı romanı teknik açıdan inceleyip, yazar Nevâl es-Sa'dâvî ve Mısır romanı hakkında bilgi vermektir. Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Arap romancılığı, Modern Mısır romanı ve Modern Mısır romanında kadın teması hakkında bilgi verilmektedir. Birinci bölüm, yazar Nevâl es-Sa'dâvî'nin hayatı, edebi kişiliği ve eserlerini kapsamaktadır. İkinci bölümde ise yazarın *Zînet* adlı romanı teknik açıdan incelenmiştir.

Bu süreç boyunca ilgisini hiç eksik etmeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. İlknur EMEKLİ'ye, yardımı, sevgisi ve bilgileriyle beni yönlendiren aileme, şartlar ne olursa olsun beni çalışmaya teşvik edip bu çalışmayı bitirmemde büyük destekleri olan eşim ve abime, Ammice ifadeleri anlamamda yardımcı olan arkadaşım Shimaa Bolbol'a teşekkürlerimi sunarım.

Erzurum- 2021

Sümeyye URHAN

GİRİŞ

I. ARAP ROMANCILIĞI

Edebî bir tür olarak roman, insan yaşantılarının, tanıklıklarının, tecrübelerinin ve duygularının dışı vurumu olarak tanımlanabilir. İnsan, yazının icadıyla birlikte günümüze kadar bilgi ve deneyimlerini sözlü ve yazılı kültür aracılığıyla birbirlerine aktara aktara gelmiştir. Üstelik bunda edebî bir çaba gözeterek okuyucunun beğenisine sunma ve takdirini kazanma çabası önem kazanmıştır.¹

Her edebî türün tüm dillerdeki serüveni gibi, Arap romanının da kendi içinde, başlangıç ve olgunlaşma dönemleri geçirmiş olduğu söylenebilir. Başlangıç döneminde Batı romanını taklit etmekten öte geçemeyen Arap romanı, 20. yüzyıldan itibaren özellikle Abdurrahman Munîf (1933-2004), Necip Mahfuz (1911-2006), Ğade es-Semmân (1942-...), Tayyib Sâlih (1929-2009) gibi isimlerle birlikte özgünlüğüne kavuşmuştur. Özellikle son yıllarda nitelik ve çeşitlilik bakımından oldukça gelişme kaydederek birbirleriyle yarışır hâle gelmiştir. Grafikselleşen olarak düşünüldüğünde başlangıçtan günümüze Arap romanının yazım oranında büyük bir sıçrama olduğu söylenebilir.²

A. Arap Romanının Doğuşu

Arap romanının ortaya çıkmasındaki en büyük etken Napolyon'un Mısır'a düzenlediği seferdir. Fransızlar, Kahire'de buldukları süre içerisinde (1789-1803) kendi ülkelerindeki ilmî ve kültürel faaliyetlere devam etmiş ve bu faaliyetleri Kahire'ye taşımışlardır. Napolyon Mısır'a gelirken yanında sadece askerleri getirmemiş, bilim adamları ve sanatçıları da bu bereketli topraklara getirmiştir. Araplar bu sayede ilk kez, Batı kültürünü ve edebi faaliyetleri tanıma imkânı bulmuşlardır.³

¹ İlknur Emekli, *Çağdaş Suriye Romancılığında Halim Berekât ve Toplumcu Gerçekçi Romanlarının İncelenmesi*, (Yayımlanmış Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013, 360.

² Adnan Arslan, "Türk akademisi Açısından Arap Edebiyatı Alanında Keşfedilmeyi Bekleyen Bakir Bir Ada: Modern Arap Romanı", *Kocaeli İlahiyat Dergisi*, 3(2), 2019, 109-110.

³ Mehmet Ali Ersöz, *Necip Mahfuz'un Midak Sokağı Adlı Romanının Tahlili*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014, 33.

Enîs el-Makdîsî (1885-1977) çağdaş Arap romanının iki kaynağı olduğunu savunmuştur. Birincisi çok eskilere dayanan makâme türünden eserlerdir. Diğeri ise Batı ile tanıştıktan sonra Batı dillerinden Arapçaya tercüme edilmiş eserlerdir.⁴

İlk dönem Arap romanı incelendiğinde romanın iki akımla karşılık bulunduğu görülür. Birinci akımda didaktik unsura daha fazla yer verilmiş ve roman unsurlarına çok az rastlanmıştır. İkincisinde didaktik unsurla roman öğeleri eşit oranda yer bulmuştur. Bunun nedeni ise ilk dönemlerde Mısırlı aydınlar romanı, eğitici ve öğretici olarak tanımlamışlar, bunun dışında kalanlara roman gözüyle bakmamışlardır. Söz konusu ilk dönem roman örneklerini oluşturan öğretici roman türünün öncüsü Rifâ'a Râfi'î et-Tahtâvî (1801-1873) ile Ali Bâşâ Mubârak (1823-1893) kabul edilmektedir. Bu yazarlar, okuyucunun aydınlatılmasını amaçlamaktaydılar. et-Tahtâvî modern Arap edebiyatında sadece hikâyeciliğin değil romancılığın da ilk hareket noktasını oluşturmaktadır.⁵ Fransız papaz Fenelon'un yazdığı *Les Aventure de Telemaque* adlı romanını *Mevâkıu'l-eflâk fi Aĥbâri Tilimmâk* ismiyle Arapçaya tercüme etmesi Arap edebiyatında modern romanın başlangıcı kabul edilir. Bu çeviri hareketini telif hareketleri takip etmiştir. Bu eser modern Arap edebiyatında Fransızcadan Arapçaya çevrilmiş ilk roman olarak kabul edilir.⁶

Arap romanının oluşumunda önemli bir yeri olan Makâme türü eserlerde bir kahraman etrafında gelişen olayları izleyip aktaran kişiye “râvî”, yaptığı işe de “rivâye” denilmiştir. Bu nedenle *Elf Leyle ve Leyle* gibi masal, *Kelîle ve Dimne* gibi fabl türü eserler ve Makâmeler Arap edebiyatında roman türünün kadim örnekleri olarak kabul edilmiştir. Arap edebiyatında roman ise “rivâye”, roman yazarı “râvî” veya “kâtibü'r-rivâye” ifadeleriyle karşılanmıştır. Bu anlamda “rivâye” kelimesi muhtemelen 19. yüzyılın ilk yarısından sonra Batı romanlarından yapılmış roman tercümelemleri için kullanılmıştır.⁷ Batı edebiyatından yapılan önemli çevirilerin başında şu eserler yer alır:

Necîb el-Haddâd (ö.1899)'ın Alexandre Dumas'tan (1802-1870) çevirdiği romanını *el-Fursânu's-Selâse (Üç Silahşör)*;

⁴ Zehra Gülay Şahan, *Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah'ın Yeri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, 26.

⁵ Şahan, 26-27.

⁶ Zafer Hemek, *Necîb el-Kilânî ve Türkistan Geceleri adlı Romanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019, 4.

⁷ Rahmi Er, “Arap Edebiyatı- Roman”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2008, XXXV, 164-166 , <https://islamansiklopedisi.org.tr/roman#2-arap-edebiyati>

Yûsuf Âsaf (ö. 1938), Jules Verne'den (ö. 1905) *et-Ṭavâf Havle'l-Ard fi Semânine Yevmen* (Seksen Günde Devriâlem);

Ya'kûb Şarrûf (ö. 1927), Walter Scott'tan *Ḳalbu'l-Esed* (*Aslanın Kalbi*);

Yûsuf Es'ad Dâğır (ö. 1981), Pierre Loti'den (ö. 1923) *el-Ecnihatu'l-Mutekessira* (*Kırık Kanatlar*);

Hâfız İbrâhim (ö. 1932) Victor Hugo'dan *el-Bu'esâ* (*Sefiller*) adlı eseri.⁸

Modern anlamda Arap romanının, Mısırlı Muhammed Hüseyin Heykel'in (1888-1956) *Zeyneb* isimli romanıyla başladığı söylenebilir. Heykel bu eserini roman türüne gösterilebilecek tepkilerden çekinerek "Mısırî Fellâh" takma adıyla yayımlamıştır.⁹ Aynı zamanda bu eser, Batılı anlamda yazılan ve uzun hikâye özellikleri taşıyan ilk romandır. Eserin konusu toplumsal hayatın içinden seçilmiştir. Heykel, romanda günün toplumsal şartlarında yaşayan bir kadının yaşamı ve karşılaştığı sıkıntıları ele almıştır. Eser bir kadın adı olan *Zeyneb* adıyla yayımlanmak istenmiş olsa da bu isimle yayımlanamamış, *Menâzır Ahlâk Rıfıyye* (Kırsal Kesim Ahlakından Görünümler) adıyla yayımlanmıştır. Heykel, bu eserde toplumun içindeki en önemli sorunlardan biri olan genç kızların isteksiz bir şekilde evlendirilmesi konusunu işlemiştir. Heykel'den sonra bir kısa hikâye örneği olan Muhammed Teymûr (1892-1921)'un *Mâ Terâhu'l-'Uyûn* (Gözün Gördükleri) adlı kitabı roman türüne ikinci bir örnek olarak verilebilir.¹⁰

1920'li yılların başlarında Mahmûd Teymûr (1894-1973), Mahmûd Tâhir Lâşîn (1894-1954) ve Yahyâ Hakkı (1905-1992) gibi modern düşünceli genç yazarlar çağdaş ve gerçekçi konularla kendi gazeteleri olan *el-Fecr*'de yayımladıkları nitelikli telif ve çeviri hikâyelerle hikâye ve roman alanına ciddi katkılar sağlamışlardır.¹¹

B. Arap Romanının Batıyla Tanışması ve Mehmet Ali Paşa Dönemi

Napolyon Bonaparte'ın 1798 yılında Mısır'ı işgali üzerine, Osmanlı Devleti bu kente Mehmet Ali Paşa komutanlığında bir ordu göndermiş ve Fransız işgaline son vermiştir. Bu başarısı nedeniyle Mehmet Ali Paşa, Osmanlı Devleti tarafından

⁸ Hemek, 5.

⁹ Er, 164-166.

¹⁰ Ahmet Kazım Ürün, "Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 35, Konya 2016, 136.

¹¹ Er, 164.

ödüllendirilerek Mısır valiliğine terfi ettirilmiştir. Başarı üstüne başarı kazanan Mehmet Ali Paşa için valilik artık yetinilecek bir makam hâline gelmemeye başlar. Daha büyük başarılar elde etmeyi hedefleyen Paşa, kısa süre sonra Osmanlı'dan bağımsız büyük bir devlet kurma tasarısını hayata geçirmek için harekete geçer. Öncelikle bu amacını gerçekleştirmesinin önünde engel olarak gördüğü Memlûk Devleti'nin ileri gelenlerini idam ettirmiştir. Ardından tasarısı için önemli bir aşama olan donanımlı bir ordu kurma işine koyulmuştur. Bu nedenle fen bilimleri eğitiminin verildiği teknik ve askeri okullar kurmuş, bu okullarda nitelikli bir eğitim müfredatı oluşturmak amacıyla Avrupa'dan hocalar getirtmiştir. Diğer yandan bu okullarda nitelikli bir eğitim verebilecek eğitimciler yetiştirebilmek; Batı'daki bilimsel çalışmaları Arapçaya tercüme edecek uzmanlar sınıfı oluşturabilmek ve dolayısıyla, Mısır'ın bilim, teknoloji ve edebî alanlardaki açığını kapatabilmek gayesiyle 1809'da Avrupa'nın çeşitli ülkelerine öğrenciler yollamıştır.¹² 1820'li yılların ortasından itibaren yurt dışına çıkan öğrenci sayısı artmaya başlamıştır. Gönderilen bu öğrenciler, bilimsel ve teknik çalışmaları gözlemlenmeleri yanında, Batı edebiyatıyla da ilgilenmişlerdir. Avrupa'ya gönderilen öğrenciler Avrupa'da kaldıkları süre boyunca bilimsel, teknik ve edebî çalışmaları yakından takip etmişler ve bu çalışmalardan ciddi manada etkilenmişlerdir. Sonuç olarak Avrupa'dan dönmelerinin ardından bu öğrenciler, buradaki izlenimlerini ve gözlemlerini birçok alandaki çalışmalarına aktarmışlardır.¹³

Memleketin dört bir yanına çeşitli mektepler açılmış ve buralarda Avrupalı usul ve programlar uygulanmıştır. 1816'da Hendese mektebi, 1827'de tıbbiye, 1834'te mühendishane kurulmuştur. Bunların yanında tıp, ziraat, sanat, dil vb. hususlarla ilgili çeşitli mektepler açılmıştır. 1837'de Maarif Vekâleti kurulmuştur. 1820 yılında ilk matbaa Bulak'ta açılmıştır. Öncelikli olarak yeni okullar için gerekli kitapların ve daha sonra Arapça, Türkçe ve bir miktar da Farsça klasik eserin basımı burada gerçekleştirilmiştir. 1828'de *Vekâyi-i Mısır* adlı resmî bir gazete Arapça ve Türkçe olarak yayımlanmaya başlanmıştır.¹⁴

¹² Corci Zeydan, *Târîhu Âdâbi'l-Lugati'l-Arabiyye*, 1171; Ethem Demir, "Modern Arap Edebiyatında Tasavvufî Roman", *Tasavvur, Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, 5(1), 2019, 41.

¹³Ethem Demir, "Modern Arap Edebiyatında Tasavvufî Roman, Tasavvur", *Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, 5(1), 2019, 41.

¹⁴ Muhammed Hanefi Kutluoğlu, *İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2002, XXV, 62-65, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kavalali-mehmed-ali-pasa>

Mehmet Ali Paşa döneminde dikkat çeken en önemli gelişmelerden biri de 1835'te bir tercüme merkezinin kurulmasıdır. Batı'da yazılan pek çok eser bu tercüme merkezindeki tercümanlar tarafından Arapçaya kazandırılmıştır. Bir taraftan klasik dil ve edebiyat çalışmaları sürdürülürken diğer taraftan da Batılılaşma'nın etkisiyle hikâye, roman ve tiyatro gibi bu coğrafyada daha önce tanınmayan edebi türlerde eserler yazılmaya başlanmıştır. Konumuz bağlamında, özellikle bu merkezde tercüme edilen Avrupalı yazarların telif ettiği önemli romanlar dikkat çekmektedir. Bu tercüme faaliyetleri yanında, gazetecilik faaliyetlerinin artması da modern Arap düşüncesinin doğuşu ve gelişimini olumlu yönde etkilemiştir.¹⁵ Batı'dan yapılan çevirilerin gazete ve dergilerde yayımlanmasıyla çeviri hareketi hızlanmıştır. *El-Ehrâm*, *el-Mukattam*, *el-Hilâl*, *el-Muktataf* gibi gazetelerde yayımlanan bu tercüme, Necîb el-Haddâd (1867-1899), Nesîb el-Meş'alânî (ö.1897), Tanyûs Abduh (1869-1926), Nikola Rizkullâh (1869-1915) gibi önemli yazarlara aittir.¹⁶ Böylece telif edilen eserler daha geniş kitlelere ulaşma imkânı bulmuştur. Yazılı basının başlattığı bu devrim niteliğindeki değişim, yeni bir üslubun doğuşunu da beraberinde getirmiştir. Ağdalı, karmaşık, kimi zaman anlaşılabilir ifadelerin yerini sade, açık ve anlaşılır cümlelere bırakmıştır. Sonuç olarak matbaa ve gazetenin kurulması, Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin yurda dönüşüyle eğitim ve tercüme faaliyetlerine destek vermeleri, Arap dili ve kültüründe yeni bir canlanma başlatmıştır.¹⁷

Tüm bu gelişmeler sonucunda Arap romanı, bütün sanatsal ve estetik formları ile büyük bir değişime uğramıştır. Özellikle Arap kültüründe roman tarihsel olarak anlatı türü ile belirgin bir hâl almıştır. Anlatı tüm halkların tarihinde mevcuttur. Fakat anlatı türleri, romanda olduğu gibi ortaya çıktıktan sonra zamanla birlikte gelişir, yapısı, sunuluş şekli ve algılanışı değişiklik gösterir. Örneğin İngiltere ve Amerika'da dünyanın diğer ülkelerine göre polisiye romanları daha çok gelişmiştir. Arap romancılığına esas olabilecek makâmeler ve halk hikâyeleri de buna örnek verilebilir.¹⁸

¹⁵ Nevin Karabela, "Arap Edebiyatında Tarihi Romanın Ortaya Çıkışında Milliyetçilik Düşüncesinin Önemi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, 2015, 188.

¹⁶ Şahan, 16

¹⁷ Karabela, 188.

¹⁸ Corci Zeydan, *Târîhu Âdâbi'l-Lugati'l-Arabiyye*, 37; Sa'id Yaktîn, "Arap Romanı Geçmişten Günümüze", (Çev.: İsmail Alan), *Doğu Araştırmaları Doğu Dil, Edebiyat, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 12, 2013, 177.

C. Arap Romanının Gelişimi

Arap romancılığının, Batıyla etkileşime girmeye başladığı 60'lı yıllardan günümüze kadar geçen süre içerisinde başlı başına bir sanat hâline geldiği söylenebilir. Bu kısa süre içerisinde Arap romancılığı kendine özgü ayrıcalıklı nitelikleri ile birçok tecrübe kazanmıştır. Bu önemli tecrübeler farklı alanlarda yaşanmıştır. Nitekim birikimler tek bir romancı veya tek bir Arap ülkesiyle sınırlı değildir. Ancak roman türündeki ilk denemeler Mısır ve Lübnan'da görülmüş, klasik anlatım türü olan Makâmeleri canlandırma girişimi şeklinde ortaya çıkmıştır. Modern anlamda romanın, Arap edebiyatına 19. yüzyılın son çeyreğinde Batı edebiyatlarının etkisi ve çeviri hareketleriyle girdiği söylenebilir. Arap edebiyatı modern romancılığında çeviriler dönüm noktası olarak görülmüştür. Bu çeviri hareketlerini hemen sonra uyarlama ve telif hareketleri takip etmiştir. Ayrıca 19. yüzyılın son çeyreği içinde Mısır'da çıkan ve hızla çoğalan gazete ve dergiler, modern hikâye ve roman türünün Arap edebiyatına girmesine büyük katkı sağlamıştır. Bu romanların büyük bir kısmı edebî değeri fazla yüksek olmayan, dolayısıyla entelektüel kesimin ilgisini çekmeyen, fakat büyük okuyucu kitlesini sürükleyen türden aşk ve macera konulu roman çevirileridir.¹⁹

1960'lardan itibaren ise çok sayıda kadın edebiyatçı roman ve kısa hikâye yazarları arasına katılmıştır. Bunların arasında, Mısırlı Latife ez-Zeyyât (1923-1996), Nevâl es-Sa'dâvî (1931-2020), Elife Rif'at, Selvâ Bekr (1949-...); Iraklı Deysî el-Emîr; Lübnanlı Leylâ Ba'lebekî (1934-...), Emîlî Nasrullah (1931-2018), Hanân eş-Şeyh (1945-...), Hüdâ Berekât (1952-...); Faslı Hannâse Bennûne; Filistinli Seher Halîfe (1941), Liyâne Bedr (1950-...) ve Suriyeli Gâde es-Semmân en önemli hikâye ve roman yazarları olarak sayılabilir.²⁰

1980'den sonra Mısır ve Doğu Akdeniz ülkeleri dışında yaşayan Arap yazarlar da roman alanına katkı sunmuşlardır. Bu bağlamda Fas, Tunus ve Cezayir'de Arapça yazan yazarların sayısında artış gerçekleşmiştir. 1945-1960 yılları arasında olgunluk dönemini yaşayan Arap romanı bugün, özellikle Necîb Mahfûz'un 1988'de Nobel edebiyat ödülünü almasından sonra büyük bir sıçrama yaşamıştır. Mahfuz'un edebiyat ödülünü almış

¹⁹ Yaktîn Sa'îd, "Arap Romanı Geçmişten Günümüze", Çev: İsmail Alan, *Doğu Araştırmaları Doğu Dil, Edebiyat, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 12, 2013, 177-180.

²⁰ Rahmi Er, "Arap Edebiyatı- Roman", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2008, XXV, 164-166, <https://islamansiklopedisi.org.tr/roman#2-arap-edebiyati>

olması Arap romancılığının, uygar ve çağdaş edebiyat biçimini yakaladığının göstergesidir.²¹

19. yüzyılın sonlarında eğitici romanlarla birlikte gelişim gösteren eğlendirici, hoş vakit geçirten romanlar okuyucuya sunulmuş ve bu romanlar büyük bir beğeni toplamaya başlamışlardır. Büyük çoğunluğu, Fransızcadan, İngilizceden ve İtalyancadan çevrilmiş olan bu eserlerde, edebî değerlerden ziyade halkın isteği esas alınmıştır. Yazarların gözünden kaçmayan bu istekle, yapılan çevirilerin çağın ruhuyla oluşturduğu bütünlük sayesinde Arapların Cahiliye dönemi ve İslâmî dönem hikâyelerinin yerini almıştır. Böylece yazarlar halkın günlük isteklerini karşılamak için edebî duyarlılıklarını bir kenara bırakıp, kısa sürede tamamlanacak eserlere yönelmişlerdir. Louis Cheikho (1859-1927), bu dönemde basılan romanların yüzde doksanının konusunu aşk maceralarının oluşturduğunu ve faydasız, ahlaka aykırı Avrupa romanlarının çevrildiğini belirtmiştir.²²

Arap romanı, en çok 20. yüzyıl boyunca gelişmiştir. Bu dönemde Arap romancılığı, Batı romanının farklı deneyim ve tekniklerinden faydalandığı gibi geleneksel Arap anlatı türlerinden de yararlanmışır. Roman deneyimleri zamanla sinema, tiyatro ve televizyon dizilerine uyarlanmışır. İleriki dönemlerde ise birçoğu kendi karakteristik özellikleri ile yabancı dillere çevrilmiştir. Arap romancılığı, bütün bu gelişmelerle birçok araştırmacı ve eleştirmenlerin dikkatini çekmeyi başarmıştır. Hatta öyle ki bu durum roman türünün yeni Arap divanı olarak kabul edilmesini sağlamıştır.²³

II. MISIR ROMANI

Arap dünyasındaki edebî türlerin, özellikle kurgusal türlerin gelişimi aşamasında Mısır'ın kültürel ve geleneksel tarihi üzerinde gelişmesi ve kullanılması kaçınılmaz bir sonuç olmuştur. Bu yönelişi haklı göstermenin kesinlikle birçok sebebi vardır: Ülkenin bulunduğu konum, modern Ortadoğu tarihi, ilk zamanlardan beri izlenen baskın siyasi, kültürel ve geleneksel kimlik gibi. Yine bunlar arasında sınırları dâhilinde yaşayan oldukça fazla sayıda insanın bulunması ve diğer bölgelerden göçmenlere özellikle 19.

²¹ Roger Allen, "Edebiyat Tarihi ve Arap Romanı", 2001, (Çev: Faruk Çiftçi), *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 6, 2005, 130.

²² Rahmi Er, *Tâha Huseyin ve Üç Romanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1988, 147-148.

²³ Yaktîn, 186.

yüzyılın ikinci yarısında Suriye-Lübnan asıllı Hristiyan topluluklara kucak açması sayılabilir.²⁴

Mısır, 1798 tarihinde Napolyon'un istilasıyla birlikte Batı ilim ve edebiyatıyla buluşmuştur. Bu tarihten itibaren sanat ve edebiyatta, millî ve modern Mısır edebiyatının inşası ve gelişimi yolunda ilk adımlarını atmıştır. Halk, Batı sömürgesinin getirdiği bu yeni gelenek karşısında ilk olarak geleneksel birikimine sarılmış ve toplumda milliyetçi duygular ön plana çıkmıştır. Fransız istilasıyla ortaya çıkan bu durum, Mısır halkına kendi varlığını hatırlatıp geleneksel anlamda bir algıyla toplumda kendine özgü “Mısır insanı” düşüncesini canlandırmıştır. Tarihin gölgesinde filizlenen edebiyat, bir yandan yeni edebî formlarla çeşitlenip kendini gösterirken bir yandan da üzerinde taşıdığı fikrî ve edebî akımlarla renklenip toplumda fikri hareketliliği canlandırmıştır.²⁵

Bu dönemde Mısır Osmanlı hâkimiyeti altındadır. Mısır valisi olan Mehmet Ali Paşa'nın en önemli girişimi modern bir eğitim sisteminin kurulması için gerekli alt yapıyı oluşturması olmuştur. Eğitim görmemiş olmasına rağmen Mısır'daki gelişmeleri ve bu bölgeye yönelik devletlerin politikalarını birebir takip etmiştir. Kendi otoritesini güçlendirme bağlamında politikalar geliştiren Paşa, yayılmacı politikasını geliştirecek çeşitli reformlar ve yatırımlar sayesinde ülkede yeni bir yönetim tarzı oluşturmuştur. Çeşitli girişimlerle kısa sürede ülkenin gelirini ciddi bir şekilde artırmayı başarmıştır.²⁶

Mehmet Ali Paşa'nın açtığı Batı tarzı okullarda başlangıçta İtalyan ve Fransız hocalar ders vermiş, Mısırlı öğrencilerin bu okullarda eğitim görebilmelerini sağlamak için dil okulları açılmış ve yurt dışı öğrenim bursları başlatılmıştır. Batı ilim ve teknolojisine ilk defa tanıklık eden öğrenciler Mısır'ın modernleşmesine önemli katkı sağlamıştır. Bu öğrenciler orada geçirdikleri zaman diliminde Avrupa tarzı edebî eserleri okuyup, birçok alanda yeni düşünceyle tanışmış ve kültürel anlamda farklı olan Avrupa'yı daha yakından tanımışlardır. Bu etkilenme sadece düşüncede kalmamış, bunun sonucunda da ülkelerine Avrupa'da tanık oldukları hayatın izlerini taşıyarak dönmüşlerdir. Bu gençler Avrupa toplumlarında yaşanan hayatla kendi ülkelerindeki hayatı kıyaslayıp kendi ülkelerinin geri kalmışlık nedenlerini sorgulamaya başlamışlardır.

²⁴ Allen, 131.

²⁵ Asiye Çelenlioğlu, “Abdurrahman eş-Şarkavi'nin Romanlarında Toplumsal Eleştiri”, *Nüsha Dergisi*, 17(45), 2017, 9.

²⁶ Muhammed Hanefi Kutluoğlu, “Kavalalı Mehmet Ali Paşa”, *İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2002, XXV, 62-65, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kavalali-mehmed-ali-pasa>

İdari yapılanmada, eğitimde, kısaca sosyal hayata yön veren her alanda bir yenilenmeye ihtiyaç duyulduğunu hissetmişlerdir. Ülkelerindeki bu geri kalmışlığı gidermek amacıyla birçok alanda düşünsel ve edebî hareketliliğin başlamasına vesile olmuşlardır. Örneğin bu düşünceden hareketle Rifâa Râfî et-Tahtâvî (1801-1873), Paris'teki izlenimlerinden oluşan *Tahlîsu'l-İbrîz fi Telhîsi Bârîz* (1834) adlı eserini kaleme almıştır. Bu eser içerik bakımından, Mehmet Akif'in Batı'yı gördükten sonra kaleme aldığı makalelerini andırır. Alî Mübârek'in (1823-1893) *Alemu'd-Dîn* adlı dört ciltlik eserinin, Modern Mısır Edebiyatında eğitim alanında tahkiye türüne örnek olarak bu amaçla yazılan eserlerden biri olduğu söylenebilir. İsmi anılan iki eser dışında daha birçok öğretici eserler de toplumdaki geri kalmışlığı giderme konusunu işlemiştir. Ve bu çalışmalar, modern Arap edebiyatında roman türünün alt yapısını oluşturma noktasında oldukça önemli eserlerdir.²⁷

Mısırlı aydınlar, tercüme yoluyla Batı edebiyatının kaynaklarını değerlendirip faydalanmışlardır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bütün bu edebî faaliyetler tüm hızıyla devam edip olumlu gelişmelerle sonuçlanmıştır. Sonuç olarak Avrupa kültürüyle tanışılmış ve bir araya gelinmiştir.²⁸

Bu yıllarda meşhur olan Mısır edebiyatçılarının büyük bir kısmı, roman yazma konusunda deneme çabalarının örneklerini sunmuşlardır. Özellikle bu eserlerden en önemlileri ve bu alanda başarılı olan bazı yazarlar şunlardır: İbrahim 'Abdulkadir el-Mâzini'nin *İbrahim el-Kâtib* (Yazar İbrahim) adlı romanı, Yine *Avdetu'r-Ruh* (Ruhun Dönüşü), *Yevmiyyât Naib fi'l-eryâf* (Bir Taşra Savcısının Anıları) adlı romanlarıyla Tefîk el-Hakîm. 1933 yılında el-Hakîm, yayımladığı *Avdetu'r-Rûh* (Ruhun Dönüşü) adlı romanı ile bu yüzyılın ilk çeyreğinde, toplumsal alandaki Mısırlıların yaşamlarını oldukça başarılı ve daha zengin bir şekilde okuyucuya iletir.

Kendinden söz ettiren bir diğer büyük Arap romancısı kuşkusuz Mısırlı romancı Necîb Mahfûz'dur. 1988 yılında Mahfûz, Nobel Edebiyat Ödülü alıp, Arap edebiyatını ve Arap romanını en üst noktaya çıkarmıştır. Böylece Arap romanı dünyada büyük bir

²⁷ Asiye Çelenlioğlu, "Modern Mısır Edebiyatı ve Mısır Romanı", *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587- 1587), 6(56), 2020, 510.

²⁸ Ürün, 136.

popülariteye kavuşmuştur.²⁹ Mahfûz roman yazma çalışmalarına tamamen kendine has bir metotla başlamıştır. John Drinkwater (1882-1937)'ın başlangıç çalışması olan *The Outline of Literature* (Edebiyatın Ana Hatları)adlı eserini okuyup incelemiştir. Bundan sonra da İngilizce yazılmış birçok roman okuma yolunu seçerek, roman denemeye metodik bir tarzda başlamıştır. Arap edebiyatında önemli bir yeri olan Mahfûz'da olduğu gibi Arap yazarlar birçok yabancı roman yazarlarından etkilenmiştir.³⁰

Mısır'ın içinde bulunduğu toplumun sosyal ve siyasi alanda katkıda bulunanlar arasında önemli bir isim olan Ahmet Lutfi es-Seyyîd (1872–1963) ve arkadaşları, Mısır'ın özellikle idari, sosyal ve eğitimle ilgili alanlarında 19. yüzyılın liberal fikirlerine dayanarak çalışmalarını yapmışlardır. Bu grubun bir üyesi olan Kâsım Emîn, kadının toplumsal hayattaki yeri ve kadın hakları konularına, eserlerinde sıkça yer vermiştir. Bu konulardaki eserlerinden bazıları da şunlardır: *Tahrîru'l-Mer'e* (Kadınları Özgürleştirme) ve *el-Mer'etü'l-Cedîde* (Modern Kadın). Kadınları toplumdaki soyutlaşmayı aktif hâle getirecek reformlar yapılmasını isteyen Kâsım Emîn, bu farklı bakış açısı ve tavrıyla Mısır'da roman sanatının gelişmesine katkıda bulunmuştur. Arap Edebiyatında ilk Mısır romanı *Zeyneb*'in de Lutfi es-Seyyîd'in müridi Muhammed Hüseyin Heykel tarafından yazılmış olması da şaşırtıcı değildir.³¹

Görüldüğü gibi çeviri yoluyla kültürler ve edebî gelişmeler arasında kurulan köprü, toplumların hem edebî hem de kültürel yönlerine ayna tutmuş, toplumlar arasındaki bilgi akışını kolaylaştırmıştır. Batı edebiyatından alınıp, aydın yazarlar tarafından çevrilen eserler de Mısır romancılığının doğuşuna büyük katkı sağlamışlardır. Meneham Milson roman türünün, Mısır ve Arap edebiyatına girmesi, Suriye ve Lübnan yazarlarının Avrupa dillerinden romanları tercüme ve adapte edip bunları gazetelerinde yayımlamaları sayesinde oluşmuştur diyerek bu görüşü savunan isimlerden biri olmuştur.³²

²⁹ Emekli, 7-13, Ahmet Kazım Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîp Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1994, 108

³⁰ Allen, 131.

³¹ Çelenlioğlu, "Modern Mısır Edebiyatı ve Mısır Romanı", 512.

³² Emekli, 7-13.

A. Modern Mısır Romancılığında Kadın Teması

Arap romancılığında özellikle kadının toplumdaki yeri ve feminizm konuları çok ilgi görmüştür. Toplumdaki kadın yazarlar ve kadınların gasp edilen haklarını savunan erkek yazarlar bir duyarlılık oluşturmak için bu konuları oldukça önemsemişlerdir.

Mehmet Ali Paşa dönemi, Mısır halkı için farklı bir dönemdir. Mısır'ın her yönden gelişmesine katkı sağlamış ve Batı dünyasıyla etkileşimini hızlandırmıştır. 19. yüzyılda Mısır, Mehmet Ali Paşa'nın geliştirdiği reformlarıyla şekillenmiş ve kalkınmıştır. Ancak bu yıllarda Mısır'da meydana gelen sosyal değişiklikler, kadının toplumdaki ve sosyal hayattaki yeri açısından bakıldığında pek bir değişim göstermemiştir. Aile kurumunda baba 20. yüzyıl başlarına kadar, süregeldiği gibi hem evin hem de aile fertlerinin reisi ve ailede söz hakkına sahip tek kişi olmuştur. Erkek çocuklar evli olsalar dahi ya aynı evde ya da yakın çevrede ikamet etmişlerdir. Baba, evin gelirleri, giderleri, ev ekonomisi ve çocuklar hakkında söz sahibi olmak hususunda tek yetkili ve karar merciidir. Ailede saygı görmek tamamen yaşa bağlıdır. Tabii ailenin bu durumunun sosyal bir sonucu olarak toplumda da benzer şekilde bir yapılanma meydana gelmiştir.

Gelişen teknoloji ve Batılı değerlerin toplumu etkisi altına almasıyla kadın ve kadın hakları konusunda daha cesur ve özgür fikirler, edebî eserlerde yer bulmaya başlamıştır.³³ 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan feminizm hareketinin etkileri Mısır'da ancak 20. yüzyılda görülebilmiş ve buna bağlı olarak feminizmle ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.³⁴

Bu feminizm hareketlerinin başlamasına neden olan şey, erkek egemen toplumun gölgesinde yaşayan kadınlardır. Arap toplumunun meydana getirdiği ataerkil yapının yol açtığı kadınlara öngörülen rol sadece evinde kocasına iyi bir eş ve çocuklarına iyi bir anne olmak üzerine kurgulanmıştır. Bu bakış açısının doğurduğu sonuç eğitim alanında da kendini göstermiştir. Bu anlayıştan kaynaklanan uygulamalara göre kız çocukları küçük yaşlarda hafızlığı, hadis okuma dersleri alan erkek çocukların yanında bir eğitim olarak alabilmişlerdir. Bu ayrıcalıklı konuma da ancak dönemin önde gelen varlıklı ailelerinin üyesi olabilmeleri hâlinde ulaşabilmişlerdir.

³³ Ürün, 136

³⁴ Senem Soyer, *Mısırlı Nevâl es-Sa'dâvî ile Duygu Asena'nın eserleri ve Edebi Kişiliklerinin Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013, 130.

Avrupa'ya eğitim için gidip oradaki gelişimleri gözlemleyerek dönen burslu öğrenciler vasıtasıyla, Avrupalı bir yaşam tarzını benimseyen Mısır seçkinleri, kızların eğitimi meselesini, kadınların toplum içindeki konumunu, daha önce herhangi bir Arap coğrafyasında görülmedik bir biçimde üzerinde tartışılan bir konu haline getirmişlerdir. et-Tahtâvî'nin kız çocuklarının eğitimi konusunu gündeme getirmesiyle 1860 yılında Butrus el-Bustânî *Ta'limu'l-Mer'e* (Kadınların Eğitimi) adıyla yayımladığı kitabında kadınların eğitimi konusunda yol yöntem göstermiştir. Bazı önemli yazarlar da bu çalışmanın benzerlerini vermişlerdir. Ahmed Fâris eş-Şidyâk (1804-1887), Ali Mubârek (1823-1893), Cemaleddin Afgâni (1838-1897), Muhammed Abduh (849-1905) ve Kâsım Emîn (1863-1908) başta olmak üzere toplumun ihtiyaç duyduğu yenileşme adımlarının başındaki konulardan biri olarak kızların eğitimi ve kadının toplumsal konumu meselesini eserlerinde işlemeye başlamışlardır. Toplumda kadın algısı ile ilgili duyarlılık oluşturmuşlardır. Söz konusu çalışmalara et-Tahtâvî'nin *el-Mürşîd el-Emîn fi Ta'lîmi'l-Benât ve'l-Benîn* (Kız ve Erkek Çocukların Eğitiminde Güvenilir Yol Gösterici) adlı kitabı ve Kâsım Emîn'in de *Tahrîru'l Mer'e* (Kadının Özgürleşmesi) ve *el-Mer'etu'l-Cedîde* (Yeni Kadın) adlı kitapları örnek gösterilebilir. Bu tür eserlerle toplumu bu konularda bilinçlendirmeyi amaçlamışlardır.³⁵

Günümüze gelene kadar her toplumda çeşitli yönleriyle gündem olmuş kadının özgürlüğü, eğitimi ve hakları meselesi, Mısır'da da 19. yüzyıldan itibaren kendini göstermiştir. Bu mesele, ilk Arap feminist yazar olarak adlandırılan Kâsım Emîn'in döneme damgasını vurmuş bahsi geçen iki eseri *Tahrîru'l-Mer'e* ve *el-Mer'etu'l-Cedîde*'de büyük ölçüde yer almıştır.³⁶ Ortadoğu'da 19. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan toplumsal ve ekonomik reform hareketlerinde kadınların aktif bir rol oynamasında en büyük katkıyı sağlayan yenilikçilerin başında gelen isim olan Kâsım Emîn, ilk defa kimseden duyulmayan alışılmıştın dışında yeni şeyler söylemiştir. Kadının toplumsal konumuna yönelik çalışmaları ülkelerinde kadın hareketlerine yön vermesi bakımından büyük bir önem taşır. Yazarın yayımlanan bu kitabı sayesinde, özellikle kadınların eğitim görebilmesi için verilen mücadele iyiden iyiye güç kazanmıştır.

³⁵ Bülent Korkmaz, "Modern Arap Edebiyatında Kadın Yazarların Doğuşu", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 54(1), 2014, 65.

³⁶ Gülfem Kurt, *Kasım Emin ve Kadınların Özgürlüğü Bağlamında eğitimle ilgili görüşleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2014, 6.

Diğer Arap ülkelerinde kadın hakları meselesini önemseyen Kāsım Emîn gibi yazarların görüşlerine yönelik saldırılar, İkinci Dünya Savaşına kadar basının manşetlerinden düşmemiştir. Bu saldırıların nedeni, kadınların sosyal hayattan soyutlanmayıp okula gidebilecek; sokakta, herkese açık mekânlarda veya sosyal hayatın içinde görünür olmalarının istenmesiydi. Oysa o güne kadar bu tür mekânların yalnızca erkeklere özgü olduğu düşüncesi toplum tarafından yerleşik bir düşünce olarak kabul görüyordu. Böyle bir sosyal yapıya sahip olan Mısır toplumunun bu durumu kadın yazarların doğuşunu ve gelişimini olumsuz etkilemiştir. Özgürce kendilerini ifade etmeleri her alanda zorlaşmıştır.

Arap ülkelerinin birçoğunda özellikle Mısır'da gözlenen, sivil özgürlüklerin içler acısı durumu göz önüne alındığında, Arap romancıların ürettiklerini özgürce yayımlamaları oldukça zor olmuştur. Bu bakımdan Arap toplumunda eserlerini özgürce yayımlamak tam anlamıyla bir cesaret işidir. Toplumun baskısına rağmen bu konuda cesaret gösteren romancılar arasında hapisaneye atılan veya sürgüne gönderilenlerin sayısı da oldukça fazladır. Yine de birçok yazar kendi zaman ve bölgelerine ait hayati, sosyal ve siyasi konulara el atmaktan geri durmamıştır. Leyla Ba'elbekki (Lübnan), Nevâl es-Sa'dâvî(Mısır) ve Leyla el-Osman (Kuveyt), eserlerinde işledikleri konulardan rahatsızlık duyularak haklarında dava açılan veya hapse atılan kadın yazarlardan bazılarıdır; fakat onlar ve onlarla aynı fikirde olan dostları, kadının hem aile yapısı içindeki hem de sosyal hayattaki yerini cesurca anlatmaktan çekinmemişlerdir. Eserlerinde genelde değindikleri sosyal meselelerin getirdiği zorluklara göğüs gerebilmek için Arap romanının gücünü kullanmışlardır. Özgürlük adına girişilen bu mücadelelerle kadının toplumdaki konumuna hayati katkılar sağlamışlar; ayrıca özellikle kadın-erkek ilişkilerini şimdiye kadar olagelen tarzdan farklı olarak daha modern ve ikna edici bir şekilde eserlerinde incelemiş ve ele almışlardır.³⁷

Her yönüyle gelişen ve gelişmekte olan Mısır edebiyatında değinmediğimiz daha birçok yazar Arap Edebiyatına katkı sağlamış ve onu edebî yönden ileriye taşımışlardır. Bu yazarlar içinde buldukları sosyal, kültürel ve edebî üslupları da eserlerine yansıtıp zengin bir derya oluşturmuşlardır. Böylelikle Arap edebiyatına büyük fayda sağlamışlardır.

³⁷ Allen, 131.

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERN MİSİR ROMANCILIĞINDA NEVÂL ES-SA‘DÂVÎ; HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

*“Bir kalem alıp yazmaya başladığımdan beri
tehlike hayatımın bir parçası oldu.
Yalan söylenen bir dünyada
hiç bir şey gerçekten daha tehlikeli değildir!”³⁸*

1.1. HAYATI

Nevâl es-Sa‘dâvî, 1931 yılında Mısır’ın Kahire şehrinin Kafır Tahlah köyünde dokuz kişilik büyük bir ailede ikinci çocuk olarak dünyaya gelmiştir. Annesi Türk kökenli bir ailedendir. es-Sa‘dâvî büyük babasından; “Shoukry Bey ve ailesi Türkler gibi açık tenlidir” diyerek bahseder. Anneanesi de Türk kökenlidir.³⁹

Eğitim Bakanlığında bir devlet memuru olan babası, 1919 Mısır Devrimi sırasında İngiliz işgali altında olan Mısır ve Sudan yönetimine karşı mücadele etmiş ve bunun sonucunda cezalandırılıp Nil deltasındaki küçük bir kasabaya sürgün edilmiştir. Babası ileri görüşlü bir insandır, kızına hem kendi benliğine hem de diğer insanlara saygı duymayı öğretmiştir. Fakat babası erkek kardeşiyle aralarındaki farkı ve kendi gözündeki eşitsizliği ona küçük yaşlarından itibaren hissettirmiştir. Bu yüzden oğlunun geleceğini ve başarısını kızının geleceği ve başarısından daha çok önemsemiştir. Daha sonra oğlundan beklediği başarıyı kızında görmüştür ve ondaki cevheri keşfetmiştir. Ve Arap dili çalışmalarında da kızını desteklemiştir. Diğer yandan kendisine karşı ilgisini asla eksik etmeyen annesi ona okuma yazmayı öğretmiştir. Annesi onun için bir idoldür. Bu yüzden annesine babasından daha çok düşkündür. Babasının, kardeşiyle arasındaki ayrımı ona hissettirmesi Nevâl es-Sa‘dâvî’de büyük bir hayal kırıklığı oluşturmuştur.⁴⁰

³⁸ https://tr.wikipedia.org/wiki/Nev%C3%A2l_es-Saadavi, Erişim Tarihi: 10.06.2021

³⁹ https://tr.wikipedia.org/wiki/Nev%C3%A2l_es-Saadavi, Erişim Tarihi:10.06.2021

⁴⁰ https://tr.wikipedia.org/wiki/Nev%C3%A2l_es-Saadavi, Erişim Tarihi:10.06.2021

Hayatında hiç kimseye boyun eğmemenin ve kendini ezdirmemenin önemli örneklerden biri olan annesinin, babasına karşı “Bana bağırma hakkını kendinde gören bir adamla yaşamaktansa kapı kapı dolaşıp çamaşır yıkamayı tercih ederim” sözleri es-Sa‘dâvî için unutulmaz sözler olmuştur. Bireylerin kişilik oluşumunda büyüdüğü toplumun, ailenin ve aldığı eğitimin büyük etkisi bulunur. Küçük yaştan itibaren es-Sa‘dâvî hayatında yaşanan olaylar, yaşadığı toplumda tanık olduğu ve gözlemlediği her şey kişilik oluşumunu önemli derecede etkilemiştir. Toplumun geleneksel yapısı içerisinde tanık olduğu ayrımcılık veya dinî baskılar onu ilk günden beri, gözlemlediği şeyleri eleştirmeye itmiştir. es-Sa‘dâvî yaşadığı ilk ayrımcılık örneğini şöyle aktarmıştır: “Bana okumayı öğreten annemdi. Yazdığım ilk kelime, ismim Nevâl’ di... İsmim benim bir parçam hâline geldi. Sonra annemin ismini öğrendim ‘Zeynep’. İsmimin yanına onun adını yazdım. Onun ismi benimkinden ayrılmaz hâle gelmişti. İkisinin yan yana duruşunu ve anlamlarını sevmiştim. Annem her gün bana yazacak yeni bir kelime öğretiyordu. Annemi babamdan daha çok sevdim. Babam annemin adını benimkinden ayırdı ve yerine kendisininkini yazdı.” Nevâl es-Sa‘dâvî, aslında isminin Nevâl Zeynep olduğunu, asıl soyadını annesinden aldığını belirtmiştir. Arap toplumunda yaygın olarak kullanılan ismin sonuna babanın ismini yazmayı reddettiğini ve annesinin ismini yazmayı tercih ettiğini ifade etmiştir. es-Sa‘dâvî bu durumu “Dedemin adının benimle ilgisi yok” diye ifade etmiştir. Soyadın anneden gelmesi gerektiğini savunmuş ve bununla ilgili çalışmalar yapmıştır.⁴¹

Hayatı mücadele ile geçen Nevâl es-Sa‘dâvî, bu gücü onun için en büyük örnek olan annesinden aldığını ve onu ayakta tutan şeyin annesinin ona gençken söylediği ‘Nevâl’i ateşe at, yaralanmadan çıkar’ sözü olduğunu belirtmiştir. Bu söz ona cesaret vermiş ve böylece tehlikelerin içine cesurca yürüyebilmiştir. Ve birçok kere ölümden dönmesini de bu cesaretine bağlamıştır. Annesinin hayatındaki önemini her fırsatta dile getirmiştir. Annesinin desteği sayesinde 10 yaşlarında evlendirilmek istendiğinde buna karşı çıkabilmiş ve eğitimine devam ederek doktor olabilmıştır. Ancak annesinden aldığı güçle çevresindeki nefret dolu bakışlarla mücadele edip duygusal anlamda savaşmıştır. Annesi kadar kişiliğinde etkili olan babası ile ilgili olarak da şunları dile getirmiş ve onu övmüştür: “Ben, müdür, kral, hükümet veya Kafr Talha’daki muhtar olsun hiç kimseden

⁴¹ Soyer, *Mısırlı Nevâl es-Sa‘dâvî ile Duygu Asena’nın Eserleri ve Edebi Kişiliklerinin Karşılaştırılması*, 132.

korkmayan vatansever, onurlu, cesur ve Allah'ın yüceliğinden başka kimseden korkmayan bir adamın kızıydım!”⁴²

Nevâl es-Sa‘dâvî'nin annesi de en az kendisi kadar özgürlükçü ve hakkını savunan bir kadındır. Bu yüzden kızını da özgür bir kadın olarak yetiştirmiştir. 29 yaşındayken annesini kaybetmiş ve kadınların hakları için mücadele edeceğine dair annesine söz vermiştir. Nevâl es-Sa‘dâvî, içinde bulunduğu toplumda kadın olmanın tamamıyla utanılacak bir şey olarak yansıtıldığı bu durum karşısında tüm haklarıyla kadın olarak yaşamanın savaştığını vermiştir. Ülkesine âşık ve oraya ait olmaktan gurur duyan bir kadın olan es-Sa‘dâvî, hem doktor, hem yazar hem de ülkesinin daha yaşanır bir yer olması için savaştığını sömürge karşıtı bir eylemcidir. Otoritenin uyguladığı baskıyı hayatı boyunca kınanmış ve kendine has bir çabayla bu baskıya başkaldırmıştır. Ülkesinde yaşadığı sorunların ve hapse atılışının sebebini, düşünmek, okumak ve yazmak olarak dile getirmiştir.⁴³

İlk romanını 13 yaşında kaleme alan es-Sa‘dâvî, eserlerinde üzerinde durduğu konuları, tanık olduğu olaylar aracılığıyla aktarmıştır. Toplumda gözlemlendiği olaylar, kadın-erkek arasındaki adaletsizliği hissetmesine sebep olmuştur. Her şeyden önce kendi ailesinde bu adaletsizliği fark etmiştir. Küçük bir çocukken fark eder ki, toplumda erkek çocukları, kız çocuklarından daha fazla değer görür. Babaannesinin “Bir oğlan çocuğu 15 kıza bedeldir. Kız çocuğu yıkımdır” sözlerini de öfkeyle karşılamıştır.⁴⁴ Ona göre, ağabeyi hiçbir yükümlülüğü olmadan büyümüş, ne okulda ne de evde sorumluluk üstlenmemiştir. Ama babası, yalnızca bir erkek çocuğu olarak doğduğu için ağabeyine, sevgi, şefkat ve ayrıcalık göstermiştir. Bu durumdan rahatsızlık duyan Nevâl es-Sa‘dâvî, babasına bu adaletsiz durumu sorduğunda “Tanrı'nın, kız çocuğuna oğlan çocuğun yarısı kadar değer verdiğini” söylemiştir. Babasının cevaplarından çıkarım yapan es-Sa‘dâvî, ayrımcılıktan Tanrı'yı sorumlu tutmuştur. Bu yüzden Tanrı'ya şöyle bir mektup yazmıştır: “Tanrım, sen gerçek ve adaletliysen, neden beni kardeşimden ayırt ediyorsun?”⁴⁵

⁴² Soyer, *Mısırlı Nevâl es-Sa‘dâvî ile Duygu Asena'nın Eserleri ve Edebi Kişiliklerinin Karşılaştırılması*, 133

⁴³ Soyer, *Mısırlı Nevâl es-Sa‘dâvî ile Duygu Asena'nın Eserleri ve Edebi Kişiliklerinin Karşılaştırılması*, 132-133.

⁴⁴ <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/nawal-el-saadawi-misirda-cesaretiyle-kusaklar-boyu-kadinlara-ilham-veren-feminist-1822436>, Erişim Tarihi: 13.06.2021

⁴⁵ Suwaed, Muhammad Youssef “The Exploitation of Women and Social Change in the Writing of Nawal el-Saadawi”, *Journal of International Women's Studies*, 2017, 239-241.

Annesi ve babası genç yaşta öldükleri için büyük bir ailenin geçimi es-Sa‘dâvî’ye kalmıştır. Yirmili yaşlarında ilk önce annesini, kısa bir zaman sonra ise babasını kaybetmiştir. Köylü olan Nevâl es-Sa‘dâvî, küçük yaşlarından itibaren yazmaya eğilim göstermiştir. Ailesinde, mahallesinde veya okulunda maruz kaldığı her haksızlık, onu bu haksızlığa başkaldırmaya yönlendirmiştir. Lise çağında yani erken yaşlarda tanık olduğu haksızlıkları yazmaya başlamıştır. İlkokul ve liseyi bir devlet okulunda okuduktan sonra Kahire Üniversitesi’nde tıp fakültesini başarılı bir şekilde bitirmiştir. Arapça eğitim veren okullarda eğitim almıştır.⁴⁶

Okul hayatı her zaman üstün başarılarla dolu olan Nevâl es-Sa‘dâvî, ortaokullarda matematik öğretmenliği yapmak için eğitim bakanlığından burs kazanmış fakat bursun karşılıklı olması ve şartlara bağlanması sebebiyle bursu reddetmiştir. Babası, kendisinin başarılarına rağmen erkek kardeşinin başarısını görmek için can atmıştır. Erkek kardeşinin başarısızlığı karşısında, babasının hayalleri ve umutları erkek evlattan kız evlada doğru yön değiştirmiş ve umudunu Nevâl’e bağlamıştır. Nevâl es-Sa‘dâvî, bu konuyla ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: “Ailemin gelinlik giymem yönündeki hayali bir dönüşüme uğrayarak, avukat cübbesi, beyaz doktor önlüğü, profesör ve yazarların giydiği kıyafetleri giymem hayaline dönüştü. Bu onların yaşamlarının umuduydu. Onların büyük hayallerinde kardeşim vardı, fakat onun tekrarlayan başarısızlığı yerini hayal kırıklığına bıraktı. Bu hayal kırıklığı kızlarının başarısı ile yeni umutlar açtı. Şans bana döndü.”⁴⁷

es-Sa‘dâvî, tıp fakültesini isteksiz bir şekilde seçmiştir. Çünkü hedefleri ve ilgi duyduğu alan bu değildi. Dansçı olmak onun hayaliydi. Sanatın insanı tamamlayıcı bir unsur olduğunu ve insanın kendisindeki eksik parçaları geri kazanmak için sanata ve yaratıcılığa ihtiyaç duyduğunu düşünmüştür. Dansçı olma isteğini ve ailesinin bu fikre bakış açısını şu sözleriyle yansıtmıştır: “Ben bir tıp doktoruyum... Kanlar içindeyim. Fakat sağlıklı insanlarla olmayı tercih ederim. Dansçı olmak istiyordum. Babam ‘Dans

⁴⁶ Semi‘ Allah ve Hâriş Mubîn, “Aḥvâl Nevâl es-Sa‘dâvî ve Mekânetuha'l Edebiyye”, *Pakistan Journal of Islamic Research*, Cilt: 16, 2015, 243.

⁴⁷es-Sa‘dâvî’nin *A Daughter of Isis* adlı eserinden Akt: Soyer, *Mısırlı Nevâl es-Sa‘dâvî ile Duygu Asena’nın eserleri ve Edebi Kişiklerinin Karşılaştırılması*, 134.

etmek fuhuş demektir' dedi."Böylece ailesinin yönlendirmesi ve Sa'davî'nin kendi başarısı onu bu yöne çekmiştir.⁴⁸

Tıp fakültesi, okullardaki en başarılı öğrencilerin seçimini bizzat kendisi yapmış ve Nevâl es-Sa'dâvî de bu başarılı çocuklardan biri olduğunu söylemiştir. Öyle ki, 1955 yılında tıp fakültesinden binlerce erkek öğrenci arasında mezun olan tek kız öğrenci olmuştur. Böylece ücra köşelerde kalmış bir köyden sadece Mısır'a değil tüm dünyaya açılmıştır. Tüm dünyada ses getiren çalışmalarda bulunmuştur. 1965 yılının mayıs ayında Amerika Üniversiteleri Federasyonu bursunu kazanıp gazetecilik eğitimi için Birleşik Arap Emirliği'ne gitmiştir. Orada gazetecilik ve kitle iletişim araçları alanında yüksek lisans eğitimini tamamlayarak Kahire'ye dönmüştür.⁴⁹

Nevâl es-Sa'dâvî 1955 yılında Ahmet Helmy ile ilk evliliğini yapmış, kızı Mona'nın doğumundan sonra 1956 yılında boşanmıştır. Yoksul ailelere ve sokak çocuklarına karşı çok duyarlı olan Nevâl es-Sa'dâvî, mezun olduktan sonra ilk tıbbî meslekî deneyimini Tahla'da yapmıştır. Yoksul ailelerin çektiği acılara tanıklık etmiş ve onlara yardımcı olmaya çalışmıştır. *Te'allettu el-hubb* (Sevgiyi Öğrendim) adlı eserinde burada yaşadıklarını ve bu ailelerin hayatlarında tanık olduğu hayat hikâyelerini kaleme almıştır. 1958-1970 yıllarında Sağlık Bakanlığı'nda Genel Halk Sağlığı eğitiminin başkanlığını yapmıştır. Yayımladığı *el-Mer'a ve'l-cins* (Kadın ve Seks) kitabının kapsadığı toplumsal konular ve özgürlükçü içeriği onun işten çıkarılmasına sebep olmuştur. Bunun üzerine feminist açıklamalarına ve yazılarına ara vermek durumunda kalmış, bunu tutuklanması ve sürgün edilmesi takip etmiştir.⁵⁰

Nevâl es-Sa'dâvî 1964 yılında Şerif Hetata ile ikinci evliliğini yapmıştır. Yaptığı bu evlilikten de oğlu Âtîf dünyaya gelmiştir. 1973-1978 yılları arası yazar olarak edebiyat ve bilim enstitüsüne hizmet etmiştir. Aynı zamanda Kahire'deki Ayn Şems Üniversitesi'nde nörotik hastalar hakkındaki çalışmalarını yürütmüştür. Fakat politik baskılar ve tehditler es-Sa'dâvî'yi kuşatmıştır. Bu nedenle de 1993 yılında Mısır'ı terk

⁴⁸Adele Newson-Horst, "Nawal El Saadawi: Egypt's grand novelist, physician and global activist", <https://theconversation.com/nawal-el-saadawi-egypts-grand-novelist-physician-and-global-activist-157817> Erişim Tarihi: 14.06.2021

⁴⁹Mubîn, 243, 244.

⁵⁰Soyer, *Mısırlı Nevâl es-Sa'dâvî ile Duygu Asena'nın eserleri ve Edebi Kişiklerinin Karşılaştırılması*, 131, 132

ederek Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Duke Üniversitesi'nde çalışmalarına devam etmiştir.⁵¹

1.2. NEVÂL ES-SA'DÂVÎ'NİN TEMEL GÖRÜŞ VE DÜŞÜNCELERİ

Nevâl es-Sa'dâvî'nin de tüm hayatı boyunca içinde bulunduğu ve savunduğu kadın hareketinin doğuşu, Ortadoğu'da 19. yüzyılda başlayan modernleşme hareketi ve 20. yüzyılda sömürge güçlerine karşı yürütülen ulusal bağımsızlık mücadelesine dayanmaktadır. Modernleşme hareketiyle Avrupa'da eğitim gören bazı modernist erkeklerin, kadınlara toplum tarafından verilen rollerinin yanında yeni rolleri de üstlenmelerinin bölgenin Batılılaşmasında önemli bir aşama olarak görmeleri, kadın haklarının kazanımını ve toplumsal alana katılımlarını öngören düşünceleri ortaya çıkarmıştır. Avrupa kültürünü benimsemiş aydınlar, kadınlara erkekler gibi eşit haklar verilmesini ve onların da erkeklerle eşit haklara sahip olarak toplumda yer almalarını istemişlerdir. Peçeye, tecride ve kadınların eğitimden mahrum kalmasına karşı çıkmışlardır. Kadınların eğitiminin, onları boş ve anlamsız bir hayattan kurtaracağını, iş sahibi olacak şekilde donatacağını, uyumlu bir evlilik yapabileceklerini ve çocuklarını en iyi şekilde yetiştirebileceklerini savunmuşlardır. Bu aydınlar, kadınların anne ve modern gençlerin ilk eğitimcileri olarak evin içindeki rollerini ancak modern bir eğitim olarak gerçekleştirebileceklerini ileri sürmüşlerdir. Daha da ileri giderek kadınların özgürlüğünü tüm toplumun özgürlüğüne bağlamışlardır. Onların eşit haklara sahip olmalarının ve resmi görevlerde erkeklerle eşit şartlarda çalışmalarının modern ulus devletinin oluşturulması için zorunlu olduğunu iddia etmişlerdir. Aydınlar, çekirdek aileyi, düzgün ve modern bir toplumun zorunlu ilk parçası olarak görmüşlerdir.⁵²

Nevâl es-Sa'dâvî'nin yaşadığı Arap toplumunda genel olarak kadınların çoğu, doğduğu andan itibaren sevgisizliğe, haksızlığa ve ezilmişliğe maruz kalmıştır. Bu genellemenin dışında kalan kadınlar veya kız çocukları da üst sınıfa ait kişilerdir. Mısır toplumlardaki bu sınıf sistemi de en çok kadınları etkilemiştir. Üst sınıfa ait kız çocukları özel derslerle eğitim alırken; alt sınıftaki kız çocukları, evlilik fikrine alıştırmaya

⁵¹ Soyer, *Mısırlı Nevâl es-Sa'dâvî ile Duygu Asena'nın eserleri ve Edebi Kişiklerinin Karşılaştırılması*, 131, 132.

⁵² Hayati Öncel, *Arap Edebiyatında Feminizm* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013, 135.

çalışılmış veya gönülsüz bir şekilde evlendirilmişlerdir. Doğrudan kız çocuklarına yönelik devlet destekli misyoner okulları aracılığıyla kız çocuklarının eğitimi yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu açılan eğitim kurumları, başlangıçta sadece Hristiyan ve Yahudi ailelerin çocukları için açılmış, ancak daha sonra birçok Müslüman ailenin kızlarının da bu okullara gitmeye başlamıştır.⁵³

Mısır toplumunda geleneksel ve kültürel bakış açısıyla bakıldığında, Eski Mısır'da kadınların sosyal konumunun göçebe yaşamla ilişkili olduğu söylenebilir. Tarihsel bulgular da bu iddiayı kanıtlar niteliktedir. Firavunlar, belki de şahsi çıkarlarını gözeterik yerleşik hayata geçilmesine ve şehirleşmenin gelişmesine engel olmuşlardır. Hanedan yönetiminin de aynı yaşam tarzıyla yaşaması, yönetim değişimlerinde iktidar birikimlerinin aktarımını ve korunup güçlenmesini engellemiştir. Anaerik toplumsal yapıya sahip Eski Mısır'da, kadınların kendi kararlarını verme hakkına sahip oldukları, çocukların ana soyundan devam ettikleri, mirasın da anneden en büyük kız çocuğa geçtiği açıkça bilinir. Fakat zamanla bazı koşullar toplumu değiştirmiştir. Siyasal, toplumsal ve ekonomik durumlar, kadın erkek arasındaki eşitlik ve haklar açısından değişime uğramıştır. Bu değişimin yaşanmasında mülkiyete sahip olma ve göçebe hayattan yerleşik hayata geçmenin önemli etkileri olduğu görülmektedir. İslamiyet'i kabul ettikten sonra Arap toplumunda, Cahiliye dönemine göre kadınların durumu bir derece iyileşse de ataerik yapı ve baskı kendini toplumsal alanda, eğitimde veya aile içinde vs. hissettirmeye devam etmiştir.

İslam dininin gelmesiyle eşitlik vurgusu ile birlikte kadının toplumsal konumu ve hakları tekrar iade edilmiş ancak ataerik yapı kendini korumuş ve devam etmiştir.⁵⁴

Günümüzde ise Mısır'daki kadın algısı iki grupta toplanabilir: Üst, orta ve alt sınıfa mensup kadınlar. Mısır'daki üst ve kısmen de orta sınıfa mensup kadınlar büyük ölçüde çağın getirdiği imkânları elde etmişlerdir. Eğitim fırsatı ve iş olanakları da bu imkânlarla dâhildir. Orta ve alt sınıfa mensup kadınlar ise toplumda sınıfsal olarak imkânları en kısıtlı sınıftır. Geleneklerin ve toplumsal kısıtlamaların etkisiyle daha zorlu yaşam koşullarıyla yaşamak durumunda kalmışlardır. Mısır kadını ev içi şiddet, koca ve baba baskısının yanı sıra kadın sünneti gibi biyolojik şiddete de maruz kalmaktadır. Yazarın

⁵³ Korkmaz, 68.

⁵⁴ Senem Soyer, Nevâl Es-Sâ'davî'nin "Petrol Diyarında Aşk Romanında Kara ve Kadın", *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, 2018, 35.

da içinde yaşadığı toplumda muzdarip olduğu tüm bu geleneksel baskılar ve konular eserlerinin konusu olmuştur.

Nevâl es-Sa'dâvî'nin savunduğu bu düşünceler hayatını oldukça zorlaştırmış, öyle ki yazar hem Mısır yönetiminin hem de İslami kuruluşların hedefi olmuştur. es-Sa'dâvî'nin cesur tavırları politik alanda da tepki toplamıştır. es-Sa'dâvî 1981 yılında Başkan Enver Sedat'ın iç ekonomi politikalarını ve İsrail'le yürütülen tek taraflı barış anlaşmasını eleştirmiştir. Ardından Enver Sedat tarafından hapse atılmıştır. 1982'de tahliye olduğunda, çalışmalarına devam edip, kadınların Arap toplumsal yaşamına etkin katılımı için çalışan, Mısır'ın ilk yasal ve bağımsız feminist örgütünü, Arap Kadınlarının Dayanışma Birliği'ni kurmuştur. Ancak, grubun ömrü fazla uzun olmamıştır. Çalışmaları, 1991'de I. Körfez Savaşı'na karşı çıkmasından kısa bir süre sonra Mısırlı yetkililer tarafından yasaklanmıştır. 2001'de Nevâl es-Sa'dâvî'nin söylemlerinden rahatsız olan İslamcı muhafazakârlar, onun halka verdiği demeçlerinde ve yazılarında kendisini İslâmî sınırların dışında bıraktığı gerekçesiyle üçüncü eşi olan yazar Şerif Hetata ile evliliğini sonlandırması için mahkemeye vermişlerdir. Dava, insan hakları örgütlerinin uluslararası protesto ve gösterileri sonrasında düşmüştür.⁵⁵

8 Aralık 2004'te Nevâl es-Sa'dâvî, Mısır'daki ilk cumhurbaşkanlığı seçimleri için bağımsız bir aday olmuştur. Toplumun her alanındaki eşitsizlik burada da kendini göstermiştir. Kadın olduğu için kamuoyu düzeyinde bir reddedilme dalgası oluşmuştur. Ancak es-Sa'dâvî'nin, Mısır'ın cumhurbaşkanı adayı olmasına itiraz eden kişilerin bazıları için tek neden onun kadın olması değildir. İtiraz eden kişilerden biri de İskenderiye Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi eski dekanı Dr. Amnah Nasir'di. Nasir, Nevâl es-Sa'dâvî'nin böyle bir konuma sahip olmak için yetkili olmadığını, dahası onun İslam şeriatının birçok ilkesini inkâr ettiğini söyleyerek toplumun gözündeki duruşunu haklı çıkardı.

Nevâl es-Sa'dâvî'nin kendisini devlet başkanlığına aday göstermesinin ana nedenlerinden birisi, Mısır'ın siyasi ve toplumsal yaşamında, cumhurbaşkanlığı konumunu elinde bulunduran kadınlar konusunu gündeme getirmesidir. Bu tartışmalı konu etrafında bir duyarlılık yaratmak istediğini söylemiştir. Bu pozisyonu elde etme gibi

⁵⁵ Zeynep Meral Tulunay, *İran ve Mısır'da Kadın Hareketleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006, 68-90.

bir amacının olmadığını söylemiş; daha ziyade Arap dünyasında gerçek bir demokratikleşme, reform ve ilerleme sürecini hedefleyen halk hareketini ve siyasi ve entelektüel diyalogu desteklemiştir. Fakat bu hedeflerine ulaşamamış, el-Ezher'den iki profesör “regl döneminde kadınların ağrı ve fiziksel yorgunluğa maruz kaldıkları” gerekçesiyle, kadınların cumhurbaşkanı adayı olamayacakları fetvasını vermiştir. Bu doğrultuda polis, seçim kampanyasında Nevâl es-Sa‘dâvî’nin kendi köyünde konuşma yapmasını engellemiştir.⁵⁶ Ancak Ezher Büyük İmamı Şeyh Muhammed Said Tantavî’nin bir kadının devlet başkanı olmasının yasak olmadığını belirten bir fetvayı yayımlamasının ardından itiraz dalgası hafiflemiştir.⁵⁷

Mısır mahkemeleri davalar açarak Nevâl es-Sa‘dâvî’yi rahatsız etmeye devam etmiştir. 2008 yılında, üst düzey resmi toplantılarda es-Sa‘dâvî’nin *God Resigns* (Tanrı İstifa Ediyor) adlı oyunu tartışmalara yol açmıştır. Bu tartışma onu vatandaşlıktan mahrum bırakma ve tüm yazılarını yasaklamaya kadar ilerlemiştir. Fakat o tüm bu baskılara dik duruşuyla karşı koymuştur.

Nevâl es-Sa‘dâvî, “devlet dini” ibaresinin yanlış olduğunu savunmuş ve bu düşünceye karşı mücadele etmiştir. Kimlik kartlarında devlet dininin belirtilmesi zorunluluğunun kaldırılması için dilekçe vermiştir. 2010 yılında yaptığı bir açıklamada “Yaşla birlikte daha radikal hale geliyorum” iddiasında bulunmuştur. Şubat 2011 tarihinde de Tahrir Meydanı’ndaki Mübarek karşıtı protestoculara katılmış ve “gerçek bir devrim” olarak gördüğü şeyde savaşmaya hazır olduğunu söylemiştir.

Tek isteği daha adil bir toplum, bütün insanlar için eşitlik ve ataerkil baskılarla mücadele olan Nevâl es-Sa‘dâvî, 2020 yılında *Time* dergisi tarafından Yılın 100 Kadınından biri olarak seçilmiş ve kapakta kendisine yer verilmiştir.⁵⁸ es-Sa‘dâvî, 21 Mart 2021 de 89 yaşında Kahire’de hayatını kaybetmiştir.

1.3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ÜSLUBU

Nevâl es-Sa‘dâvî’nin ifadeleri çoğu zaman eleştirel, kınayıcı ve sert bir üsluptadır. Eserlerinde ve katıldığı söyleşilerde de bu dili kullanmış, bu yüzden de agresif

⁵⁶ <https://www.rudaw.net/turkish/culture-art/22032021>, Erişim Tarihi:15.06.2021

⁵⁷ <https://www.arabwestreport.info/en/nawal-al-sadawi>, Erişim Tarihi:15.06.2021

⁵⁸ <https://time.com/5793662/nawal-el-saadawi-100-women-of-the-year/>, Erişim Tarihi: 15.06.2021

bulunmuştur. 2018'de BBC sunucusu Zeyneb Bedevî, kendisine eleştirilerini yumuşatması gerektiğini söylediğinde, “Daha agresif olmalıyım, çünkü dünya daha agresif hale geliyor ve adaletsizliklere karşı yüksek sesle konuşmaya ihtiyacımız var” demiştir.⁵⁹ Yine bir konuşmasında da “Kendimle gurur duyuyorum. Harika şeyler yaptığım için değil, hiç değişmediğim için. İnsanlar genellikle ihtilafa düştükleri konularda, kendilerine karşı çıkanlarla uzlaşır. Böyle yapmayı ödün vermediğim için gurur duyuyorum.”⁶⁰ diyerek kendi tarzını belirtmiştir.

Nevâl es-Sa‘dâvî'nin Arap toplumunun yapısını eleştiren ve köklerine bağlılığının simgesi olarak tanımladığı Arap diliyle kaleme aldığı eserleri bir yandan Arap toplumuna hitap etmiş, diğer yandan da ülkenin ünlü bir düşünürü, yazarı, aktivisti ve kadın haklarının en güçlü savunucularından biri olarak Batı toplumuna seslenmiş, dikkatleri üzerine çekmiştir. Onun düşünceleri, yazıları ve savunduğu ideolojiler, çoğunlukla da Batı toplumunun duygularına hitap etmiştir. Nevâl es-Sa‘dâvî, eserlerini yazmak için Arap dilini tercih etmiştir. Arap toplumunda belli kültürel değerlerin yayılması için dil birliği ve dili doğru kullanma yöntemleri önemli birer faktördür. Geniş bir coğrafyaya yayılan, farklı inanış, kültürel alışkanlıklar, etnik yapı ve ekonomik düzeydeki Arap toplumu için kendi dilleri olan Arapça, birleştirici büyük bir etken olmuştur.

Bütün bunlardan dolayı Nevâl es-Sa‘dâvî, eserlerinin çoğunda Arap dilini kullanmış, Arapça yazılan eserleri eşi tarafından İngilizceye çevrilmiştir. Bu bakımdan sadece kendi dilini paylaştığı topluma değil, diğer birçok yabancı topluma da hitap etme şansı bulmuştur. Eserlerinde kadın yazarlar, sömürge sonrası Afrika ve Ortadoğu edebiyatı, dünya edebiyatı, biyografi, otobiyografi, siyaset ve feminist teorisiyle ilgili birçok konuyu ele almıştır.⁶¹

Nevâl es-Sa‘dâvî birçok eserini yazarken geniş halk kitlelerine ulaşabilmeyi hedeflediği için aşırı edebî ve bilimsel kaygıdan uzak bir üslup benimsemiştir. Kurgusal olmayan eserlerinde basit kelimeler kullanarak kısa ve düz cümlelerle kendini ifade

⁵⁹ Sarah A Smith, Nawal El Saadawi obituary, Outspoken Egyptian feminist, writer and campaigner who fought against patriarchy and poverty <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/22/nawal-el-saadawi-obituary>, Erişim Tarihi: 20.06.2021

⁶⁰ Adele Newson-Horst, Nawal El Saadawi: Egypt's grand novelist, physician and global activist, <https://theconversation.com/nawal-el-saadawi-egypt-s-grand-novelist-physician-and-global-activist-157817> Erişim Tarihi: 20.06.2021

⁶¹ Soyer, *Mısırlı Nevâl es-Sa‘dâvî ile Duygu Asena'nın eserleri ve Edebi Kişiklerinin Karşılaştırılması*, 130, 131.

etmiştir. Halkı aydınlatmak ve toplumu bilinçlendirmek amacıyla edebî tarzları ustalıklı harmanlamıştır. Eserlerinde okuyucuya bir doktorun özgüvenini, bir eylemcinin şiddetini, bir tanıgın güvenilirliğini yansıtmış ve yaralı bir kadın olarak kendini ifade etmeyi başarmıştır.⁶²

es-Sa‘dâvî en etkili kitaplarından biri olan *The Hidden Face of Eve* (Havva'nın Gizli Yüzü) eserinde Arap kadınlarını, İslam'dan ziyade ataerkilliğin ve yoksulluğun baskıladığını iddia etmiştir. Yazar bu eserini kısmen Batı feminizminin, Arap dünyası hakkındaki cehaletini düzeltmek için yazmıştır. Aynı zamanda bu kitabında, kadının sünnet edilmesi uygulamasına da değinmiştir. Öyle ki, bu uygulamaya karşı kampanya başlatıp otoriteyi harekete geçirmiştir. Kadın sünneti, nihayet 2008 yılında Mısır'da yasaklanmıştır.⁶³

Ataerkil toplumların hepsinde olduğu gibi dönemin Mısır'ında da kadınların rolleri bellidir. Onlar, erkeklerin sahip oldukları mesleklere sahip olamamış, polislik, valilik, milletvekilliği gibi meslekleri hayal bile edememişlerdir. Seçme seçilme hakkına sahip olmadıkları gibi karınlarının doyması ve kuma gelmemesi için susmak durumunda kalmışlardır. Hatta yolda yürürken erkeğin arkasında yürümeleri gerektiğini Nevâl es-Sa‘dâvî, *el-Hubb fi zamâni'n-Nefd* (Petrol Diyarında Aşk) adlı eserinde şöyle dile getirir:

“Tepeden aşağı doğru inen patıkaya yöneltti kadını. Ondan bir iki adım önde yürüyordu. Kadın ne zaman adamın yanında yürümek için hızlansa, adam gözlerini üzerine çevirip öylece duruyor, o da yine adamın arkasında kalabilmek için yavaşlıyordu.”⁶⁴

Nevâl es-Sa‘dâvî'nin bütün romanlarında ve öykülerinde, gelenek ve göreneklerin enkazı altında ezilen; koşullara başkaldıran ve kendisi için bir kimlik aramaya başlayan bir kadın kahramanla karşılaşmak kaçınılmazdır. Romanlar genellikle, gerçekle kurguyu birleştirip okuyucuya sunan yarı otobiyografi tarzdadır ve kahramanları genellikle ya bir doktor ya bir tıp öğrencisi ya da infazını bekleyen bir kadın mahkûmdur. Bunun nedeni ise kahramanlarını toplumda yakından tanık olduğu kişilerden seçmesidir. Bu tanık

⁶² Soyer, *Nevâl Es-Sâ‘dâvî'nin “Petrol Diyarında Aşk” Romanında Kara ve Kadın*, 39.

⁶³ Sarah A Smith, “Nawal El Saadawi obituary, Outspoken Egyptian feminist, writer and campaigner who fought against patriarchy and poverty”, <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/22/nawal-el-saadawi-obituary>, Erişim Tarihi: 20.06.2021

⁶⁴ es-Sa‘dâvî *Petrol Diyarında Aşk* adlı eserinden Akt: Kurt, 4.

olduğu kişiler arasında kendisi de olduğu için romanlarında kahramanlarının iç dünyasını, hissettiklerini, hayallerini ve hayata bakış açılarını çok etkili bir şekilde yansıtmayı başarabilmiştir.

Bir toplumun sosyokültürel yapısı, o toplumu tanımanın en önemli unsurudur ve toplumsal cinsiyetin sürekliliğinin güvencesidir. Yüzyıllardır süregelen cinsiyet uygulamaları kültür ve geleneğin etkisinde kalıp toplum tarafından nesilden nesile aktarılır. Dolayısıyla dünyaya gelen kız ve erkek çocuklar kısa süre içerisinde, kendileri için çok önceden biçilmiş bir cinsiyet rolünün gereğine göre davranmaya başlarlar. Toplum tarafından önceden belirlenen bu cinsiyet rolleri, geleneksel toplumlarda erkeğin mutlak üstünlüğü ve otoritesi esasına bağlı bir cinsiyet ayrımcılığına dayanır. Arap toplumunda kadın-erkek cinsiyet ayrımı sonucunda kadının konumu ve ikincil plana düşürülmesi henüz doğum anından itibaren başlar ve bu ayrım ölünceye kadar toplumsal cinsiyetin belirlediği kalıplara göre devam eder. Nevâl es-Sa‘dâvî rahatsızlık duyduğu bu gerçeği; Arap toplumunda bir kız çocuğunun doğduğu andan itibaren, daha konuşmayı bile sökmemişken toplumun kendisine eksik ya da yarımmiş gibi bakışlarını hissettiklerini dile getirmiştir. es-Sa‘dâvî zamanla bu hissini güçlenip, çoğunlukla bir ezilmişliğe dönüştüğünü de vurgulamıştır.⁶⁵

Nevâl es-Sa‘dâvî’nin üzerinde durduğu konulardan biri de kadın sünnetidir. Birçok kadın yazar da İslamiyet’te kadın başlığı altında ülkesindeki, kadın sünnetine dikkat çekmiş ve bunu engellemek amacıyla eylemlerde bulunmuş, bu eylemlerden ötürü hapse girmişlerdir. Bu yazarlar, eserlerinde kınadıkları bu konuları genellikle iğneleyici ve eleştirici bir dille eleştirmiş ve çoğu zaman kahramanlarını karşılaştığı kişiler üzerinden seçmişlerdir.

Nevâl es-Sa‘dâvî’nin tüm dünyada tanınmasının en önemli nedeni feminist ve aktivist kişiliğidir. Cinsiyet ayrımcılığı, kadına yönelik şiddet, sömürü ve kadının mevcut toplumsal konumu gibi konulara neredeyse bütün eserlerinde değinmiştir. es-Sa‘dâvî, Mısır ve Arap dünyasının en önemli yazarlarından biri olmasının yanı sıra, çocukluğundan bu yana hem kendi ailesinde hem yakın çevresinde hem de yaşadığı toplumda gözlemlediği kız ve erkek çocuklar arasındaki ayrımcılıktan rahatsızlık

⁶⁵ Yusuf Köşeli, Nevâl es-Sa‘dâvî’nin Müzekkirât Tabîbe Adlı Romanında Yapı ve İzlek, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı:37, 2015, 345-350.

duymuştur. Bu yüzden yirmili yaşlarından itibaren her platformda Arap kadınının haklarını ve kadın-erkek eşitliğini savunmuş, tüm dünyada bu düşünceleriyle önemli bir aktivist olarak da ön plana çıkmıştır. Nevâl es-Sa‘dâvî neredeyse bütün eserlerinde Mısır ve Arap dünyasında kadın olmanın zorluklarını, toplumun kadına bakışını gözler önüne sermiş ve kadının ikincil plana itilmesinin ve ezilmişliğinin ironik bir eleştirisini sunmuştur.⁶⁶

Feminist tavırlarıyla tanınan, Kahire'de ve ülkesinin kırsal kesimlerinde doktor ve psikiyatrist olarak görev yapan es-Sa‘dâvî, eserlerinde Arap toplumunda kadının konumlanışını tenkit edici bir dille incelemiş ve bunu değiştirmeye çalışmıştır. Mısır hükümeti tarafından uzun süre tehlikeli ve toplumdaki kadınları ayaklandırması bakımından riskli biri olarak kabul edilmiştir. 1981'de *el-Muvâcihe* (Çatışma) adında feminist bir derginin yayımlanmasına yardım eden es-Sa‘dâvî, Eylül ayında Mısır Cumhurbaşkanı olan Enver Sedat tarafından suçlu bulunup hapse mahkûm edilmiştir. Daha sonra Cumhurbaşkanı suikastından bir ay sonra serbest bırakılmıştır. "Bir kalem alıp yazmaya başladığımdan beri tehlike hayatımın bir parçası oldu. Yalan söylenen bir dünyada hiçbir şey gerçekten daha tehlikeli değildir"⁶⁷ diyerek dünyada var olan en büyük tehlikenin yalan olduğunu ve yaşadığı toplumda gerçeklerin dile getirilmesinin bir bedelinin olduğunu belirtmiştir.

es-Sa‘dâvî, 1967 yılından bu yana kendi romanlarına yönelmiş ve çalışmalar yapmıştır. 1990'ların başında Avrupa, Afrika, Asya ve Amerika Birleşik Devletleri'ne geniş çapta seyahatler gerçekleştirmiştir. Ve birçok ülkede çok sayıda konferans ve konferans turu gerçekleştirmiştir. Nevâl es-Sa‘dâvî, kendi dili olan Arapça diliyle birçok eser yazarken diğer yandan da İngilizce ve Fransızca dillerini de iyi derecede öğrenmiştir. es-Sa‘dâvî, her ne kadar Avrupa'da feminist kimliğiyle tanınsa da, farklı konularla da ilgilenmiştir.⁶⁸

Nevâl es-Sa‘dâvî'nin kaleme aldığı kırk romanı, kısa hikâyeleri, tiyatro ve biyografi tarzında çok fazla sayıda eseri vardır. Yazar eserlerinde daha çok edebiyat, yaratılış,

⁶⁶ Yusuf Köşeli, "Nevâl es-Sa‘dâvî'nin İmra'e 'Inde Noktati's-sıfır (Sıfır Noktasında Bir Kadın) adlı romanında yapı ve tema", *Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 2015, Sayı: 51, 143.

⁶⁷ https://tr.wikipedia.org/wiki/Nev%C3%A2l_es-Saadavi Erişim Tarihi: 05.07.2021

⁶⁸ Mubîn, 247

siyaset, tıp, ahlak, din, kadın sünneti, Mısır ve Arap toplumunda kadın özgürleşmesi konularını işlemiştir.

Edebiyat alanında birçok ödül elde eden Nevâl es-Sa‘dâvî, fahri doktorasını dünyanın sayılı üniversitelerinden biri olan Hollanda’daki Vrije Üniversite’sinde yapmıştır. Eserleri, Arapçadan, İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca, Portekizce, İsveççe, Norveççe, Danca, İtalyanca, Hollandaca, Fince, Endonezyaca, Japonca, Farsça, Türkçe, Urduca olmak üzere birçok dile çevrilmiştir.⁶⁹

Nevâl es-Sa‘dâvî, Türkiye’de de tanınmış, feministlik ve kadın hakları konusundaki düşüncelerini paylaşan birçok insan tarafından araştırılıp desteklenmiştir. Türkiye’de onun hakkında yapılmış araştırmalar ve onun hakkında yazılmış eserler, onun feminist karakterini ve bir Mısır kadını olarak maruz kaldığı sorunları ülkemize tanıtmıştır. Bunlara örnek olarak:

Yusuf Köşeli’nin,

- *Nevâl es-Sa‘dâvî’nin Müzekkırât Tabîbe Adlı Romanında Yapı ve İzlek,*
- *Nevâl es-Sa‘dâvî’nin Cennât ve İblîs Adlı Romanında Postmodern Ögeler,*
- *Nevâl es-Sa‘dâvî’nin Imra’e ‘Inde Nuktatı’s-Sıfır (Sıfır Noktasındaki Kadın) Adlı Romanında Yapı ve Tema, çalışmalarını;*

Senem Soyer’in

- *Duygu Asena ve Nevâl es-Sa‘dâvî’nin eserlerinde kadın kahramanlar,*
- *Nevâl es-Sa‘dâvî’nin “Petrol Diyarında Aşk” romanında kara ve kadın,*
- *Duygu Asena’nın “Kadının adı yok” ve Nevâl es-Sa‘dâvî’nin “İmra’a ‘inde Nuktatı’s-sıfır (Sıfır Noktasındaki Kadın),*
- *“İki Kadın Bir Feminizm” adlı eserlerinde evlilik teması ve kadın olgusu” çalışmalarını;*

Zeynep Meral Tulunay’ın

- *İran ve Mısır’da Kadın Hareketleri* adlı çalışması bunlara örnek olarak gösterilebilir.

⁶⁹ Mubîn, 247.

Söz konusu çalışmalar, özellikle Mısır toplumundaki kadın algısını ve kadın olmanın getirdiği problemlerden hareketle bireysel özgürlükleri, kadınların eğitim ve iş hayatında yer alma çabalarını, kadın-erkek eşitsizliğinin oluşturduğu geleneksel algıyı ele almıştır. Ayrıca es-Sa‘dâvî’nin içinde doğup büyüdüğü Mısır toplumunun kadına biçtiği rolü, feminizm hareketini, hükümete, siyasete ve ataerkil bakış açısına karşı duruşlarını yansıtmışlardır.

Nevâl es-Sa‘dâvî’nin Türkçeye çevrilen ve popüler olan kitapları şunlardır:

- *el-Vechu’l’ârî li’l-Mer’a’l’Arabiyye*(Havva’nın örtülü yüzü): Toplumdaki kadın sorunlarına yönelik makaleleri topladığı bir kitaptır.
- *Mevtu’r-Racûlu’l-Vâhid ‘ale’l-Arz*(Tanrı Nil kıyısında öldü): es-Sa‘dâvî, Mısır’ın bir köyünde yaşanan bir hikâyeyi kadın sorunlarını iktidar sistemini sorgulayarak anlatmaktadır.
- *İmraetun ‘inde Noktatu’s-Sıfri* (Sıfır noktasındaki Kadın): Yazar cezaevinde tanıştığı bir kadının hayat hikayesinden yola çıkarak ataerkil sorunlara değinmiştir.
- *Kânet Hiye’l-Ed’af*(Kadının cennette yeri yok):Nevâl es-Sa‘dâvî’nin bu romanı kadın sorunlarını ele alan kitaplarından biridir.
- *The Innocence of the Devil* (Şeytanın masumiyeti): Nergis adlı bir doktor ile onun hastası Ganat’ın aralarındaki hikâyeyi anlatan bir romandır.
- *Muzekkirât Tabîbe*(Kahire saçlarını geri ver): Bu eser, yazarın mesleğe ilk başladığı dönemlerde edindiği tecrübelerini yazdığı romanıdır.
- *el-Hub fî zemenu’n-neft* (Petrol diyarında aşk):Nevâl es-Sa‘dâvî’nin ataerkil düzenlerdeki yıkıcı sorunlarla okuyucuyu yüzleştirdiği romanıdır.
- *Sukûtu’l-İmâm*(İmamın düşüşü): Bu eser, yazarın gayrimeşru bir kızın hayatını konu edindiği bir romanıdır.⁷⁰

Suriyeli bir yazar ve çevirmen olan Georges Tarabichi, “Nevâl es-Sa‘dâvî’ olağanüstü bağımsız bir yazar; kurgusal metinleriyle kadınların çektiği acıyı örneklendirmiştir. Yazılarını okurken, romanlarının kahramanlarına sempati duymaktan

⁷⁰ Büşra Göktaş, *1990-2008 Yılları Arası Arapçadan Türkçeye Yapılan Edebi Eser Çevirileri Üzerine Bir İnceleme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011, 86-89.

başka bir şey yapamayız”⁷¹ sözleriyle roman ve okuyucu arasındaki bağı ve okuyucunun kendisini içinde bulduğu empati duygusunu vurgulamıştır. Okuyucu tasvir edilen kahramanı, yazarın kafasında oluşturduğu toplumun bir üyesi olarak düşündüğünde, ezilmişliğin ve ikinci plana atılmanın bıraktığı hissi yansıtmaktadır.

Eserlerinde daha çok kadının konumunu ve kadınların hayatlarının tüm yönlerini ele alan Nevâl es-Sa’dâvî, başka bir edebî tarz ortaya çıkarır, böylece okuyucunun algılarını açığa çıkararak betimleme ve tasvir etme yeteneğiyle okuyucuyu büyüler. es-Sa’dâvî için toplumun hastalıklarını, insanların trajedilerini ve özellikle alt sınıf kadınların katlandığı zorlukları anlatmanın tek çaresi kalemini bir cerrahın bıçağı gibi kullanmaktır. Hapishanede geçirdiği günlerde de kalem ve kâğıt istemesi üzerine yazmasına izin verilmemiş, bir gardiyan: “kâğıt ve kalem tabancadan daha tehlikelidir” diyerek o isteğini reddetmiştir.⁷²

Nevâl es-Sa’dâvî birçok ulusal ve uluslararası edebiyat ödülü almış, birçok üniversitede ders vermiş ve birçok uluslararası ve ulusal konferanslar düzenlemiştir. Konuk Profesör olarak davet edildiği üniversiteler ise şunlardır:

- Duke Üniversitesi, 1993-1996
- Washington Üniversitesi, Seattle, 1995
- Chicago'daki Illinois Üniversitesi, 1998, Florida Atlantik Üniversitesi 1999
- Montclair Eyalet Üniversitesi 2001-2002
- Southern Maine Üniversitesi Ocak-Aralık 2003
- Autonomia Üniversitesi, Barselona İspanya 2004
- Smith Koleji Northampton MASS. ABD Sonbahar 2004
- Claremont Graduate School, California USA Spring 2005⁷³

⁷¹ Mes’ûde Merzûkî, “Ru’yeti George Tarabishi es-Sikülüciyye Nevâl Es-Sa’dâvî Enmûzec”, *Mecelletü Abûlyûs*, 4(7), 2017, 203.

⁷² Muhammad Youssef, 239-241.

⁷³ <https://www.arabwestreport.info/en/nawal-al-sadawi>, Erişim Tarihi:06.07.2021

1.4. ESERLERİ

Romanlar

- *Müzekkerât Tabîbe* (Kahire, 1958)
- *el-Ġâ'ib* (Kahire, 1969)
- *İmraetâni fi İmraet* (Kahire, 1971)
- *İmraetun 'inde Noktatu's-Sıfri* (Beyrut, 1973)
- *Mevtu er-Raculi'l-Vâhîd ale'l-Ard* (Beyrut, 1975)
- *el-Eğniyyetu'd-Dâiriyye* (Beyrut, 1976)
- *The Hidden Face of Eve: Women in the Arab World* (Beyrut, 1977)
- *Kânet Hiye'l-Ed'af* (Londra, 1979)
- *Sukutu'l İmâm* (Kahire, 1987)
- *Cenât ve'l-İblîs* (Beyrut, 1991)
- *el-Hubb fi zamâni'n-Nefd* (Kahire, 1993)
- *The Innocence of the Devil* (Kahire, 1994)
- *er- Rivâye* (Kahire, 2004)
- *Zînet*, (Beyrut, 2009)

Kısa öykü koleksiyonları

- *Teallem el-Hubb* (Kahire, 1957)
- *Lahzatun min Hakîka* (Kahire, 1959)
- *Rikka es-Sağîra* (Kahire, 1960)
- *Hayt ve'l-Cidâr* (Kahire, 1972)
- *el-Haytu ve aynu'l-Hayat* (Beyrut, 1976)
- *Kâne hiye ed'âf* (Beyrut, 1977)
- *Death of an Ex-minister* (Londra, 1978)
- *Leyse lehâ Mekânun fi el-Cennet* (Londra, 1987)
- *Edep em Kılletu Edep* (Kahire, 2000)

Anılar

- *Müzekkerâtu fi Sicni nîsâ* (Kahire, 1983)
- *Rıhlât havle'l âlem* (Kahire, 1986)
- *Memoirs of a Child Called Soad* (Kahire, 1990)

- *My Life PartI (Kahire, 1996)*
- *My Life PartII (Kahire, 1998)*
- *My Life PartIII (Kahire, 2001)*

Kurgusal olmayan

- *el-Mer'a el-cins (Kahire, 1969)*
- *el-Mer'a hiye'l asl (Kahire, 1971)*
- *Racul ve'l cins (Kahire, 1973)*
- *The Naked Face of Arab Women (Kahire, 1974)*
- *Women and Neurosis (Kahire, 1975)*
- *el-Vechu'l'ârî li'l-mer'a'l'Arabiyye (Londra, 1977)*
- *On Women (Kahire, 1986)*
- *Breaking Down Barriers (Kahire, 2004)*

Oyun

- *Twelve Women in a Cell (Kahire, 1984)*
- *Isis (Kahire, 1985)*
- *A New Battle in Arab Women Liberation (Kahire, 1992)*
- *God Resigns (Kahire, 1996)⁷⁴*

Yazarın eserlerine genel olarak bakıldığında görüş ve düşünceleri için sanat ve edebiyatı bir araç olarak kullandığı söylenebilir. Eserlerinde toplum bazlı belli başlı konuları işlemiş, gözlemediği sorunları ele almıştır. Genelde ana kahramanlarını, sesini duyuramayan ve ezilmiş kadın karakterlerden seçmiştir. Toplumdaki kadınların sesi olma isteğini tüm eserlerinde hissettirmiştir. Sık sık toplumdaki erkeklerin kadınlara bakış açısını ve bu bakış açısına maruz kalan kadınların direnişini yansıtmaya çalışmıştır. Eserlerindeki bu yaklaşımlara birkaç örnekle şu şekilde değinmek mümkündür:

Cennât ve İblîs (Tanrı ve İblis) eserinde bu durumu şöyle örneklendirmiştir. “Akıl hastanesinde işe başladıktan sonra onun durumunu öğrenen başhekim bir takım tıbbi açıklamalarla onu teselli etmeye çalışmış, daha sonra da onun kadınlığından faydalanmaya başlamıştır.”⁷⁵

⁷⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Nawal_El_Saadawi, Erişim Tarihi:10.07.2021

⁷⁵ Yusuf Köşeli, “Nevâl es-Sa‘dâvî’nin Cennât ve İblis Adlı Romanında Postmodern Öğeler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 2015, 261.

En çok bilinen kitaplarından biri olan *The Hidden Face of Eve* (Havva'nın Gizli Yüzü) eserinde de geleneklerle günümüze kadar süregelen kadın sünneti uygulamasına değinmiş ve bu durumu eleştirel bir bakış açısıyla okuyucularına yansıtmaya çalışmıştır.⁷⁶

Nevâl es-Sa'dâvî, *el-Hubb fi Zamâni'n-Nefd* (Petrol Diyarında Aşk) romanında da kadın kelimesini ona çeşitli anlamlar yükleyerek kullanmıştır. Romanda ana karakter olan kadına bir isim verilmemiş, kendisine “hey sen, kadın” diye seslenilmiştir. Ayrıca kadının erkeğin birkaç adım gerisinden yürümesi gerektiği geleneği de eleştirilmiştir. Gerçekte ana kahramanın bir adı, bir işi vardır ve evlidir. Yazar “Bir kadın izne çıktı ve dönmedi” ifadesiyle kadının silik bir karakter oluşuna ve toplumdaki soyutlanışına dikkatleri çekmek istemiştir. Yine romanda sorgu odasındaki polis memuru vasıtasıyla, kadının kocası, patronu ve Kral Hazretleri, aslında toplumun kadını nasıl çevrelemesi, kadına nasıl davranması, yaşaması ve giyinmesi gerektiğini belirlemesi, kadınlık rollerini biçmesi, kadının bir izne ya da tatile çıkamayacağı gibi konuları tenkit etmiştir.⁷⁷

Nevâl es-Sa'dâvî özgürlük ve özgür düşünce alanında uluslararası bir mücadele sergilemiştir. İnsanların özgürce yaşam tercihleri yapabilmesini önemsemiş ve toplumdaki eşcinsel kimliği taşıyan insanların yargılanmasını eleştirmiştir. Ve bazen bu tür insanların yaşam sıkıntılarını yansıtmak için ana kahramanını bu insanlardan seçmiştir. Bu nedenle *deCennât ve İblis* (Tanrı ve İblis) eserinde kahramanlardan biri olan Nergis karakterinin farklı cinsel yöneliminden söz etmeye çalışmıştır.⁷⁸

Yine özgür düşünce kapsamında kaleme aldığı *el-Mer'a ve'l-Cins* (Kadın ve Seks) isimindeki ilk eserinde, kadına karşı olan her türlü şiddeti ve cinsellik konularını ele alması, toplumda ahlaksızlık ve dine karşı çıkmak olarak algılanmıştır. Bunun sonucunda da büyük tepki toplamıştır. Bu tepkinin sebebi ise yazarın kadın sünneti ve peçe takmak gibi uygulamaların din ile değil ataerkillik ile ilgili olduğunu söylemiş olmasıdır.⁷⁹

Nevâl es-Sa'dâvî, *Müzekkirât Tabîbe* (Bir Doktorun Hatıraları) adlı eserinde de şu sözlerle bir kız çocuğunun toplumda karşılaştığı muameleyi yansıtmıştır:

⁷⁶ Sarah A Smith, Nawal El Saadawi obituary, Outspoken Egyptian feminist, writer and campaigner who fought against patriarchy and poverty <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/22/nawal-el-saadawi-obituary>, Erişim Tarihi: 15.07.2021

⁷⁷ Soyer, “Nevâl es-Sa'dâvî'nin Petrol Diyarında Aşk” Romanında Kara ve Kadın”, 42.

⁷⁸ Köşeli, “Nevâl es-Sa'dâvî'nin Cennât ve İblis Adlı Romanında Post modern Öğeler”, 262.

⁷⁹ Soyer, “Nevâl es-Sa'dâvî'nin Petrol Diyarında Aşk” Romanında Kara ve Kadın”, 39.

“Utanç verici! Bende olan her şey sanki utanç vericiydi ve ben bu esnada sadece dokuz yaşında bir çocuktum... Kendim için üzülür, odaya kapanıp ağlardım. Hayatımda döktüğüm ilk gözyaşlarının nedeni, kesinlikle okulda derslerimin kötü olması ya da kıymetli bir şeyimi kaybetmem yüzünden değil, sadece bir kız çocuğu olmamdan dolayı idi. Daha neyin ne olduğunu bilmeden kendi kadınlığıma ağlamıştım. Dolayısıyla gözlerim hayata açıldığında, kendim ile kadın tabiatım arasında çoktan bir düşmanlık başlamıştı.”⁸⁰

⁸⁰Aktaran: Köşeli, “Nevâl es-Sa‘dâvî’nin Müzekkirât Tabîbe Adlı Romanında Yapı ve İzlek”, 346.

İKİNCİ BÖLÜM

"ZÎNET" ADLI ROMANIN TEKNİK İNCELEMESİ

2.1. ROMANIN TANITIMI

Nevâl es-Sa'dâvî'nin *Zînet*⁸¹ adlı eserinin ilk basımı 2009'da; ikinci basımı ise 2010'da Beyrut'ta basılmıştır. 318 sayfadan oluşan roman Nevâl es-Sa'dâvî'nin yayın sayısı itibarıyla on birinci romanıdır. Genellikle romanlarında kullandığı üslup mecazlı, derin ve anlaşılırdır. Zaman zaman Ammice kelimelere yer veren es-Sa'dâvî, fasih Arapçayı kullanmanın yanı sıra Mısır lehçesini de kullanmıştır. Eserlerinde, savunduğu ideolojilerini ve düşüncelerini aktarmak için okuyucuyla arasında bir köprü kurar. Bu köprü sayesinde tüm dünyaya feminist düşüncelerini, din ve geleneğe bakışını ulaştırmış; aynı zamanda bu görüşleri savunan kişiler tarafından örnek ve sembol bir isim olarak görülmüştür.

Yazar *Zînet* romanındaki ana kahramanlar olan "Budûr" ve kızı "Zînet bint Zînet" karakterleri üzerinden, toplumdaki eleştirdiği konuları eleştirmiş ve anlatmaya çalıştığı ideolojileri kendi yöntemiyle açıklamaya çalışmıştır. Eserlerinde sık sık feminist yaklaşımlara yer veren es-Sa'dâvî, bu eserinde de toplumdaki ataerkil baskıyı örneklendirmiş; feminist şahsiyetlerin sosyal yönleri üzerinde durmuştur. Özgür düşünen ve otoriteye başkaldıran kahramanlar yaratıp eleştirilerini onların diliyle aktarmıştır. Oluşturduğu zıt karakterlerle karşıt düşünceleri de okuyucuya sunmuştur.

Romanın ana kahramanlarından biri olan Budûr'un öğrenciyken otoriteye karşı yapılan gösterilerde Nesîm ile tanışır. Budûr dindar bir ailede büyümüş, kadın haklarını savunan ve otoriteye başkaldıran bir karakterdir. Nesîm ise Budûr'a göre daha radikal düşüncelere sahiptir. Budûr'un *Kur'ân*, *Tevrat* ve *İncil* hakkındaki düşüncelerine yönelik olarak onun kafasını karıştırır. Onu kutsal kitap olarak bildiği kitapları okumaya yönlendirip aslında onların birer ilahi bir kitap olmadığına inandırmaya çalışır. Daha sonra aralarında duygusal bir bağ kurulan Budûr ve siyasi bir savaşçı olan Nesîm'in nikâhsız olarak yaşadıkları süreçte bir kızları olur. Fakat Budûr kızına annelik yapamaz

⁸¹*es-Sa'dâvî, Zînet*, (2. Baskı), *Dâru's-Sâkî*, Beyrut 2010. 318. (Çalışmamızda eserin bu baskısı esas alınmıştır ve çalışmamızda romana yapılan göndermeler metinde parantez içi sayfa numaralarıyla gösterilecektir.)

ve kızını toplumdaki gayrimeşru çocuk anlayışı yüzünden sokaklara terk etmek zorunda kalır. Edebiyat eleştirmeni olan ve aynı zamanda mesleğini ayakkabı parlatma mesleğine benzeten Budûr, daha sonra meşhur bir yazar olan, kendini dindar ve inançlı diye tanımlayan Zekeriyya ile evlenir. Zekeriyya ile umduğu gibi mutlu bir evlilik yapamaz. Zekeriyya'dan ise Mecîde adında bir kızı olur. Budûr bir yandan sokakta bırakmak zorunda kaldığı kızı için üzüldürken, bir yandan ise gençliğinden bu yana eleştirdiği ve savaştığı ataerkil düşüncenin vermiş olduğu sıkıntı içindedir. Zamanla gençliğindeki asiliğini kaybetmiştir. Sık sık roman yazma girişiminde bulunan Budûr, yazdığı son romanında Bedriye adında bir karakter oluşturur. Oluşturduğu bu karakteri kendi olmak istediği kalıba sokar. Onunla dertleşmeye ve ondan akıl almaya başlar. Öyle ki, romanda Budûr karakteriyle Bedriye karakteri birbirine karışır. Budûr, Bedriye'yi kendinden daha cesur ve asi bir karakter olarak tanımlar.

Dindar, meşhur bir yazar olarak tanıyıp evlendiği eşi Zekeriyya aslında dindar bir kişi değil; aksine dindar taklidi yapan biridir. Kızı Mecîde de babasına benzeyen kabiliyetsiz biridir. Budûr, Mecîde'nin kendi kızı olduğuna bir türlü inanamaz. Nesîmden olan kızı Zînet bint Zînet, erkekler tarafından çok beğeni toplayan, ünlü bir şarkıcıdır. Zînet bint Zînet'i Nesîm'in annesi olan Zînet büyütmüş ve tüm sokak çocuklarına sahip çıktığı gibi ona da sahip çıkmıştır. Zînet binti Zînet, babaannesini kendi annesi bilmiştir. Tıpkı Budûr'un gençliği gibi o da asi ruhlu, kimseyi umursamayan, özgür bir kahramandır. Küçüklüğünden beri müziğe olan yeteneğini geliştirmiştir ve artık onun hayatı müzik olmuştur.

Romanda daha çok Budûr'un içinde bulunduğu buhranların, iç çekişmelerin hem kızına hem de özgürlüğüne duyduğu özlemin ve Zînet bint Zînet'in özgür şahsiyetinin üzerinde durulur. Romandaki bazı erkeklerin ve toplumun anti feminist tavırları gözler önüne serilir.

Roman, Budûr dışında değişmeyen karakterlerle devam eder. Budûr ise yalnızlıktan korktuğu için boşanamadığı eşini terk eder ve gençliğindeki özgürlüğe doğru yürür. Kızını terk ettiği sokaklara döner ve orada uyur. Uyandığında gecelerini verip tamamlamaya çalıştığı romanını bulamaz. Uyanıp sokaklarda onu aramaya koyulur. Romanının üstünde eşi Zekeriyya'nın ismiyle basılı olduğunu görür ve Zekeriyya'nın

romanını çaldığını anlar. Budûr çektiği bu sıkıntıların ardından, yaptıklarının pişmanlığını tüm kalbiyle hissederken hayata gözlerini yumar.

Yazar ataerkil, baskıcı düşüncenin kadınlar üzerinde bıraktığı fiziksel ve ruhsal izleri eleştirel bir dille okuyucuya aktarmıştır.

2.2. OLAY ÖRGÜSÜ

Anlatma esasına bağlı türlerin ve doğal olarak romanın en temel ve vazgeçilemez unsurlarının başında olay örgüsü yer alır. Öyle ki, bir romanda olay örgüsünün yokluğu durumunda, romandan bahsetmek mümkün olmamaktadır. Çünkü bir eserde konu, şahıs kadrosu, mekân, zaman ve anlatıcı gibi bütün unsurlar, bir olay örgüsü ekseninde var olup anlam kazanmaktadır.”⁸² es-Sa‘dâvî *Zînet* adlı romanında şahıs kadrosu, zaman, mekân ve seçtiği konuyla romanda bir bütünlük oluşturmuş ve okuyucunun kafasında olay örgüsünü şekillendirmeyi başarmıştır.

Romanın ana kahramanlarından biri olan Budûr, Tuğgeneral Ahmet Dâmihrî’nin kızıdır. Kendisi de edebiyat fakültesinde okumaktadır. Arkadaşı Nesîm’e âşık olur. Nesîm’le birlikte yönetime karşı olan gösteriler ve yürüyüşlerde tanışır ve bu gösterilere birlikte katılırlar. Ve Nesîm’le birlikte bodrumda yaşamayı annesi ve babasıyla birlikte villada yaşamaya tercih eder. Budûr ve Nesîm’in arasındaki duygusal bağ ilerler ve nikâhsız yaşadıkları süre zarfında bir kızları olur. Bu kız çocuğu evlilik dışı olduğu için ona annelik yapamaz ve onu sokakta bırakır. Bundan dolayı Budûr bir ömür vicdan azabı duyarak yaşar. Toplumdaki insanların baskısından ve bakışlarından çekinir. Nesîm de kızını bile göremeden tutuklanır. Bir daha da Nesîm’den haber alınmaz.

Romanın sonuna kadar Zînet bint Zînet’in manevi annesi Zînet oğlunu arar; onun hapiste mi olduğu ya da öldüğü veya kaçtığı kesinlikle bilinmez. Zînet sokaktaki her çocuğu oğluna benzetir ve hepsine bir anne merhametiyle yaklaşır onları korur kollar. Budûr’un sokakta bıraktığı kızını da büyütüp kızı yerine koyar.

Daha sonra Budûr bir evlilik daha gerçekleştirir. Budûr’un elde ettiği edebiyat eleştirmenliği mesleği, üniversitedeki konumu ve babasının bulunduğu konum sahip olduğu unvan Zekeriyya’yı etkiler. Zekeriyya bu evlilikle ününe ün katacağını düşünüp

⁸² Emekli, 91.

kendi menfaati için bu evliliği yapar. Zekeriyya'nın da önemli bir yazar olması Budûr'u etkiler. Budûr, mutlu olma ve geçmişte yaşadıklarını unutma umuduyla onunla bir evlilik yapar. Budûr, Zekeriyya'nın ataerkil düşünce yapısını, ahlaki bozukluğunu din maskesiyle örtmesini, kadınlara karşı küçümseyici bakışını hemen ilk günden anlar. Zekeriyya, toplum tarafından saygı gösterilen ve sayılan bir yazar olmasıyla tanınır. Yazdığı bütün gazete yazılarında kendi menfaati için otoriteyi ve devlet başkanını över. Genelde dinî vecibeler ve dinî günlerle ilgili yazılarını yayımlar. Fakat Budûr, Zekeriyya'nın dinî maskesinin altında sakladığı adamı çok iyi tanır. Bütün bu nedenler Budûr'un bu evlilikle olan bağını zedeler. Sürekli kendi kendine neden hâlâ Zekeriyya ile evli olduğunu sorar. Evliliğini bitirmeye çalışır, fakat yalnızlıktan korktuğu için buna cesaret edemez. Bir yandan da yıllar önce geride bıraktığı yavrusu için içten içe üzülür. Romanındaki karakterlerden biri olan Bedriye de kızını özler ve sokaklarda onu arar. Bedriye karakteri ile romanda, olmak istediği Budûr'u yansıtmaya çalışır. Bir bakıma yarattığı bu karakter aracılığıyla kendini özgürleştirmeye çalışır.

Budûr'un Zekeriyya'dan da Mecîde adında bir kızı olur. Zînet ise Mecîde'nin de dadısıdır. Mecîde'ye de annelik yapıp onu her zaman iyiye yönlendirmeye çalışır. Mecîde okulda yaşadıklarını, Zînet bint Zînet'e olan kıskançlığını, hayatında sorguladığı şeyleri hep dadısıyla paylaşır.

Aynı zamanda Budûr'un Nesîm'den olan kızı ile Zekeriyya'dan olan kızı ilkokul arkadaşlarıdır. Mecîde, Zînet'i her yönden kıskanır. Zînet'in müziğe, dansa olan yeteneğine, zarif ve alımlı fiziğine hep kıskançlıkla bakar. Kendi yetenekleriyle ve kendi fiziğiyle onu kıyaslar. Mecîde Zînet'e hayran bir şekilde büyür. Zînet bint Zînet, bir gün Mecîde'yle oynamak için onların evine gider. Fakat Mecîde ve annesi evde yoktur. Zekeriyya kapıyı açar ve Mecîde'nin dahi çalışma odasına girmesine izin vermediği halde onu odaya alır. Zekeriyya henüz dokuz yaşındaki bir çocuğa yani Zînet'e sahip olmaya çalışır. Zînet bint Zînet, sokaklarda yaşamanın kendisine verdiği güçle büyüyüp kendini savunmayı öğrenmiştir. Zekeriyya'yı odaya kilitleyip oradan hemen kaçar.

Zînet bint Zînet'in müzik ve dansa olan yeteneğini tüm halk duyar. İnsanların ilgisiyle zaman içerisinde onun da şöhreti büyür ve onların göz bebeği olur. Onu kınayan insanlar bile diğerlerine sezdirmeden onu hayranlıkla seyreder. Güzelliği birçok erkeğin hayalini süsler, öyle ki erkeklerin birçoğu sadece onun güzelliğini izlemek için gelir.

Fakat Zînet bint Zînet hiç kimseyi ve hiçbir şeyi umursamaz. Rüyalarında bile sadece müzik görür ve beste yapar. Sokak çocuklarıyla geçirdiği vakitler ve onlara bir anne merhametiyle yaklaşımı romanın sonuna kadar ustaca işlenir. Zînet bint Zînet, özgürlüğüne düşkün bir kızdır. Ne okulda öğretmeninden ne de sokakta yanından geçen halktan çekinir. İnsanların onu sorgulayıcı bakışlarının, onun için hiçbir önemi yoktur.

Budûr yaşadığı buhranlar içindeyken psikolog ziyaretleriyle iyi olmaya çalışır. Fakat psikolog, Budûr'un psikolojik olarak gittikçe daha da kötüye gittiğini düşünmektedir. Hiçbir işte kendini yeterli ve başarılı görmemektedir. Zaman zaman psikoloğu, onun iyi bir yazar ve eleştirmen olduğunu söyleyerek onu teşvik etmeye çalışır.

Budûr, kaleme aldığı romanında olmak istediği fakat yaşayamadığı hayatı işlemeye çalışır. Romanındaki ana karakterlerden biri Bedriye, diğeri ise Nâim'dir. Bedriye kendisi, Nâim ise Nesîmdir. Roman boyunca Budûr söyleyemediklerini Bedriye'ye söyler. Onunla konuşur dertleşir. Edebiyat eleştiriciliği işinden nefret eder ve bu mesleği ayakkabı boyacılığı işiyle bir tutar.

Roman Budûr'un eşi Zekerriyya'nın zulmüne dayanamayıp evi terk etmesiyle hızlanır. Daha sonradan çalınan romanını aramaya başlar. Eşi Zekerriyya'nın romanını çaldığını ve kendi ismiyle yayınladığını fark eder. Bu gerçeğe yüzleşen Budûr, kızı Zînet bint Zînet kendisini bir kez olsun kucaklayıp ona “annen geldi” diyemeden bir kaldırımda hayata gözlerini yumar. Zînet bint Zînet gerçek annesini hiçbir zaman tanıyamaz.

2.3. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI

Bakış açısı; “anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu” sorularına cevap verir.⁸³

Anlatıcının tanımını şu şekilde yapmak mümkündür: “Masalı, efsaneyi, hikâyeyi, romanı okuyucu/dinleyici durumundaki bizlere anlatan varlıktır.” Bakış açısı ise “herhangi bir varlık, olay ve insan karşısında, sahip olduğumuz dünya görüşü, hayat

⁸³ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 1991, 73-74.

tecrübesi, kültür, yaş, meslek, cinsiyet, ruh hâli ve yere göre aldığımız algılama, idrak etme ve yargılama tavrıdır.”⁸⁴

Zînet adlı romanda, hâkim bakış açısıyla yazılmış, olayların dışında duran ve kahramanların içinden, kafasından geçen düşünceleri aktaran bir anlatım türü seçilmiştir. Yani bu romanda yazar anlatıcı tekniği kullanılmıştır. Zaman zaman kahramanların olaylara verdiği tepkiler ve iç sesler okuyucuya aktarılmış, böylece anlatma yetkisi sık sık kahramanlara bırakılmıştır.

Yazar, *Zînet* romanında ana kahramanlardan biri olan Zînet bint Zînet karakterleri üzerinde fazlasıyla durmuştur. Onun fiziksel güzelliğini, sadeliğini tasvir etmiş ve insanların ona gıptayla bakışlarını ve Zînet’in yeteneklerini ön planda tutmuştur.

“Zînet süslü kelimelere itibar etmedi. Zînet bint Zînet lisans diplomasını almamıştı. Yüksek topuklu ayakkabı giymiyordu. Yüzünün üstünde örtü ve makyaj istemiyordu. Kolunda bilezik veya ayağında halhal takmak veya dudağını gözlerini kırmızıya yeşile veya maviye boyamak istemiyordu. Zînet güzelliğinin farkında değildi.

Zînet bint Zînet, okuldayken pamuklu adi bir önlük ve bağcıkları bağlı olmayan bir ayakkabı giyerdi. Saçları ise dağınıktı.

Zînet, hayatında ayna görmemişti. Evinde ayna yoktu. Onun evi de yoktu. Onu kuyruktan çıkarıp cetvelle parmaklarına vuruyorlar ve o da bir saat belki iki saat duvara doğru elleri arkasında duruyordu. Zînet hiçbir şey yapmıyordu. Diğer kızları spor oyunlarında geçmek, etlerinden dolayı yerlerinde çakılı şişman kızları koşuda geçmek, müzikte ve şiir okumada onlara üstün gelmek dışında.

Kızların parmakları nazik ve kısaydı. Piyanonun üstünde eğiliyordu. Aile kızlarının parmakları büyük değildi. Arapça şiir okurken uyukluyorlar ve saygı göstermiyorlardı. Evlerinde hizmetliler, şoförler, aşçılar dışında Arapça konuşmuyorlardı...” (s.194)

Yazarın bu ifadeleriyle Zînet karakteri saf güzelliğiyle övülürken her alanda diğer iyi aile çocuklarından daha fazla sahip olduğu yetenekleri okuyucuya yansıtılmıştır.

⁸⁴ İsmail Çetışli, *Metin Tahlillerine Giriş-2*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, 79-82.

Yazar, ikinci ana kahramanı olan Budûr'un, düşüncelerini, iç çekişmelerini, hayallerini ve buhranlarını yazar anlatıcı kimliğiyle şu şekilde okurlarına aktarmaya çalışmıştır:

“Budûr'un gözünde, akmayan gözyaşı parlıyordu, merhametli bir dokunuş onu gözyaşına dönüştürüyordu. Elini uzatıp onun elini tutmak itiyordu. Başını göğsüne koyup ağlamak. Keskin bakışlarla bakıyordu ona doktor. Doktorun bakışı cazibeliydi. Psikoloğun hastasını sevmesi doğru değildi. Hem de kadına olan sevgi hiç doğru değildi. Kadın sevgi ve merhametten mahrum, susamış gökyüzünden su bekleyen toprak gibidir.” (s.92)

“Budûr nazik parmaklarına dikkatlice bakıyordu. Parmakları psikoloğa gittiğinden beri titriyordu. Endişeleri artmıştı. Bıçak elinde gezinirken eline veya eşinin eline doğru istemsiz bir şekilde hareket edebilirdi. Belki de o rüyaya dalmıştı, kahvaltı sofrasında oturmuyordu. Gerçekler rüyasında çözülüyordu, roman yazdığından beri gerçekle hayal birbirine karışıyordu. Belki de romanın ilham kaynağı uykusunda gördüğü hayallerdi. Odasında oturup yazıyorken duyduğu sesler, duvarın üstünde hareket eden karartı, hepsi onun için birer ilhamdı.

İpek pijamalarından eşinin göğsünü delmek ve beyaz pijamalarından kırmızı kanını fişkırtmak istiyordu. Zekeriyya gazete okumaya devam ediyordu. Yazısının başında yayınlanan resmine bakıp düşünüyordu. Bıçağı nazik elinin üstüne şiddetle gezdirdi, Budûr bıçağın ucunu hissetti. Sonra kolunda hissetti. Eşinin karnına soktu. Derin küçük bir yarık açtı.

Tuttuğu bıçağın parlaklığı aynıydı, polis yakalamaksızın bir günah işlemeye cesaret elde etti. Budûr roman sayfaları arasında saklanıyordu. Hayalet gibi insanların gözlerinden kaçmıştı. Duvarda hareket eden karanlık gibi, eşine ve peynir kestiği bıçağa dikkatlice baktı. Parmaklarının titrediğini gördü. Yüzünde solgunluk gördü, gözleri altüst olmuş, gözlerini kaldırıp eşinin gözlerine bakmaya ve hayalindeki Budûr'u görmeye korkuyordu. Belki de bıçağı alıp derine saplamıştı.” (s.98-99)

Yazar kendi düşüncelerini kahramanların ağzından anlatma noktasında bazı seçtiği kahramanlar üzerinde durur. Yarattığı bu kahramanlar, okuyucuyu ulaşması gereken sonuca götürür. Vermek istediği mesajı seçtiği kahramanların dilinden aktarır.

“Sâfi: Senin doktorunun, hastalığını iyi edecek bir psikoloğa ihtiyacı var. Erkeklerin çoğu hastadır, evlendikleri kişiden yakınırlar. Özellikle yüksek kültürlü olanlar. Erkek kendi sınıfından bir hanım arkadaşıyla evlenir, bir kutlama yapılır, geceleyin yatağından süzülüp mutfaktaki hizmetliye sokulur. Veya ofisindeki sekreterine. Ancak alt sınıftan küçük genç kızlar hariç. Onlar ise onu büyük bir adam olarak görürler. Periler ülkesinde eşi benzeri olmayan bir şey gibi. İlah veya yarı ilah. Annenin oğlunu ceylan gibi görmesi ama oğlunun maymun gibi olması gibi. Küçüklüğünden beri şu sözleri duyarak büyümüş: Sen bütün arkadaşlarından daha zekisin, sen yeteneklisin oğlum, senin erkekler içinde eşin benzerin yok.

Sâfi dudaklarını sıkıca kapattı. Tükürüğünü yuttu. Başını beyaz bir başörtüyle örtmüştü. Marksizme inanıyordu. Marksizme inanan eşini bırakmış, İslâm’a inanan biriyle evlenmişti. Kapanıp İslâm’da Kadının Hakları adında bir kitap yayınlamıştı. İslâm’a inanan eşinden de ayrılıp liberal bir yazar olan biriyle evlenmişti.” (s.100)

“—Budûr, Sen Allah’ın üç kitabından biri olan Kur’ân’a iman ediyorsun. Sen konferanslarda, radyolarda dinî olayları konuşuyorsun ve makalelerinde iman, takva ve kadının örtüsünü işliyorsun. Fakat garip bir şekilde gece uyuyamıyorsun. Kalkıp abdest alıp namaz kılıyorsun, rükû ve secde ediyorsun. Hafif bir sesle eşine öfkeni kekeliyorsun. ‘Allah günahlarımı affetsin’, arka arkaya bunu tekrar ediyorsun. Parmaklarının arasında tespihi hareket ettiriyorsun. Din derslerinde daha çok derinleşiyorsun... İman aklımıza ve vücudumuza doğar doğmaz giriyor ve ölene kadar devam ediyor. Öğretimde, ilimde ve dinde derinleşme, özgürlüğü getirmez. Bence bu zor bir yol. Ben sana kalbimi açıyorum Budûr. Çünkü sen benim samimi arkadaşısın. Senden rica ediyorum bu sırrı gizle. Biz dinî bir devlette yaşıyoruz. Özgür düşünceye müsaade edilmiyor. Özgürlük hareketleri çok olsa bile özgürlükten bahsedilmiyor.” (s.102)

Yazar sık sık kahramanlar arasında geçen diyaloglarla olay örgüsünü destekler:

“—Müzik, şarkı ve dansın şeytanın işi olduğu fetvasını sen okumadın mı? Nasıl Makalende caddelerin kızlarını, zina çocuklarını savunursun.

—Zînet bint Zînet, büyük bir sanatçı. İnsan ona gidip onu dinleyip mutlu olmayı seviyor. Sanat Allah katında güzeldir. Çünkü Allah güzeldir.

—Sen Allah’ın ne dediğini bilmiyor, insanları doğru yoldan saptırıyorsun. Sen okulların ve üniversitelerin yapılması, cami ve kiliselerin yapılmasından daha önemli diyorsun. Doğru mu?

—Evet

—Bu insanları saptırma ve İslâm’dan uzaklaştırma değil mi?

—İslâm akılla inşa bulur. İslâm’a giren her şey akılla olur.

—Sen ölüleri yıkamak eski bir âdet, dinlerle alakası yok diyorsun.

—Evet.

—Sen temizliğe karşısın. Temizlik imandandır sen bilmiyor musun? Kirlilik de kadınlardan.

—Temizlik çeşmeye ve sabuna ihtiyaç duyar, insanların çoğunun suyu ve sabunu yok. Nasıl ölüyü yıkıyorsunuz. Canlılar banyo yapmıyor. Ölü kurtlanıyor ve onu kurtlar yiyor. Yıkamanın ne faydası var.

—Sen benimle tartışıyor musun, makalen tartışmaya teşvik edici.

—Tartışma bilgiye iletir, fitneye değil.

—Sen kadının örtüsüne karşısın ve dinde olmadığını, ahlakla alakası olmadığını savunuyorsun. Sen Allah’ın emirlerine muhalefet mi ediyorsun. Sen kadının yüzünün avret olduğunu ve fitneye sebep olduğunu bilmiyor musun?

—Kadın fitne sebebi değil. İnsanlar arasında farklı fitne sebepleri var. Din, zulüm, ahlaki çöküntü ve yalan.” (s.302-303-304)

2.4. ZAMAN

“Her yazarın zamanı tasarrufu yahut zamana yüklediği anlam ve işlem farklıdır. Bu farklılığı tayin eden etken, yazarın dünya görüşü, tecrübesi, zihniyeti, olaylara bakış tarzı ile olayları yorumlama yeteneğidir.”⁸⁵

Yazar romanda zaman dilimiyle ilgili çok net ifadeler kullanmamıştır. Olay örgüsü içerisinde kahramanların yaşı ve gün içindeki zaman dilimleri hakkında bilgi verir. Zaman zaman saat dilimleri ve hangi gün olduğunu belirtir:

“Dokuz yaşındayken.. (s. 1), gece olduğunda... (s. 3), 12 yaşındayken... (s. 19), üniversitenin ilk yılı.... (s. 22), gün henüz aymamıştı... (s. 27), on beş yaşına

⁸⁵ Emekli, 105.

ulaştığında... (s. 37), saat dört oldu (s.45), soğuk karanlık bir gecede....(s.56), Cuma günü... (s. 65), İlkbahar günlerinden bir gündü.....(s.66), İki sene geçtikten sonra..... (s. 67), Zekeriyya ortaokuldayken.....(s. 85), gece olunca..... (s.114), dokuz yaşına geldiğimde(s.115), Bir Cuma günü dersten dönüyordu. (s.126), Mecîde doğum gününde büyük bir kutlama düzenledi. 14 yaşına ulaşmıştı. (s.132), Parti sonunda gazeteciler ona sorular sordular (s.149), Zekeriyya bayram hakkında günlük yazısını hazırlıyordu (s.161), dünya kadınlar gününde ilk ödülünü almıştı (s.183), Mecîdeperşembe günü makale yazmadı, ofise gitmedi (s.199), her gün üç saat müzikle uğraşiyor, sekiz yaşında ise ilk senfonisini yazdı (s.210), Saatin akrebi zamanın sesiyle hareket ediyordu (s.234), İlkokuldan beri Bedriye, Budûr'dan daha cesurdu (s.238). Karanlık çöktüğünde o yolun ortasındaydı. Güneş erken batmıştı. (s.260), İlk ay senin en iyi hâlinde. Senin yeni seanslara ihtiyacın var (s.282), cuma günü gösteri zamanıydı. Yıllar sonra, megafon ve mikrofonlar cehennemin ağzı gibi açıktı. (s.287) Duvarın üstünde akan saat üçe çeyrek vardı. Randevusu saat 3'te idi. Ancak beş dakika geçmişti, sanki başka bir dünyaya gelmişti. Soğuktan titriyordu. (s. 44)

Örneklerde görüldüğü gibi yazar belli bir tarih kullanmayı tercih etmemektedir. “On yaşındayken” veya “sekiz yaşına geldiğinde” gibi ifadeleri çok kullanır. Sık sık geçmiş zamanda yaşanan olayları ve hatıraları kahramanların dilinden veya düşünceleri yoluyla anlatır. Geçmiş zaman ve şu an arasındaki olay örgüsünü okuyucunun zihninde oluşturmaya çalışır. Bunu özetleme tekniğine başvurarak anlatır. “Özetleme tekniği ile anlatıda ayrıntı olabilecek unsurlar anlatının akışını bozmadan derlenip toparlanır. Sayfalar dolusu açıklama ile ortaya konulabilecek gerçekler bir iki paragrafla ifade edilir. Özetleme ile olay örgüsü içindeki uzun zaman kesintileri ortadan kaldırılmış olur. Böylelikle okuyucuyu sıkacak uzun uzadıya bilgiler anlatıdan temizlenmiş olur.”⁸⁶ Fakat sıkıcı bilgilerden kaçınan yazarın başvurduğu olay örgüsü içerisindeki bu sık geçişler okuyucunun zihnindeki olay örgüsünü karmaşık bir hale getirir.

⁸⁶ Alpay Gezer, Yakup Çelik, “Ayşe Kilimci'nin Hikâyeciliği ve Hikâyelerinde Anlatım Teknikleri”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 2017, 25.

2.5. MEKÂN

Şahıs kadrosunu oluşturan insan veya varlıkların itibari bir dünyada yaşadıkları olaylar zincirinin hikâyesini anlatan roman, hikâye ve tiyatrodaki, muhayyel veya gerçek bir mekân roman için olmazsa olmaz faktörlerden biridir. Bu nedenle adı geçen türlerin en önemli unsurlarındandır. Çünkü olaylar mekânla bağlantılıdır. Mekân, eserde yaşanan olayların sahnesidir.⁸⁷ Okuyucuya olaylar veya kahramanlar hakkında ipuçları verir. Yazarın aktardığı mekân tasvirleri okuyucunun kahramanları tanımasına ve analiz yapabilmesine yardımcı olur.

Yazar Nevâl es-Sa'dâvî de *Zinet* adlı romanında sabit birkaç mekân seçmiştir. Romanda kullandığı mekânlar daha çok ev, ofis, gösteri salonu, psikolog odası, çalışma odası, bahçe, sokak, bodrum katındaki bir ev, okul gibi mekânlardır.

“Tasvir; insan, tabiat, eşya veya mekânın kelimelerle resmedilmesi; âdeta görünür hâle getirilmesi, okuyucunun gözü önünde belirmesidir. Böylece söz konusu insan, tabiat, eşya veya mekân, sadece soyut bir isim olmaktan çıkar; okuyucunun onu benzerlerinden ayırıp kendi çizgileriyle tanıması sağlanmış olur. Unutulmamalıdır ki sanat, insanın kendisini çevreleyen dünya ile olan ilişkisi üzerine kurulur. Söz konusu dünyanın daha somut bir biçimde edebî esere yansması hem son derece tabîî, hem de bir o kadar gereklidir.”⁸⁸ Romanda en çok tasvir edilen alanlardan biri, Budûr ve Zekeriyya'nın yaşadığı evdir. Yazar zaman zaman evin içinde geçen olayları aktarırken bir yandan da evi okuyucunun gözünde canlandırmak için tasvir eder:

“Evin etrafındaki büyük bahçede birlikte oynarlardı. Büyük salonda beraber piyano çalarlardı. Mecîde'nin parmakları kemikleri ince etle doluydu. Hareketleri yavaştı. Boyu aynı babası Zekeriyya el-Harîti gibi kısaydı. Tıpkı annesi gibi, yürürken baldırı sallanıyordu.

Arka bahçede kırmızı tuğladan büyük bir oda vardı. Begonvil çiçeği duvarın üstüne kadar büyümüşü. Kitaplık rafları çatıya kadar uzanan odanın duvarında beyaz, sarı, ceylanın kan rengini anımsatan kırmızıdan menekşeler büyümüşü. Pencerenin yanındaki büyük çalışma masası, masanın üstünde de büyük elektrikli lamba, birikmiş birçok sayfa.

⁸⁷ Çetişli, 77.

⁸⁸ Çetişli, 99.

Gazete parçaları ve dergiler, Zekeriyya el-Harîfî'nin el yazısıyla yazılmış makaleler. Bazen bu odaya gelir Allah'tan sükûnet isterdi.” (s.58)

“Evin etrafındaki geniş bahçenin köşesinde MecîdeZînet'le birlikte oynuyordu. Mecîdeâğacın, garajdaki arabanın altına, garajın yanındaki depoda büyük tahta sandıkların veya karton kutuların arasında, annesinin sakladığı ve açmadığı romanlar ve kitaplarının arasında saklanmıştı. (s. 59)

“Büyük bahçe büyük evin etrafını kırmızı tuğlalarla çevirmişti. Ağaçlar, çiçekler ve güller büyümüşü. Onu da demir bir set çevreliyordu, üstünde yasemin ağacı veya begonvil büyümüşü” (s. 32)

“Odada masanın üstünde beyaz sayfalarla dolu ajanda duruyordu. Şişman ve kaba tıpkı vücudu gibi, gizli boş sayfalara alaycı bir tavırla gözlerini dikti.” (s.38)

“Yatak odasındaki dolabın içindeki eteğin cebinde gözlerden uzak gizliyordu. Bir sürü eteği vardı. Kış ayı için İngiliz yününden bir eteği vardı. Ve yaz için ipek kumaşlarından etekleri vardı, fakat cebi hem içteydi hem de dıştaydı.” (s.43)

Yazarın olay örgüsüne giriş yaptığı yerlerden biri de Budûr'un gençlik aşkı olan Nesîm'in bodrum katındaki evidir. Aşkı için ailesiyle yaşadığı evden ayrılmış, Nesîm'in bodrum katındaki evini tercih etmiştir.

“Odanın döşemesinin üstündeki basamakta kitaplar, kâğıtlar ve broşürler vardı. Duvarda kitapları, dergileri, dosyaları taşıyan beş ahşap raf vardı. Köşede yıkanan gömleğinin asılı olduğu kamıştan bir sandalye vardı.” (s.26)

“Budûr kalktığında yerdeki fayansa ve demiri kesen kapalı pencereye baktı. Ve yanında uykuya dalmış Nesîm'e baktı.” (s.27)

“Büyük annesini rüyasında odaya girerken gördü. Kendisi sekiz yaşındaydı. Önce büyükannesi Zeynep öldü. Ona Zeyzey nene derdi. Uzun ve çelimsizdi. Büyük gözleri ışıltı doluydu. Onun yakınlarında oturur ve yatağında uyurdu” (s.30)

Yazarın seçtiği bir diğer mekân ise ana karakter Zînet bint Zînet'in ve sokak çocuklarının yaşadığı sokaklardır. Bir tür sosyolojik roman diyebileceğimiz *Zînet* romanında yazar sık sık “sokak” mekânını tercih ederek aile çocukları ile sokak çocuklarının yaşam tarzı arasındaki farkı okuyucuya iletmiştir:

“Caddede okula doğru yürürken çocuklarla oynayan Zînet’e göz ucuyla baktı. Çevresine hepsini toplamış hem dans ediyor hem de zafer şarkılarını birlikte söylüyorlardı.” (s.36)

“Bedriye caddede asfaltta yürüyordu.” (s.44)

“Büyük binanın kapısının önünde durdu ve nefes aldı. Kafasını kaldırıp 9. Kattaki afişe baktı.” (s.44)

“Soğuk karanlık bir gecede, Meryem abla Nil Caddesi’nde yürüyordu. Yanık bir odun parçasında parçasının üzerinde uyuyan bir çocuk gördü. Uzun bir odun molozun üstündeydi. Orada yanık olan odun gibi başka dört bank daha vardı. Sokak çocukları onlarda uyuyordu. Gri elbiseleriyle uykuya dalıyorlardı. Yakınlarında yerde, büyük yeşil gözlerini parıltıyla örten bir kedi uyuyordu. Gece karanlığında parlıyordu. Çevresinde yüzlerce minik kediyle.” (s.56)

“Gündüzleri odun banklarda veya Nil’in surlarında veya demirlerinde kızların arasında otururdu. Onlara rüyasında yazdığı şarkılarını okurdu. (s.57)

Yazarın mekân olarak seçtiği bir diğer yer ise Budûr, Mecîde, Sâfi gibi kadın kahramanların içinde buldukları sıkıntı ve buhran sonucu şifa bulmaya çalıştıkları psikolog ofisidir. Yazar romanda sık sık kadın kahramanlar ve psikolog arasında geçen diyalogları aktarmıştır. Ve mekân olarak seçtiği psikolog ofisine romanda geniş yer vermiştir:

“Doktor poliklinikleri, ofisler, dükkânlar, kuaför salonları, mahalle kasapları, emlakçılar, avukatlar, yabancı şirket temsilcileri, serbest meslekler, siyasi ve gazeteci grupları, iş adamları ve insan ve kadın haklarını savunan yasal olmayan gruplar, kurbanlarını avlayan her açık kapı gibi açıktı. Kapının üstünde bakırdan parlak bir etiket vardı. İsim ve soy isim yazılıydı. Randevular ve fiyatları yazılıydı. Girişte resepsiyon vardı. Beyaz önlüklü bir adam oturuyordu ve arkasında küçük bir bölüm vardı. İsimleri kaydettiği kalınca bir defter vardı. Bedriye Mısır paralarını aldı ve ona rakam verdi. Ayaktayken uzun uzun rakama baktı, sonra bekleme odasında bekledi. Düşünmeye başladı. Herkes kadındı. Yüzleri soluk, başları öne eğik sessizce oturuyorlardı. Başları bilinmeyen bir korkudan yükten ağırlaşmış, kadınlardan biri başını beyaz bir örtüyle sarmıştı. Bazı ayetleri kekeliyordu. Siyah uzun saçlı genç kız cepli bir elbise giymişti.

Yüzünü renkli boyalarla örtmüştü. Sık kirpikleri yuvarlak hareketlerle hareket ediyordu. Kirpikleri hızlıca hareket ediyordu, sonra kafasını diğer tarafa çevirdi. “(s.45)

“Doktorun odasındaki kanepeye uzandı. Şefkatle elini ona uzattı (s.91)

Görüldüğü gibi yazarın *Zinet* adlı romanında seçtiği mekânlar örnekte verilenlerle sınırlıdır. Yazar genel olarak olay örgüsünde bahsettiği Mekânları kısa da olsa tasvir etmiştir.

2.6. KİŞİLER

“Roman ve hikâyenin itibarî dünyasında olup bitenleri, okuyuculara anlatacak olan kişi insandır. Hikâye, roman ve tiyatronun var olmasında vazgeçilemez temel unsurlardan biri durumundaki insan; yani “şahıs kadrosu”dur.”⁸⁹

Anlatıcı iki ana kahraman ve yardımcı kahramanlarla vermek istediği mesajı okuyucuya verir. Şahıs kadrosunu oluşturan kahramanları, toplumdaki farklı düşüncelerde olan kişilerden seçmiştir. Daha çok Budûr adlı ana kahramanın istek, arzu, emel, ideal ve hedeflerinin üzerinde durmuştur. Şahıs kadrosu da ana kahramanı çevreleyen, onunla iletişimde bulunan yakın çevresini kapsar. Yazar şahıs kadrosunu toplum içinden sıradan kişilerden seçmiş, kadın ve erkek kahramanlar arasındaki iletişimi, diyalogları, farklılıkları yansıtmaya çalışmıştır. Özgürlükçü yaklaşımını ve düşüncelerine ters olan her türlü otoritenin karşısındaki tutumunu bazı karakterlere de yansıtmıştır. Zıt fikirdeki karakterlerin çatışmalarını da okuyucuya aktarmayı başarmıştır.

Budûr

Budûr, romanın ana kahramanlarından birisidir. Üniversite yıllarında birçok siyasi etkinlik ve gösteriye katılan, düzene karşı duruşu olan bir karakterdir. Tuğgeneral olan babası kızına vatan şiirlerinden beyitleri okuyup, zihnine vatan ve iman sevgisi yerleştirmeye çalışan biridir. Babasının kızına yüklemeye çalıştığı duygularla ana kahraman Budûr okulda arkadaşlarıyla beraber vatani öven şarkılar söyler. Yedi yaşındayken yazarın ifadesiyle, günde beş vakit namaz kılmaya, ramazan orucunu tutmaya ve rüyalarından delikanlıları çıkarmaya başlar ve tıpkı babasının öğrettiği gibi iyi bir Müslüman olmaya çalışır.

⁸⁹ Çetişli, 67.

Budûr, babasının yerleştirmeye çalıştığı iman sevgisine rağmen, kendisinin tasvir ettiği şeytan profili tıpkı babası, dedesi, komşusu olan yaşlı amca gibi sakallı ve bıyıklıdır. Yazarın bir kız çocuğunun algılarında erkek karakterleri şeytan profilinde yansıtma çabasından anlaşılacağı üzere, yazar feminist görüşlerini en üst seviyede yaşamaktadır.

“12 yaşındayken şeytanı keşfettiğinde onun bıyıklı ve sakallı olduğunu görünce dehşete düşmüştü. Tıpkı dedesi, babası, gibi. Ya da komşu evdeki yaşlı adam gibi veya eskiden sinemada izlediği ‘Yaşlının Sevdası’ adlı filmdeki adam gibi.” (s.19)

Bu tasvirin sebebi Budûr’un kendi içinde yaşamış olduğu korkuların ve nefret ettiği duyguların sebebinin bu kişilerin yönlendirdiği olgular olmasıdır. Çünkü ana kahramanın babası, dedesi ve toplumda uygulanan ataerkil baskıdan kaynaklanan korku ve nefret duygusu, karşısına bir şeytan hüviyetinde çıkmıştır.

Budûr düzen karşıtı gösterilerde Nesîm ile karşılaşır. Birlikte katıldıkları gösterilerde kol kola, omuz omuza tezahürat yaparlar. Ana kahraman bu yıllarda Nesîm’e âşık olur. Aynı zamanda edebiyat fakültesini de başarılı bir şekilde bitirir. Budûr, içinde bulunduğu duygularla âşık olduğu Nesîm ve çevresindeki insanları karşılaştırır. Belki de Nesîm’e olan duyguları ve onun, Allah’ın eceliyle gelen ölümden ve devletten korkmaması, onu tanıdığı erkeklerle kıyaslamasına neden olur.

“Nesîm, Allah’ın eceliyle gelen ölümden ve devletten korkmuyordu. Amcasının oğlu Ahmet bu türden değildi. Bahçedeki hamam böceğinden, fareden ve kurbağadan korkup zıplıyordu.” (s.22)

Budûr, Nesîm’den nikâhsız bir şekilde doğan kızını sokaklara terk ettiği ve Nesîm, siyasi olaylara kurban gidip kaybolduğu için hayatı boyunca derin bir üzüntü duyar. Sokaklara terk ettiği kızı rüyalarını, hayallerini kaplar. Edebiyat fakültesini bitiren Budûr bir yandan edebiyat eleştirmenliği yaparken bir yandan da roman yazmaya çalışmaktadır. Her gece eşi Zekeriyya, kızı Mecîde uyuduktan sonra çalışma odasında romanını yazmaya çalışır. Romanında iki ana kahramanı vardır: Bedriye ve Nâim. Bedriye kendisiyken, Nâim ise Nesîmdir. Aşklarını romanında yaşatmaya, romanındaki Bedriye karakteriyle de kızını aramaya ve ona özlem duymaya devam etmektedir. Bu yüzden zaman zaman yazmaya çalıştığı romanın başında saatlerce düşünüp, ağlayıp, hayal kurup kalemmini bile oynatmadan uykuya dalar. Kızına ve Nesîm’e duyduğu özlemi, ayrıca pişmanlıklarını işte bu içini döktüğü romanda biriktirmektedir. Eşi Zekeriyya’dan

romanını, satırlarını, düşüncelerini, hayallerini saklar. Geçmişteki sırrını kimseyle paylaşmaz:

“Budûr eşinin kapladığı geniş yataktan kalktı. Yalın ayak, ayak uçlarıyla çalışma odasına geçti. Odayı küçük bir lambayla aydınlattı. Şişko, kısa kollarını kapalı çekmeceye uzattı. Göğsünde gizlediği anahtarla açtı. Nazik parmaklarını sarı dosyaya uzattı, yazılmış ve yazılmamış yüzlerce evrak, geceler, aylar, yıllar geçti. Eliyle yazdığı yüzlerce sayfa, binlerce sayfa, acıyla, terle, gözyaşıyla yazdığı... Yazıyordu ve tekrar yazmaya dönüyordu. Bırakıp okumaya dönüyordu. Tekrar tekrar yüzlerce kez, okurken boğazı kuruyordu. Kan yüzünden çekilip ayaklarına doğru gidiyordu. Sahte bir yazarın ya da yeteneksiz bir yazarın romanını okur gibi dudaklarını büzüyordu.” (s.41)

“Bedriye sahte romanın bir kahramanıydı. Ancak Budûr Dâmihi'nin hayatında yaşıyordu. Çünkü kendi canlı kanlı bir kadındı. Neredeyse yatağının yakınlarında uyduğunu veya onunla çalışma odasında oturduğunu hissedecekti. Onunla küsüyor ve barışıyorlardı.” (s.42)

Budûr kendi olmak istediği kişi olan Bedriye karakteriyle kendini kıyaslıyor, kendi yarattığı kahramanı kıskanıyordu. Çünkü Bedriye'yi kendinden daha cesur ve korkusuz buluyordu. Aslında Bedriye kadar özgür ve cesur olmak için can atıyordu. Fakat yalnızlıktan korktuğu için Zekeriyya'dan ayrılıp özgürlüğüne kavuşamaz: (kavuşamamıştı)

“Bedriye benden daha cesur ve benden daha mı iyi anne?” (s.46)

Budûr, Zekeriyya ile olan evliliğine karar verirken, onun ülkede büyük bir yazar oluşundan da etkilenecek bu evliliği kabul eder. Onu ilk gördüğünde hissettiği duygular aslında ona Zekeriyya'nın nasıl biri olduğunu söylemişti. Budûr hislerine rağmen Zekeriyya ile olan evliliğini gerçekleştirir:

“Budûr onu ilk kez gördüğünde, rüyasındaki iç ses ona dikkat et ya Budûr, bu adam fırsatçı biri, diğer gençlerden önce fırsatı değerlendirmek isteyen biri...” (s.72)

Zekeriyya ile evlendikten sonra hissettiği duyguların gerçek olduğunu çok geçmeden görür. Eşi ile hatta eşine benzeyen kızı Mecîde ile aralarındaki bağ kopar. Zekeriyya'nın dindar görünümlü bir sapık ve mazoşist olması, dinî alanda insanlara

verdiği fetvalarına rağmen kendi ikiyüzlülüğü, kadınlara karşı tutumu, ataerkil düşünce yapısı Budûr’da ona karşı bir nefret oluşturur.

Romanda, Budûr’un sokakta bırakmak zorunda kaldığı kızına duyduğu özlem, geniş yer tutar:

“Bu yeni şarkımı annem Zînet’e ithaf ediyorum. Değerli anneme, dünyadan ve ahiretten daha değerli anneme... Budûr el-Harîfî gözyaşlarını yuttu...” (s.145)

Yazarın bu ifadelerinden Budûr’un kızını uzaktan izlediği, onu gözlediği, içten içe ona büyük bir özlem beslediği anlaşılır. Yıllar önce nikâhsız olarak doğurduğu kızına annelik yapamadığı için bir ömür boyu bu üzüntüyle yaşar. Budûr olanlar karşısında duyduğu hüznü sinesine çeker. Çünkü onun için iş işten geçmiştir. Yine bu konudaki umutsuzluğunu ve içten içe kızına kavuşma isteğini romanındaki Bedriye ile olan diyaloglarına şöyle yansıtır:

“Budûr’un şaşkınlığını Bedriye içinden seslenerek bozdu.

—Ona git (Zînet’e) ve itiraf et. Git onu kucakla. Göğsüne gözyaşlarını akıt ve şöyle de: Beni affet kızım, Zînet seni affedecek. Çünkü onun kalbi büyük, onun Meryem ablayla birlikte üç tane annesi olacak.

Budûr eliyle hayaleti kovaladı. Bedriye’nin sesini kovdu.

—Ölüm rezil olmaktan iyidir Bedriye. Bu saatten sonra itiraf etmenin hiçbir faydası yok. Zînet kendi hayatında mutlu, sana ihtiyacı yok Budûr. Senin ona ihtiyacın var asıl. Bu sorun yazmanda başarısız olmana neden oluyor. Tüm hayatın başarısızlık. Hüznün kendine ilaç olmasına çabalıyorsun. Fakat boşuna, bunu uzun zaman önce yapman gerekiyordu.” (s.242)

Bir yandan edebiyat eleştirmenliği yapan Budûr bir yandan da üniversitede hocadır. Fakat içinde bulunduğu huzursuzluğun ve yıpranmışlığın verdiği hisle hiçbir alanda kendini yeterli hissetmez. Bu yüzden psikiyatrist ile yaptığı diyaloglarda sık sık Budûr’un kendisini başarısız görmesine değinilir. Budûr psikiyatriste her şeyi anlattığını söyler fakat kimsenin bilmediği sırrını psikiyatriste anlatıp anlatmama konusunda şüpheye düşer ve anlatamaz. İçinde sakladığı büyük sırrını bir tek dadı Zînet ile paylaşmıştır. Çünkü düştüğü bu sıkıntıda ona kucak açacak tek kişi o’dur. O ki toplumun itip kaktığı tüm sokak çocuklarına ve tüm sokak hayvanlarına da kucak açıp onları da evladı gibi görmüştür.

“Budûr, başını eğip uzunca bir süre suskun kaldı. Kararsızdı, ona büyük hatasını anlatsa mıydı? Her şeyi anlattım fakat bu büyük sırrı? Anlatsa daha cesur olur muydu? Bu ağır yükü kalbinden atmak istiyordu. Kendini iyileştirmek, Zînet’e yürümek istiyordu. Kollarını tutmak, kucağına almak, ondan bağışlanma istemek, ‘seni affettim’ demesini duymak.” (s.181- 182)

Kendi deyimiyle psikiyatriste gidip hap yutmaktan başka bir şey yapmayan Budûr, eşinin zulmüne daha fazla katlanamaz ve evi terk eder. Yıllarca yalnız kalmaktan korktuğu için boşanmaya cesaret edemezken belki de içinde yaşayan Bedriye’nin cesaretiyle terk etmiştir evi.

Budûr’un sırrını bilen tek kişi Nesîm’in annesi, kızı Mecîde’nin dadısı ve kızı Zînet bint Zînet’e sokakta sahip çıkan Zînet’tir. Zînet bint Zînet, onu anne bilmiş, onun yetiştirmesi ve kendisine verdiği sevgi sayesinde o da sokak çocuklarına sahip çıkan özgür, dik başlı bir genç kız olmuştur. Budûr sokakta bıraktığı kızını hatta karıştığı siyasi olayları dadı Zînet ile paylaşır ve onunla dertleşir. Zînet bir bakıma Budûr’a her durumda destek olmuş ve ona da annelik yapmıştır.

Roman, Budûr’un evi terk edip kızını bıraktığı yere dönüp orada uyuyakalmasıyla sona yaklaşır. Uyandığında romanı çalınmıştır. Onu aramak için caddede dolaşırken eşinin adıyla yayımlanan bir roman görür. Kendi romanı olduğunu fark edince kızını doğurup bıraktığı asfalta düşer ve sokak çocuklarının şu sözleriyle hayata gözlerini yumar: “Annen hediyeyle geldi...” (s.318)

Zînet bint Zînet

Zînet bint Zînet, annesi tarafından sokaklara bırakılan, sokaklarda büyüyüp, kendini yetiştiren başka birine anne diyen bir gayri meşru çocuktur. Sokaklarda, gittiği okulda, arkadaşları tarafından hep küçümsenen, değersiz ve kıymetsiz görülen bir çocuktur. Yazar roman boyunca iyi aile çocuklarıyla sokak çocuklarının farkını, eşitsizliği, adaleti, toplumun yargılarını yansıtır. Romana başlarken de romanı sokak çocuklarına ithaf eder. İşte yazarın çok önemseydiği sokak çocuklarından biri de romanın başkahramanlarından birisi olan Zînet’tir.

Zînet bint Zînet, Budûr’un ikinci kızı olan Mecîde’yle sınıf arkadaşıdır. Mecîde ve sınıftaki bütün çocuklar Zînet bint Zînet ile zina çocuğu diye dalga geçerler. Öğretmenin çocuklara söylediği “Eğer bir kız annesinin ismini taşıyorsa o zinanın kızıdır” sözleri ve

Zînet'in annesinin ismini taşıması çocuklar arasında dalga konusudur. Yazar Mecîde'nin ağzından bu konuyu şöyle aktarır:

“Kadın öğretmenlerin tuvaletlerinin duvarına onun ismini yazdık: Zînet bint Zînet. Fakat o yazdığımız şeyi okumadı bile. Bizim gibi her gün okula gelmiyordu. Sadece salı ve perşembe günleri haftada iki kez ablasıyla beraber müzik dersine gelirdi” (s. 2)

Zînet bint Zînet o kadar güçlü bir kızdır ki, dalga konusu olmak veya isminin tuvaletlere yazılması onun için hiç umursanacak bir durum değildir. Doğduğu günden beri sokaklarda aşağılanmalara, tacizlere maruz kaldığı için kendini bu kötülüklerden korumayı ve kendisini yetiştiren annesi Zînet gibi güçlü olmayı öğrenir:

“Kızların onu küçümsemesi için bu saçları yeterliydi. İyi aileden gelen kızların saçları sırtlarında, düz ve güzeldi. Müslüman kızların saçları ise ya havanın himayesi altında ya da evlendikten sonra adamın parmakları arasında himayededir.” (s. 61)

Yazar aslında sık sık sokak çocuklarıyla iyi aile çocuklarını karşılaştırıp onların sahip oldukları imkânları anlatarak okuyucuya bir mesaj vermek istemektedir. Bir sokak çocuğu olarak büyüyen Zînet örneğiyle sokak çocuğunun herhangi bir aile çocuğundan çok daha yetenekli, sevgi dolu, iyi yürekli, cesur ve başarılı olabileceğini göstermiştir. Sokak çocuklarının da aile çocuklarının sahip olduğu haklara sahip olması gerektiğini vurgulamıştır:

“Kız çocuğu kaldırımında uykuya dalmıştı. Göz kapakları kapalıydı. Küçük ayakları paramparçaydı. Cildi güneş yanığından esmerleşmişti. Kirle birlikte beyaz ve sarı yara ve bereler ortaya çıkmıştı. Ağzı biraz aralıktı. Rüyasında bilinmeyen annesine veya babasına gülümsüyordu. Kız gözlerini açıp yanında oturan Bedriye'yi gördü. Elini fırından taze somona uzattı. Veya kek parçasına. Kaldırıp almadan önce uzaklaştı. O iki göz aynı değildi, değildi, beyin hücrelerine kazılmış bu bakış değildi, o Nâim kızı Zînet değildi.

Kız elini uzatmadı, biliyordu ki o annesi değildi. O tanımadığı bir kadındı. Sokak çocuklarını koruma derneğinin bir üyesi veya verem, cüzzam, AIDS hastalığı derneğinden olan kadınlardan biri veya evlat edinme derneği, ya da siyasi parti, fuar, insan hakları partilerinden bir görevli.

Çocuk elini uzatmıyor, büyükleniyordu. Onlardan iyilik istemiyordu. Somon da ekmek de, kek de istemiyordu. O sadece diğer insanların çocukları gibi okula, üniversiteye gitmek istiyordu. O saygınlığı, şerefi ve bir doğum belgesi olsun istiyordu. Lisans ve doktora mezuniyeti olsun istiyordu.” (s.50-51)

“Zînet, okuldayken pamuklu adi bir önlük ve bağcıkları bağlı olmayan bir ayakkabı giyerdi. Saçları ise dağınıktı. Zînet, hayatında ayna görmemişti. Evinde ayna yoktu. Onun evi de yoktu. Onu kuyruktan çıkarıp cetvelle parmaklarına vuruyorlar ve o da bir saat belki iki saat duvara doğru elleri arkasında duruyordu. Zînet hiçbir şey yapmıyordu. Diğer kızları spor oyunlarında geçmek, etlerinden dolayı yerlerinde çakılı şişman kızları koşuda geçmek, müzikte ve şiir okumada onlara üstün gelmek dışında.

Kızların parmakları nazik kısaydı. Piyanonun üstünde eğiliyordu. Aile kızlarının parmakları büyük değildi. Arapça şiir okurken uyukluyorlar ve saygı göstermiyorlardı. Evlerinde hizmetliler şoförler aşçılar dışında Arapça konuşmuyorlardı.” (s.194)

Zînet’in okuldaki arkadaşı Mecîde, Zînet’in hem fiziki özelliklerini hem yeteneklerini hem de sokaklardaki özgürlüğünü kıskanır. Çünkü Zînet fiziki olarak erkeklerde ilgi uyandıran bir güzelliğe sahiptir. Fakat güzelliğinin farkında olmayan ve onu da umursamayan bir kızdır. Zînet’in hayatı müziktir. Gece gündüz, rüyasında bile notalarla, ezgilerle uğraşır. İkinci annesi olarak nitelendirdiği okuldaki Meryem abla her fırsatta ona tüm sınıfın içinde övgüler yağdırır. Meryem abla küçüklüğünden bu yana Zînet’teki yeteneği keşfetmiş ve onu yönlendirmiştir:

“Meryem abla bize piyano öğretiyordu. Zînet bint Zînet’in parmaklarını tutup herkesin görmesi için sınıfta havaya kaldırmış ve şöyle demişti: “Müzik için yaratılmış! O yetenekli bir kız, sınıfta onun gibi biri daha yok.” Samimi gözlerinde ışıltı arttı, öyle ki ağlayacak sandık” (s.2)

“Zînet dans ettiğinde yanındaki insanlar da onunla birlikte dans ediyordu; adamlar, kadınlar, gençler, çocuklar; ağaç, güneş, ay, yıldız, gökyüzü. Zînet sanat dışında bir şeye sahip değildi. Bir şeyden korkmuyordu. O hür bir insandı. Hem kendisini hem de iradesini hür bırakmıştı. Ölümden daha zor bir hayat yaşamıştı. Artık ölümden korkmuyordu.” (s.272)

Yazar sık sık Zînet bint Zînet’in diğer sokak çocuklarına gösterdiği sevgi ve ilgiyi, onlara nasıl annelik yaptığını, onları müzikle nasıl eğlendirdiğini anlatır. Zînet’in sokak

çocuklarına gösterdiği sevgiden ve ilgiden o çocukların kendine güvenen, yeteneklerini kullanan bireyler olmaları için çabaladığını söyleyebiliriz:

“Gündüzleri odun banklarda veya Nil’in surlarında veya demirlerinde kızların arasında otururdu. Onlara rüyasında yazdığı şarkılarını okuyordu. Uykuda onu melodisi ve müziğiyle birlikte ezberliyordu. Parmak uçlarını tahta moloza, demir moloza, kaya parçasına veya yerdeki asfalta sabitliyordu. Parmakları sert ve güçlüydü. Demirden parmaklarını bırakmıyordu. Kayanın üstüne basıp çakıl taşlarını eziyordu. Ritimle melodiyi çalıyordu. Kızlar da onunla birlikte söylüyorlardı. Yırtık pırtık elbiselerin içinde onunla birlikte dans ediyorlardı. Minik ayaklarını yere vuruyorlardı. Zînet te etraflarında anneleri gibi dönüyordu. Onlardan bir yaş veya iki yaş büyüktü.” (s.57)

Zînet, büyüdükçe yetenekleri de büyür ve ülkede meşhur bir sanatçı olur. Öyle ki müziğin haram olduğunu düşünen dindar insanların bile ilgisini çeker. Bu dindar kişiler, içlerinden büyük bir ilgiyle dinledikleri Zînet’i, asık suratlarıyla müzik haram diye inançsızlıkla itham ederler. Maalesef yaşadıkları ülkede sanata ve sanatçıya saygı gösterilmez, Zînet küçümsenir ve suçlu olarak itham edilir. Zînet’te ise bütün bu algılara karşı dik duran ve onlarla savaşmayacak kadar umursamayan, kendisini müziğe adanmış bir karakterdir.

Zekeriyya el-Harîfî

Zekeriyya her fırsatta yönetimi, otoriteyi öven, kendi çıkarları için devlet büyüklerine yaranmaya çalışan önemli bir gazeteci ve yazardır. Budûr ile olan evliliğini de politik bir düşünceyle yapmıştır:

“Onunla ancak büyük Dâmihrî hocanın kızı diye evlendi. Büyük devlet adamlarıyla birlikte gazetede fotoğrafını gördü.” (s.59)

“Zekeriyya, Budûr’la sevgi bağı kurarak evlenmemiştir. Babasını gazetede devlet adamlarının yanında bir resimde görünce ve babası büyük edebiyat, sanat, gazetecilik işletmenin başkanı olunca onunla mantık evliliği yapmıştı. Rüyasında bir ses ona ‘Ey Zekeriyya el-Harîfî dikkat et!’ demiştir. Bu adam senin gazetecilik hayaline ulaşman için bir fırsat. (s.71-72)

Zekeriyya, Budûr’un babasının bulunduğu konumu beğenip, kızıyla evlenmek, böylece kendi statüsünü yükseltip ismini duyurmak ister. Elde ettiği unvan ve konum

onun için her zaman övünç kaynağı olur. Bu durumda kibrine kibir katar. Dindar görünümüyle dışarıdaki insanları büyük bir yazar olduğuna inandıran Zekeriyya, aslında bütün bunları insanların gözünde iyi bir yer elde etmek için yapar. Fakat eşi Budûr ve kızı Mecîde, Zekeriyya'yı en iyi tanıyan kişilerdir. Evde eşine karşı mazoşist tavırlar sergiler, kızına karşı oldukça sert ve hoşgörüsüzdür, hatta onu dövecek kadar da gaddardır. Mecîde babası hakkında şöyle söyler:

“Babamın resmini yayımlanan gazete çerçevesinde gördüm. Parlak bir gülüşle gülümsüyordu. Evde böyle bir gülümseme görmedim; sanki çoğu zaman sessiz biriymiş gibi. Gazetede ki odasından evdeki odasına girmek için döner. Odasının kitapların raflarıyla gıcırdayan dört duvarı var. Odanın işlenmiş abanoz ağacından olan penceresinin Nil manzarası vardı. Kitapları ve dergileri vardı. Resmi altın bir pervaz içinde duvarda asılıydı. Edebiyat ve fen alanında aldığı büyük ödülünün yanında devlet büyüğünün resmi asılıydı.” (s.11)

“Babam suskun birisiydi. Sadece gazete veya dergi okuduğunda, Başbakan hakkında veya savaş, yoksulluk, Irak ve Sudan hakkında konuşurdu. (s.13)

Aslında Zekeriyya'nın eşi ve kızına bile göstermediği bir yüzü vardır. Fazlaca zaafi ve günahları vardır. İyi bir insan ve mümin olduğuna kendini bile inandırmıştır, fakat kendisini okuyucuya en iyi tanıtan yine kendisidir. Çünkü kendi kızı Mecîde'nin arkadaşı, hatta eşinin kızı olan Zînet bint Zînet'e yan gözle bakıp, ona sahip olmaya çalışır, fakat Zînet kendini savunmayı iyi öğrenmiştir:

“Dokuz yaşındaki bir çocuğa mağlup olmuştu. Diş etini parçalamış ve onu odaya hapsetmişti. Utanç ve intikam içindeydi. Kin güttüğü sadece eşi değildi. Veya sebepli, sebepsiz vurduğu kızı Mecîde'ye, yüzüne gülmeyen devlet reisine, bakana, başyazara kin güdüyordu.

Vücudu sinirden titriyordu, kendine de kızgındı, kendinden, iğrençliğinden, mala el koymasından, küçük çocuklara tecavüz etmesinden, eşinin yatağından kaçıp fahişelerin evlerine gittiğinden dolayı kendisinden iğreniyordu: ‘Bu sendeki kötülük alametleri ey Zekeriyya, insan doğal olarak günahkârdır, tövbe etmesi dışında. Allah dilediğini hidayete erdirir dilediğini dalalete.’” (s.80-81)

Zekeriyya o kadar kibirli bir insandır ki ülkede herkesin onu okuyup, takdir ettiğini ve hatta ona hayran olduğunu düşünür. Romanda geçen şu ifadelerden Zekeriyya'nın kendine olan güveni ve kibri anlaşılır:

“Zekeriyya el-Harîfî, namazını eda ettikten sonra vicdan yükünden kurtuldu. Her sene uçağa binerek Mekke'ye günahlarını silmek için giderdi. Mescitte yanında bağdaş kurup oturan adam:

—Ey kardeşim, Allah kullarına karşı çok cömerttir. İnsan doğal olarak günahkârdır. Allah bağışlayan ve rahmet edendir. Namaz, oruç, hac olmasaydı, insan baskıya ve günaha dayanamazdı. Pişmanlıktan ölen bizden biridir kardeşim.

—Eyvallah kardeşim, Allah hepimizin günahlarını bağışlar şirk hariç. Ona şirksiz iman ettiğimiz sürece zinayı bile bağışlar.

—Zina mevzusu tartışılan bir konu, sen kimsin kardeşim?

—Allah'ın bir kuluyum. Hükümet arşivinde küçük bir memurum. Peki, sen kimsin kardeşim?

—Ben Zekeriyya el-Harîfî.

—Ne iş yapıyorsun?

Zekeriyya yaratılışında bir eksiklik hissetti. Tüm insanların onun ismini bildiğini düşünüyordu, her sabah yazısını okuyorlar, dergi sayfalarında yayınlanan resmi görüyorlar, TV ekranlarında görüyorlar, sayfanın başındaki kare manşetlerin içinde görüyorlardı.

—Kardeşim sen gazete okumuyor musun?

—Valla yok hocam, gençken okurdum gazete ve her kelimesine inanırdım. Fakat büyüdükten sonra anladım ki her şey yalan... “(s.68-69)

Zekeriyya'nın gözü roman boyunca eşi Budûr'un romanındadır. Sürekli onu okumaya çalışır, eşinin yazdıklarını kurguladığı, hissettiği şeyleri merak eder. Budûr ise romanını herkesten saklar. Zekeriyya birkaç kere romanı bulup birkaç bölümünü değiştirmiş hatta çalmıştır. Romanın sonunda da Zekeriyya eşi Budûr'un büyük bir özenle yazıp bitirdiği romanı çalar. Görüldüğü gibi Zekeriyya, eşi, kızı veya diğer insanlarla

hiçbir zaman samimi bir ilişki kuramamış, çevresindeki insanlara sevgiyle değil, kibir ve hasetle yaklaşmıştır.

Mecîde

Mecîde, Budûr'un Zekeriyya'dan olan ikinci kızıdır. Annesi ve babasının konumunu kullanıp bununla kibir duyan biridir. Ailesinin ona sağladığı imkânlarla hatta anne ve babasının torpilleriyle iyi bir konum elde etmeyi umar ki yeteneksiz olduğu halde istediği gibi de olmuştur. 15 yaşına geldiğinde babası sayesinde *Nahda* dergisinde çalışmaya başlamıştır:

“Tahtaya üç ismimi beyaz tebeşirle yazdım: ‘Mecîde Zekeriyya el-Harîfî’. Öğretmen ve kızlar ‘Ben babam gibi büyük bir yazar olacağım, dergi ve gazetelerde, ekranlarda parıldayan biri olacağım’ sözünü hayranlıkla izledi, şöyle devam etti: ‘Dedem Harîfî Paşa, millî bir liderdi ve ailemin kökü Said Zağlül’e kadar uzanır ve Mekke-i Mükerrreme’ye, Kureyş’e ve Hz. Peygamber’e ulaşır.’” (s.1)

Mecîde, annesi ve babası tarafından ilgisiz ve sevgisiz büyür. Annesi ve babası arasındaki anlaşmazlıklar, gece duyduğu dayak sesleri onu evinden, ailesinden soğutmuştur. Babasının evde kurduğu dinî ve kültürel baskılardan sıkılmış, özgürlüğü arzulayan, Zînet’in özgürlüğünü kıskanan kendini yetiştirememiş bir kızıdır:

“Zînet’i içimden kıskanıyordum. Onu uzun endamıyla caddede yürürken gördüm. Caddede özgürce çocuklarla dans edip şarkı söylüyordu. Eve gecikmekten korkmuyordu. Onun döneceği bir evi yoktu. Geciktiği için onu azarlayan annesi ve döven babası da yoktu.” (s.3)

“Anneme çocukken neden babamla evlendiğini sormuştum. Bana cevaben şöyle dedi: ‘Sevgi, Mecîdecim’. Ben kadın ve erkek arasındaki sevgiyi bilmiyordum. Annemin babama baktığı zamanlarda anlamaya çalıştım veya babamın anneme baktığı zamanlarda. Annemin veya babamın gözündeki sevgi bakışını görmeye çalıştım. Ama boşuna, büyüyene kadar bir gün olsun ikisin arasında bir sevgi bakışı göremedim.” (s.12)

Mecîde ilkokuldan beri tanıdığı ve arkadaş olduğu Zînet’i her yönüyle çok kıskanır. Müzikteki yeteneği ve zekâsı, caddelerdeki özgürlüğü, güzelliği hepsi Mecîde için arzuladığı ve haset ettiği şeylerdir:

“Meryem abla bize piyano öğretiyordu. Zinaların kızı Zînet’in parmaklarını tutup herkesin görmesi için sınıfta havaya kaldırmış ve şöyle demişti: Müzik için yaratılmış! O yetenekli bir kız, sınıfta onun gibi biri daha yok. Samimi gözlerinde ışıltı arttı, öyle ki biz ağlayacak sandık. Sonra tahminlerimize cevap verip gülümseyerek gözyaşlarını yudumladı.” (s.2)

“O müzik aleti çalarken Zînet’in uzun, ince ve dayanıklı parmaklarına baktım. Parmakları piyanonun üstünde ışık hızıyla akıyordu. Millî marşı söylemeye başladı. Benim sesim onun sesinin yanında hırıltılı, boğuk ve bastırılmıştı. Parmaklarım onun parmaklarının yanında kısa, kemikleri yokmuş gibi şişmandı. Annemin nazik ve yavaş hareket eden parmaklarına benziyordu.” (s.2)

Zînet’in evlilik dışı bir çocuk olmasıyla her zaman dalga geçer ve ona verilen yetenekleri ona yakıştıramaz. Kendisinin ve iyi aile çocuklarının bu yeteneklere sahip olması gerektiğini ve bunları daha çok hak ettiğini düşünür.

“Öğretmenin dilinde dolandırdığı ‘zina’ kelimesinin anlamını bilmiyordum. Onun müzik yeteneğinin zina ile bir ilgisi olduğunu düşünüyordum. Ancak zinadan olan bu kız nasıl olur da müzik alanında bizden daha yetenekli olur.” (s.3)

“Mecîde el-Harîfî her gece Rabbine ‘Beni neden böyle yarattın!’ diye sorup ağlıyordu. Bu parmaklar neden kısa? Neden zina çocuğuna yetenek verdin? Neden yüce aile kızlarına zinadan doğan çocukları tercih ettin?” (s.194-195)

Mecîde çoğu zaman dadısı Zînet bint Zînet’in sevgisine ve ilgisine sığınır. Onunla duygularını paylaşır, anne ve babasının hasret bıraktığı ilgiyi biraz olsun dadısında hissetmek ister.

“Uyumadan önce dadıya Meryem abladan hikâyeler anlatıyordu. Zînet’in parmaklarını nasıl tuttuğunu, bütün kızların görmesi için yukarıya kaldırışını, sesini yükselterek:

‘Zînet’in parmakları müzik için yaratılmış, yetenekli kız, kızlar arasında bir benzeri yok’ deyişini.

Mecîde yüzünü dadının göğsünden uzaklaştırdı. Göğsünü burnuna yaklaştırdı ve anne merhametini koklattı. Başını hafifçe okşadı. Kulağına şöyle fısıldadı:

—Uyu ya Mecîde, Rabbimiz sana birçok güzellik vermiş. Maşallah babanın ismi bütün dillerde, annen, Rabbimiz onu üniversitede büyük bir  ğretmen yapmış, fakat Zînet’in annesi babası dahi yok.

Dadının sesi kesildi. Bir sıkıntıya düşmüş gibiydi. G zyaşını geniş ve uzun elbisesine sildi.

—Sen ağlıyorsun dadı?

— Asla kızım!

—Senin annen ve baban var mı dadı?

—Tabii kızım, insanların hepsinin babası ve annesi vardır.

— Zinet bint Zinet dışında dadı?

— Onun babası vardı kızım.

— Babası nereye gitmiş?

— Onu Rabbimiz aldı kızım.

—Yani  ld ? Niçin aldı onu Rabbimiz?

— Rabbimiz hep insanların en iyisini alır.

— Rabbimiz neden anne ve babaya zarar veriyor?

—Sus Mecîde, ses çıkarma, uyu kızım, babanın ve annenin şerrinden uzaklaş.

Mecîde sekiz yaşındaydı. Dadının ne söylediğini anlamadı, Allah insanların en iyisini gökyüzüne alıyorsa o zaman büyük hoca babası Zekeriyya el-Har t ’yi neden almamıştı ve büyük hoca annesi Bud r’u? Ve neden dadı, anne ve babasının şerrinden onu uzaklaştırması için Allah’a dua etmişti.” (s.34-35)

Diğer kişiler

Zinet romanındaki geniş kahraman kadrosunda, yukarıda adı geçen kahramanlar dışında olay örgüsüne bağlı olarak birkaç karakter daha yer alır. Bunlar da Zinet, Nesîm, Ahmet Dâmihrî, Bud r’un arkadaşı S f , Meryem abla ve Muhammed Ahmet’tir.

Zînet

Zînet, Nesîm'in öz annesi, ilk önce Budûr'un daha sonra Mecîde'nin dadısı olmuştur, Zînet bint Zînet'in anne yerine koyduğu onu yetiştiren, büyüten kişidir. Budûr'un gençliğinden her türlü durumda yanında olan ve sırrını bilen tek kişidir. Budûr'un sırrını saklayıp sokaklara terk etmek zorunda kaldığı kızına sahip çıkmış ona annelik yapmıştır.

Zînet, siyasi olaylarla başı derde giren oğlu Nesîm'i kaybeder. Nesîm'in, devletten kaçtığını düşünür veya öyle umar. Sokaklarda oğlunu arar durur:

“Gece oluncaya kadar dadı Zînet yürüdü. Oğlu Nesîm'i aldılar ve daha da dönmedi. Oğlu tek başına gitmişti. Onu kim almıştı bilmiyordu. Polis, hükümet veya Allah? Gözlerini göğe kaldırıp Rabbi'ne sordu.

—Sen ey gecenin Rabbi, onu hükümet mi aldı?” (s.110)

Zînet'in kalbi ve sevgisi o kadar büyüktür ki sadece sokak çocuklarını değil, sokak kedilerini, köpeklerini de sevip bağrına basar, onları da yedirip içirir. Sokak çocukları ona oğlu Nesîm'i anımsatır.

“Dadı Zînet siyah torbasını alıp gece dışarı çıktı. Moloz tahtanın üstüne oturdu. Çocukları, kedileri, köpekleri etrafına topladı. Keseyi kaldırımın üstünde açtı. Dikkatle bakıp, yalayıp yuttular. Gözleri sevinçle parladı. Oğlunun gözlerindeki parlıya benziyordu.” (s.112)

Nesîm

Dadı Zînet'in oğlu, Budûr'un ise gençlik aşkıdır. Yazar onu bize siyasi düşüncelerle olaylara ve gösterilere katılan, toplumda yaşanan dinî ve geleneksel yaşamı sorgulayan ve bu fikirlerini söylemekten çekinmeyen, cesur biri olarak tanıtır. Üniversite yıllarında Budûr'la otoriteye karşı olan gösterilere katılırlar. Budûr'la olan ilişkilerini de bu sayede ilerletirler ve evlenmek isterler. Fakat hükümet Nesîm'i tutuklar veya öldürür. Savunduğu fikirleri ve cesareti onu ölüme götürür. Ne annesi ne de Budûr daha sonra ondan haber alamaz.

Romanda Budûr'la olan ilişkileri ve Nesîm'in bazı Marksist düşünceleri dışında Nesîm'le ilgili detaylı bilgi verilmez. Budûr'u Kur'ân, Tevrat ve İncil okumaya teşvik ederek Müslüman olan Budûr'un inancını sorgulamasını sağlamaya çalışır. Ona dinî

konular hakkında sorular sorar fakat Budûr inancından vazgeçmek istemez. Nesîm karakteri romanda fazla yer kaplamazken daha çok Budûr'da bıraktığı etkiden bahsedilir.

“Marksist düşünceyi Nesîm'den öğrendim. O ilmi şeyler okur, edebiyat ve edebiyat eleştirisi okur, kitapları karşılaştırırdı. Âdem hikâyesine inanmazdı. Ve Havva'nın elmayla onu baştan çıkardığına da.’

Ama Budûr halâ babası, annesi ve okuldaki öğretmenleri gibi inanıyordu.” (s.26)

Meryem Abla

Bir ud sanatçısı olan Meryem abla okulda müzik öğretmenidir. Zînet bint Zînet'i okulda kollayan ve ona tüm kızları kışkıracak övgüler yağdıran kahramandır. Zînet bint Zînet'in yeteneğini keşfeder ve kendini geliştirecek alanlara yönlendirir. Sadece yetenekleriyle ilgilenmez, onun her türlü ihtiyacında yanında olur:

“Zînet bint Zînet 9 yaşındaydı, okulda küçük bir kızdı, Meryem abla onun uzun naif parmaklarını diğer kızların göreceği şekilde havaya kaldırıp şöyle derdi:

“—Bu parmaklar müzik için yaratılmış kızlar, Zînet gelecekte büyük bir sanatçı olacak kızlar. “(s.64)

“Meryem abla sokak çocuklarından bir grubu oturağa doğru yönlendirdi. Zînet'te yakınlarındaydı. Gün doğmadan gece yazdığı yeni şarkısını söyleyip dans ediyordu. Meryem ablanın büyük gözleri ışıkla parlıyordu. Kızların gözleri beğeni ve hasetle tutuşuyordu. Özellikle Mecîde el-Harîti.” (s.189-190)

Ahmet Dâmihrî

Romanın içinde önemsiz olan bir karakterdir. Budûr'un amcasının oğlu olan Ahmet, İnsanlar tarafından itibar gören ve saygı gösterilen biridir. Dinî alanda kendine güvenen dindarlığıyla insanları aldatan biridir. Yazar, Budûr'un ağzından onu şöyle anlatır. Ayrıca Zînet bint Zînet'e olan düşkünlüğünden de bahsedilir:

“—Ahmet, amcamın oğlu önemli bir adamdır ey Sâfi. Şımarık bir çocuktur. Her şeyi istiyordu. Kurnaz ve sinsiydi. Ahmet Dâmihrî bir şeyi istiyorsa ona mutlaka ulaşır.

—Ahmet Dâmihrî Zînet bint Zînet'i istiyor.

—Nasıl biliyorsun?

—Bütün insanlar bu hikâyeyi biliyor. Zînet bint Zînet bilinen bir yıldız oldu. Erkeklerin çoğu onun peşinden koşuyor. Hiç kimse onu hak edemedi. Kız gerçekten yetenekli.” (s.104)

Sâfi

Budûr’un hem sıra arkadaşı hem de en yakın dostudur. Özgür ruhlu, inançlarını özgürce yaşayan ve bundan çekinmeyen bir karaktere sahiptir. Dinî konulardaki düşüncelerine sık sık yer verilen Sâfi birçok kere evlenmiş ve boşanmıştır. Yazar Sâfi’nin eş tercihlerine ve onların farklılıklarına da değinir. Diğer açıdan Sâfi, Budûr’a cesaret vermeye ve Zekeriyya’dan boşanması için yol göstermeye çalışmaktadır. Yazar zaman zaman da Sâfi ile Budûr arasında geçen dinî konuları okuyucuya aktarır:

“— Sen benden daha cesursun Sâfi. Her gün cesaretimi toplayıp Zekeriyya’dan ayrıldığımı hayal ediyorum.

—Sen yalnızlıktan korkuyorsun Budûr.

—Sen korkmuyor musun Sâfi?

—Yalnızlık kötü arkadaştan daha iyidir Budûr. Örneğin sen yalnızlıktan korkuyorsun ve uyuz bir hayvanı yalnızlığa tercih ediyorsun. Sen korkuya mahkûmsun... Biz korkuyla doğduk, korkuyla yaşıyoruz ve korkuyla öleceğiz.

—Sen korkmuyor musun Sâfi?

—Neyden korkuyor muyum?

—Ölümden mesela.

—Ölüm, tıpkı yalnızlık gibidir. Biz ölümü ölene kadar hissetmeyiz. Çünkü ölüm bir şey hissettirmez. Düşünsene Budûr, bütün hayatımızı ölüm korkusuyla yaşıyoruz ve ölümlerken bir şey hissetmiyoruz.

—Ölümden sonra hayat olduğuna inanıyor musun?

—Önceden inanıyordum fakat sonra bu kuruntudan kurtuldum.

—Allah’a iman ediyor musun Sâfi?

—Allah’a güçlü bir şekilde iman ediyordum Budûr, dine çalışmadan önce, dinde derinleştikçe imanım da daha çok derinlik kazandı. Daha sonra Allah hakkında bilgim ne kadar arttıysa inkârım da o kadar arttı.

Sâfi’nin yanında yürüyen Budûr şöyle bir silkindi. Gözleri fal taşı gibi açıldı. Gökyüzüne baktı. Allah’ın lanetinin Sâfi’ye gelmesinden korktu.” (s.102)

Muhammed Ahmet

Mecîde’nin yanında çalışan bu kahramanın daha sonra gazetede yayınladığı yazıları dinlere saygısızlık, dünya düzenine ve Allah’ın şeriatına itaatsizlik olarak anlaşılır. Ülke çapında tanınan Zînet bint Zînet hakkında da bir makale yayımlar. Düşüncelerini özgürce yazma ve ifade etmeyi savunan kahraman, insanların tepkilerine cesurca karşılık verir. Özgürlükçü gazeteci savunduğu düşünceler uğruna canını verir. İnançsız ve düzene karşı çıkan görüşleri nedeniyle öldürülür:

“—Müziğin, şarkının, dansın şeytanın işi olduğu fetvasını sen okumadın mı? Nasıl makalende zina çocuklarını savunursun.

—Zînet bint Zînet büyük bir sanatçı. İnsanlar ona gidip onu dinleyip mutlu olmayı seviyor. Sanat Allah katında güzeldir. Çünkü Allah güzeldir.

—Sen Allah’ın ne dediğini bilmiyorsun ve insanları doğru yoldan saptırıyorsun. Sen okulların ve üniversitelerin yapılmasının, cami ve kiliselerin yapılmasından daha önemli diyorsun. Doğru mu?

—Evet

—Bu insanları saptırma ve İslâm’dan uzaklaştırma değil mi?

—İslâm akılla inşa bulur. İslâm’a giren her şey akılla olur.

—Sen ölüleri yıkamak eski bir adet, dinlerle alakası yok diyorsun.

—Evet...” (s. 303)

2.7. ROMANA DAİR DİKKATLER VE ELEŞTİRİLER

İncelediğimiz “Zînet” adlı romanda, birçok psikolojik destek almaya muhtaç kadın, erkekler ve toplum tarafından, geleneklere ve dini düşüncelere dayanarak her türlü alanda kadınlara karşı sarf edilen davranışlar, yazarımızın içinde bulunduğu toplumu anlama ve

değerlendirmede yardımcı olmuştur. Okuyucuda Mısır'ın sosyal yapısını, dini ve toplumsal gelenekleri hakkında bir izlenim oluşturmuştur. Geniş tasvirlerle yer verip olayları okuyucunun gözünde canlandırmıştır. Geniş kişi kadrosu, toplumda gerçek hayatta karşılaşılabileceğimiz toplumun içindeki kişilerden oluşur. Yazarın farklı karakterlerle oluşturduğu kişi kadrosu sayesinde değişik bakış açılarını ve çeşitli düşünce tarzlarını ortaya koymuştur. Yazar, ana kahraman olan kadın kahraman ve diğer kadın kahramanlarla, eşinden ve toplumdan gördüğü baskıyı, geleneksel kadın algısını yansıtarak anlatmıştır. Nesim karakterini özgürlükçü, otorite veya din karşıtı görüşlere sahip, kadın hakları savunucusu birisi olarak tanıtır. Aslında yazar kendi düşüncelerini okuyucuya Nesim karakteriyle aktarmıştır. Bir diğer zıt karakter olan Zekeriyya vs. karakterleriyle ise toplumda karşılaştığı baskıcı ve geleneksel kişileri temsil etmeye çalışmıştır.

Diyaloglar ve olaylar, geçmiş ile şimdiki zaman arasında gidip gelmiştir. Genellikle ana kahramanlardan Budûr ve Zînet bint Zînet veya diğer karakterlerden Zekeriyya ve Mecîde'nin anılarını, o gününü etkileyen olayları geçmişe giderek anlatmıştır. Bu yüzden bazen olay örgüsü arasında kopukluklar meydana getirmiştir. Zaman zaman olay örgüsü kısmında belirsizlik oluşmuştur. Okuyucu için, olay ânı ile şimdiki zaman arasındaki bağ karmaşıklığa yol açmıştır.

Okuyucu için romandaki bir diğer karmaşıklık ise Budûr ve kendi romanındaki ana kahramanı Bedriye arasında ortaya çıkmaktadır. Budûr yaşadığı olayların akışı içindeyken Bedriye'nin olaylara müdahalesiyle olayın öznesi değişmektedir. Ana kahraman Budûr sık sık sözü Bedriye'ye bırakmıştır. Okuyucu Budûr'un anılarını okurken, bir anda kendini Bedriye ile Budûr'un diyalogları içerisinde buluverir. Bu yüzden bir olay karmaşası olur ve okuyucu anlatılan olayı anlamakta zorluk çeker.

Yazar Nevâl es-Sa'dâvî, genel olarak romanlarında, bilhassa çalışmış olduğumuz "*Zînet*" romanında olayları anlatırken konudan konuya atlar. Okuyucu bir olayın devamını okumayı beklerken başka bir olayı anlamaya çalışır. Bu durum da olay örgüsünü bir nebze zedeler.

Yazarın okuyucuya vermek istediği ve romanında fazlaca yer verdiği birkaç konu vardır. Bu konulara zaman zaman kahramanların dilinden veya kahramanların düşüncelerini aktararak değinmiştir. En çok üzerinde durduğu konular, kadınların

toplumdaki yeri, onlara dayatılan sorumluluklar, kadın ve erkek arasındaki iletişim ve eşitsizlik, özgürlük konularıdır. Yazar ataerkil toplumda kadınların yaşadığı fiziksel veya psikolojik baskıları örneklendirip, bu konulara karşı bir duyarlılık oluşturmak istemiştir.

“Babam beni caddeye çıkmamam için sürekli uyarır. Bana şunu söyler; iyi aile çocukları caddede çocuklarla oynamaz...”

Anneme çocukken neden babamla evlendiğini sormuştum. Bana cevaben şöyle dedi: “Sevgi Mecîdecim” Ben kadın ve erkek arasındaki sevgiyi bilmiyordum. Annemin babama baktığı zamanlarda anlamaya çalıştım veya babamın anneme baktığı zamanlarda. Annemin veya babamın gözündeki sevgi bakışını görmeye çalıştım. Ama boşuna, büyüyene kadar bir gün olsun ikisinin arasında bir sevgi bakışı göremedim.” (s.12)

“On beş yaşıma gelmişim ki; annem ve babam arasındaki gizli şeyleri öğrendim. Bir gece onları kavga ederken duydum. Sesleri bir yükselip bir alçalıyordu. Yere atılan eşya sesleri, vurmalar ve tekmeler. (s.13)

“Büyük annesini rüyasında odaya girerken gördü. Kendisi sekiz yaşındaydı. Önce büyükannesi Zeynep öldü. Ona Zeyzey nene derdi. Uzun ve çelimsizdi. Büyük gözleri ışıltı doluydu. Onun yakınlarında oturur ve yatağında uyurdu. Ona hüznü hikâyeler anlatırdı. Zeyzey nene doğu yıldızı olmak istiyordu. Dans eder, şarkı söyler ve şiir yazardı. Fakat babası onu okuldan aldı. O daha 14 yaşındayken ona gelinlik giydirdiler. Davul sesi duydu sonra kendini yüzü sert, kısa boylu, dudağının üstünde büyük siyah bıyıkları olan yabancı bir adamla birlikte kapalı bir yatak odasında buldu.” (s.30)

“Bir cuma günü üniversiteden dönüyordu. Babası dönmeden önce arkadaşını ziyaret edecekti. Çünkü babası arkadaşlarını ziyaret etmeye izin vermiyordu. Okul dışında evden dışarı çıkmıyordu.” (s.126)

“Ahmet Dâmihrî, O sıra Zînet’i gördü. Şarkı söyleyip dans ediyordu. Şöyle fisıldayan aklını zapt etmeye çalışıyordu: ‘Bu kadın özgür, kimse ona sahip olamaz, O herkese sahip.’ (s.245-246)

“Kapımı üstünde bakırdan parlak bir etiket vardı. İsim ve soy isim yazılıydı. Randevular ve fiyatları yazılıydı. Girişte resepsiyon vardı. Beyaz önlüklü bir adam oturuyordu ve arkasında küçük bir bölüm vardı. İsimleri kaydettiği kalınca bir defter vardı. Bedriye’den Mısır paralarını aldı. Ve ona rakam verdi. Ayaktayken uzun uzun

rakama baktı. Sonra bekleme odasında bekledi. Düşünmeye başladı. Herkes kadındı. Yüzleri soluk, başları öne eğik sessizce oturuyorlardı. Başları bilinmeyen bir korkudan veya yükten ağırlaşmıştı. Kadınlardan biri başını beyaz örtüyle sarmıştı.” (s.45)

“Fakat Mecîde’nin kalbi korkuyla doluydu. Ölümünden sonraki kırmızı cehennem ateşinden korkuyordu. Ya kendi yüzüne ya da annesinin yüzüne inecek olan babasının havaya kaldırdığı şamarından korkuyordu. Tokadına izin veriyor, annesi gibi susuyordu.” (s. 64)

Yazar yaşadığı toplumda erkek çocuğu olan ailelerin, çocuklarını yetiştirme tarzını da gözler önüne serer. Toplumdaki ailelerin erkek çocuğuna olan düşkünlüğü ve onlara kız çocuklarından daha çok değer verilmesini eleştirel bir dille kahramanın dilinden anlatır:

“Sâfi: Senin doktorunun, hastalığını iyi edecek bir psikoloğa ihtiyacı var. Erkeklerin çoğu hastadır, evlendikleri kişiden yakınrlar. Özellikle yüksek kültürlü olanlar. Erkek kendi sınıfından bir hanım arkadaşıyla evlenir, bir kutlama yapılır, geceleyin yatağından süzülüp mutfaktaki hizmetliye sokulur. Veya ofisindeki sekreterine. Ancak alt sınıftan küçük genç kızlar hariç. Onlar ise onu büyük bir adam olarak görürler. Periler ülkesinde eşi benzeri olmayan bir şey gibi. İlâh veya yarı ilâh. Annenin oğlunu ceylan gibi görmesi ama oğlunun maymun gibi olması gibi. Küçüklüğünden beri şu sözleri duyarak büyümüş: Sen bütün arkadaşlarından daha zekisin, sen yeteneksin oğlum, senin erkekler içinde eşin benzerin yok.

Yazar toplumda kabul gören fakat dinin içerisinde olmayan ya da zamanla yanlış anlaşılmiş bir şekilde günümüze ulaşan olgular ve uygulamaları kendi önyargılarıyla birleştirmeye çalışmıştır. Bunun sonucunda da fikirlerini kahramanların dilinden okuyucuya aktarmıştır. Yazarın kahramanların ağzından dile getirdiği özgürlüklerin kısıtlanması, iblis ile Allah’ı bir tutması, kadının fitne olduğu düşüncesi, Allah’ın kadınları muhatap almaması vb. düşünceler yazarın dine bakışının nasıl olduğuna ve nasıl bir önyargıya sahip olduğuna dair bir fikir vermektedir. Yazar Mısır toplumunun gelenek ve görenekleriyle büyümüş, bu yüzden de toplumsal kabulleri dini boyutta algılamıştır.

Yazar zaman zaman kendi toplumunda tehlikeli zamanlar yaşamıştır. Kurgusal ya da kurgusal olmayan eserleri yüzünden hem hükümetin hem de İslâmî grupların

tepkisini çekmiştir. Birkaç eserinde Allah ile iblisi aynı kefeye koymuş, hatta kahramanları Allah ve iblis olan bir de eser yayınlamıştır. Bu yayınladığı romanı yüzünden yoğun tepkiler almakla kalmamış; İslamcı bir grubun ölüm listesine alınarak başına yüklü miktarda ödül konmuştur.⁹⁰ Allah ile iblisi bir tutması hatta zaman zaman iblisi iyi Allah'ı kötü göstermesi yazarın İslam dinine ne denli uzak ve önyargılı olduğunun göstergesidir. Bu önyargıların ve düşüncelerin bir diğer nedeni ise kendi tanımına göre karşılaştığı dindar kişilerin kendisinde oluşturduğu izlenimdir. Yine küçük yaşlarda ailesinde gördüğü eşitsizlik ve dine yaklaşım onu bu düşüncelere sürüklemiştir. Ağabeyinin ona göre, hiçbir yükümlülüğü olmadan büyümesi, bir erkek çocuğu olduğu için sevgi, şefkat ve ayrıcalıklarının olması, babasına ayrımcı tutumun anlamını sorduğunda babası Allah'ın Kur'ân-ı Kerîm'de kız çocuğunun erkek çocuğunun yarısı kadar değerde olduğunu söylemesi Nevâl es-Sa'dâvî'yi dini anlamda bir sorgulamaya yönlendirmiştir. Ayrımcılıktan Allah'ın sorumlu olduğunu düşünüp ona “Tanrım, sen gerçeksın ve adaletlisın, öyleyse beni kardeşimden neden ayırt ediyorsun?” diye sormuştur.⁹¹ Bu gelenekle büyüyen yazar, dini ve geleneksel alandaki sübjektif yorumlarını sık sık okuyucuya sunmuştur.

“Kadınlar, ülkenin harap olmasının, fakirliğin, yangınların, fitnenin sebebidir. Onların çoğu Allah'ın kitabında dediği gibi aldatıcıdırlar. Allah'ta onları aldatır. Allah aldatanların en hayırlısıdır. Allah'ın tuzağı onların tuzağından daha büyüktür. (s.231)

“Şoförle birlikte arabaya binmeyi sevmiyordu. Evden okula gidiyordu. Dans edip şarkı söyleyen caddenin çocuklarına birazcık görünmek için bile durmuyordu. Onlara şeytanın çocukları derdi, bu kelimenin anlamını bilmiyordu. Şoför şöyle dedi: O iblis ve şeytan kelimesinin çoğulu. Mecîde şeytanın oğulları ve kızları olmasını anlayamadı, hayalinde Allah gibiydi şeytan da. O'nun oğulları ve kızları yoktu.” (s.36)

“Budûr, gece örtünün üstünde karnında küçük kalp atışlarını hissetti. Karnına küçük küçük ayaklarıyla vuruyordu. Elleriyle sıkıştırıyordu. Onu görmek istiyordu. Yaşamasını ve ışığı görmek istiyordu, iki isteğin arasında parçalandı, Allah'ın ve şeytanın isteği, Allah ölmesini istiyordu, çünkü o gayri meşru bir çocuktu, şeytan ise yaşamasını ve gökyüzünde yıldız gibi parlamasını istiyordu. “(s.50)

⁹⁰ Köşeli, “Nevâl es-Sa'dâvî'nin Cennât ve Iblîs Adlı Romanında Postmodern Öğeler”, 259.

⁹¹ Muhammad Youssef, 240.

“Oyun oynarken Mecîde Zînet’i bir kere bile bulamadı. Zînet huysuzluk yapmıyordu. O sokak kıızıydı. Şeytanların ve İlahların gözünden kaybolmaya alışıktı. Uyanık iblis ve hiç uyumayan Allah’ın gözleri de gecenin karanlığında Zînet’i göremedi.” (s.63)

“Budûr, sen Allah’ın üç kitabından biri olan Kur’ân’a iman ediyorsun. Konferanslarda, radyolarda dini olayları konuşuyorsun ve makalelerinde iman, takva ve kadının örtüsünü işliyorsun. Fakat garip bir şekilde gece uyuyamıyorsun. Kalkıp abdest alıp namaz kılıyorsun, rükû ve secde ediyorsun. Hafif bir sesle eşine öfkene kekeliyorsun. “Allah günahlarımı affetsin” arka arkaya bunu tekrar ediyorsun. Parmaklarının arasında tespihi hareket ettiriyorsun. Din derslerinde daha çok derinleşiyorsun. İman aklımıza ve vücudumuza doğar doğmaz giriyor ve ölene kadar devam ediyor. Öğretim, ilimde ve dinde derinleşmek, özgürleşmek mümkün değil. Bence bu zor bir yol. Ben sana kalbimi açıyorum Budûr. Çünkü sen benim samimi arkadaşısın. Senden rica ediyorum bu sırrı gizle. Biz dini bir devlette yaşıyoruz. Özgür düşünceye müsaade edilmiyor. Özgürlük hareketleri çok olsa bile özgürlükten bahsedilmiyor...” (s.102)

“Üçüncü kitap Kur’ân’da Allah kadınları muhatap almıyor. Erkeklere hitap ediyor. Havva’nın ismi geçmiyor. Hz.Yusuf’u ayartan azizenin ismi geçmiyor. Muhammed Peygamber’in eşi Hatice’nin ismi geçmiyor. Fakat sadece Meryem’in ismi geçiyor ve ona özel bir sure bile var.” (s.169)

“Nesîm onu Allah’a karşı isyana azmettiriyordu. Seni muhatap almayan ve senin ismini zikretmeyen bir ilaha neden inanıyorsun diyordu.” (s.169)

“Zînet gece gündüz peşine düştüğü bir hayal oldu. Sesi Allah’ın sesi veya şeytanın sesi gibi kulaklarındaydı. Müziğin Allah’a değil şeytana imandan geldiğine iman ediyordu. “(s.209)

“Annesi ona gururla bakıyordu. Allah’a şükrediyordu, onu erkek olarak doğurduğu için. Allah’ın kitabında dediği gibi kadın, erkek gibi değildir. Erkeğin kadın üstünde bir derecesi vardır. Kadınlar üzerine kavvamdır. Mallarından infak etmek zorundadırlar. Allah erkeği kadından üstün yaratmıştır. Bu hikmetli iş onun bileceği bir iştir. Kadın, akıl ve din açısından eksiktir. Kaburga kemiğinden yaratılmıştır.” (s.253)

“Ülkemiz tehlikeli bir dönemden geçiyor. Her gün üzücü olaylar anlatılıyor. Ve o olaylar tehlikeli olaylar. Sokak çocuklarından oluşan aç kalabalıklar ve batıya özenen

geleneççi kadınlar devrim istiyor, yüksek seviyeli değerlere, ahlak kurallarına ve Arap geleneğine, dinimizin hükümlerine muhalefet ediyorlar. Allah Kur’ân’da erkeğe dört evlilik hakkı vermiştir. Bu yeni kadın topluluğu, çocukları babalarının adıyla değil annelerinin adıyla takdim etmek istiyor. Bu topluluk din dairesi dışına çıkmış bir topluluktur. Bu topluluk ahlaki çöküntüye çağırıyor. Batıdaki kadınlar gibi özgür olmak, AIDS hastalığını, fuhuşu ve dinsizliği yaymak istiyorlar.

Ey İslâm’ı savunan kişiler Allah’ın dini haktır. İslâm tüm zaman ve mekâna uygundur. Kulların Kur’ân’ın hükümlerini değiştirmeye izni yoktur. Kur’ân şöyle buyurur: Bugün sizin için dininizi tamamladım...

Ben bu tehlikeli kadın topluluğunun halledilmesini istiyorum. Bu topluluk şüpheli kadınlardan oluşuyor. İslâm’ı reddetmekte cesaretlendiriyorlar. Devlet düzenini tehdit ediyorlar. Tek anayasamız İslâm şeriatıdır. Bu şeriat kadınların özgürlüğüne izin vermez. Büyük ahlaki özelliklere sahip kişiler içindir ahlak.

Zekeriyya uzun yazısını bitirdi. Budûr göz altından ona bakıyordu. Yüzüne bağırarak istiyordu. Ey fâsık, ey günahkâr, ey çocuk tecavüzcüsü, sen mi ahlaka çağırıyorsun?” (s. 277)

“— Sen kadının örtüsüne karşısın ve dinde olmadığını ahlakla alakası olmadığını savunuyorsun. Sen Allah’ın emirlerine muhalefet mi ediyorsun. Sen kadının yüzünün avret olduğunu ve fitneye sebep olduğunu bilmiyor musun.?”

—Kadın fitne sebebi değil. İnsanlar arasında farklı fitne sebepleri var. Din, zulüm, ahlâki çöküntü ve yalan.

—Bu söz küfürdür. Nasıl söylersin. Sen ölümü hak ediyorsun.

—Ölmeden önce fikrimi beyan etmek isterim. Biz dini babamızdan ve dedemizden öğreniyoruz, ahlaki davranışlarımız bilinç ve vicdana dayanır dine değil. Papazlar ve şeyhler çocuklara tecavüz ediyor, malları zimmetlerine geçiriyorlar. Herhangi bir dine iman etmeyen fakat ahlaki olarak dosdoğru insanlar var. Hakkı savunurlar. Adalet ve özgürlüğü savunurken ölen insanlar. Müzik ruhu yükseltir. Vicdanı uyandırır. Müzik savaş ve fitnenin sebebi değil. Asıl dinler mezhep çatışmalarına yol açıyor. Adalet ve din arasında bir alaka yok. Dünyada adaletin olması mümkündür, dinin değil. Ahlak ile din arasında bir ilişki yok. İnsanlar dini ahlak ile nitelendirmiş, aksine dinde bir ölçü vardır.

Erkekler için ölçü, kadınlar için ölçü, yöneticiler için bir ölçü, mahkûm köleler için ölçü, işçiler fakirler, ben yorgunum. Beni sizin azabınızdan kurtar. Cehennem sizin yeryüzünüzde, ölümden sonra değil. Ölüm sizden daha eğlenceli. Ölüm ve sonrası cehennem değil.

—Sen araştırmada bu küfrünü mü yazacaksın.

—Evet” (s.304)

SONUÇ

“Modern Mısır Romanında Nevâl es-Sa‘dâvî’nin ‘Zînet’ adlı Romanının Teknik Açından İncelenmesi” başlıklı çalışmamızda; Arap romancılığından, Mısır romancılığından ve 1931 yılında Mısır’ın Kahire şehrinin Kafr Tahlah köyünde dokuz kişilik büyük bir ailede dünyaya gelen Nevâl es-Sa‘dâvî’den bahsetmeye çalıştık.

Mısır’ın içinde bulunduğu dinî ve geleneksel kültürü benimseyen ve bunlarla yaşamayı tercih etmiş kişiler dışında, bu hayat tarzını benimsememiş kişiler de halkın içinde her daim yer almışlardır. Nevâl es-Sa‘dâvî’de bu kişilerden biridir. Hayatını, mesleğini ve eserlerini özgürlüğe adım atma, ataerkil toplumdaki kurtulma, dinî ve geleneksel yaşam tarzını eleştirme vb. konuları gün yüzüne çıkarmak adına kullanmıştır. Ve toplumda gözlemediği bu alanlardaki deformeleri düzeltme çabasına girmiştir.

Kahramanlarını seçme konusunda çok özenli davranan Nevâl es-Sa‘dâvî, kahramanların okuyucuda oluşturacağı empati duygusunu hesap ederek seçmiştir. Bu yüzden kahramanlar toplumda karşılaştığı kişilerden oluşmaktadır. Kahramanlarını toplumda sık karşılaşılan karakterlerden seçtiği için, kahramanlar okuyucuya yabancı gelmeyecek ve okuyucu yazarın duyarlılık oluşturmak istediği konuları çevresinde gözlemleyebilecektir.

Nevâl es-Sa‘dâvî, romanda yarattığı bazı kahramanlarla okuyucuya vermek istediği önemli konuları iletir. Seçtiği zıt karakterlerle, olayı ve hisleri aktararak fikir çatışması yaratır. Kendi düşüncelerini ileten karakterle, toplumda kendi izlenimlerinin etkisinde kalarak oluşturduğu diğer zıt fikirdeki karakter arasında uzun diyaloglar kurma fırsatı vermiştir. Böylece kahramanlar arasındaki fikir çatışması sonucu okuyucuya düşüncelerindeki mantığı yerleştirmeye çalışmıştır.

Yazarın romanda düşüncülerini aktarması için seçtiği kahramanlar özgürlüğüne düşkün, toplumdaki yanlış olan şeyleri gözlemleyip, bu yanlışların değişmesi için çabalayan, kadın-erkek eşitliğinin her alanda korunması gerektiğini savunan, evsiz, fakir insanlara ve sokak çocukları ile sokak hayvanlarına karşı duyarlılık göstermediği ilke edinen kişilerden oluşmaktadır. Kahramanların bu alandaki mücadele ve cesaretlerini göstermiştir. Diğer yandan bu oluşturduğu kahramanların ateist veya dini sorgulayan kişiler olması da dikkatlerden kaçmamıştır. Nevâl es-Sa‘dâvî dinî alandaki

araştırmalarının yetersizliğini bu seğtiği karakterlere yansıtımıştır. Bu karakterle okuyucuya örneklilik oluşturmaya çalışmaktadır.

Kendi ülkesinde beklediği desteği göremeyen Nevâl es-Sa‘dv, Batı dünyasında ses getirecek eserler vermiş ve kendi alanında çok başarılı bir yazar olmuştur. Ataerkil toplum yapısına karşı olan isyanı, kadın haklarını savunan görüşleri, feminist düşünceleri, söyleşileri ve eserleriyle Türkiye’de de tanınan ve örnek alınan bir aktivist olmuştur.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 1991.
- Allen, Roger, “Literary History and the Arabic Novel”, (Çev.: Faruk Çiftçi), *World Literature Today Norman Spring (Edebiyat Tarihi ve Arap Romanı)*, Sayı: 6, 2005, 130.
- Arslan, Adnan, “Türk Akademisi Açısından Arap Edebiyatı Alanında Keşfedilmeyi Bekleyen Bakir Bir Ada: Modern Arap Romanı”, *Kocaeli İlahiyat Dergisi*, 3(2), 2019, 109-110.
- Çelenlioğlu, Asiye, “Abdurrahman eş-Şarkavi’nin Romanlarında Toplumsal Eleştiri”, *Nüsha Dergisi*, 17(45), 2017, 9.
- Çelenlioğlu, Asiye, “Modern Mısır Edebiyatı ve Mısır Romanı”, *Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Social Sciences Studies Journal Dergisi*, 6(56), 2020, 510.
- Çetişli, İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş-2*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004
- Demir, Ethem, “Modern Arap Edebiyatında Tasavvufî Roman, Tasavvur”, *Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, 5(1), 2019, 41
- Emekli, İlknur, *Çağdaş Suriye Romancılığında Halîm Berekât ve Toplumcu Gerçekçi Romanlarının İncelenmesi*, (Yayınlanmış Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013.
- Er, Rahmi, “Arap Edebiyatı- Roman, İslam Ansiklopedisi”, Türkiye Diyanet Vakfı, 2008 İstanbul, Cilt:35, <https://islamansiklopedisi.org.tr/roman#2-arap-edebiyati>
- Er, Rahmi, *Tâha Huseyin ve Üç Romanı*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1988.
- Ersöz, Mehmet Ali, *Necip Mahfuz’un Midak Sokağı Adlı Romanının Tahlili*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014.
- Gezer, Alpay, Çelik, Yakup, “Ayşe Kilimci’nin Hikâyeciliği ve Hikâyelerinde Anlatım Teknikleri”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 2017, 25.

- Göktaş, Büşra, *1990-2008 Yılları Arası Arapçadan Türkçeye Yapılan Edebi Eser Çevirileri Üzerine Bir İnceleme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011.
- Hemek, Zafer, *Necîb el-Kılânî ve Türkistan Geceleri adlı Romanı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019.
- Karabela, Nevin, “Arap Edebiyatında Tarihi Romanın Ortaya Çıkışında Milliyetçilik Düşüncesinin Önemi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, 2015, 188
- Korkmaz, Bülent, “Modern Arap Edebiyatında Kadın Yazarların Doğuşu”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 54(1), Ankara 2014
- Köşeli, Yusuf, “Nevâl es-Sa’dâvî’nin İmra’e ‘Inde Noktati’s-sıfır (Sıfır Noktasında Bir Kadın) Adlı Romanında Yapı ve Tema”, *Akademik Bakış Dergisi*, *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı: 51, 2015, 143
- Köşeli, Yusuf, “Nevâl es-Sa’dâvî’nin Müzekkirât Tabîbe Adlı Romanında Yapı ve İzlek”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı:3, 2015, 345-350.
- Köşeli, Yusuf, “Nevâl es-Sa’dâvî’nin Cennât Ve İblîs Adlı Romanında Postmodern Ögeler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Aralık 2015, Sayı: 41, 261.
- Kurt, Gülfem, *Kasım Emin ve Kadınların Özgürlüğü Bağlamında Eğitimle İlgili Görüşleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Enstitü, Ankara 2014
- Kutluoğlu, Muhammed Hanefi, “Madde”, *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:25, Ankara 2002, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kavalali-mehmed-ali-pasa>
- Merzûkî, Mes’ûde, “Ru’yeti George Tarabishi es-Sîkûlüciyye Nevâl Es-Sa’dâvî Enmûzec”, *Apolyus Dergisi*, 2017, 203.
- Muhammad Youssef, Suwaed, “The Exploitation of Women and Social Change in the Writing of Nawal el-Saadawi”, *Journal of International Women's Studies*, 2017, 239-241.

- Newson, Adele -Horst, Nawal El Saadawi: Egypt's grand novelist, physician and global activist, <https://theconversation.com/nawal-el-saadawi-egypts-grand-novelist-physician-and-global-activist-157817>, Erişim Tarihi: 14.06.2021
- Öncel, Hayati, *Arap Edebiyatında Feminizm*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013.
- Semi', Allah ve Hâriş Mubîn, "Ahvâl Nevâl es-Sa'dâvî ve Mekânetuha'l Edebiyye", *Pakistan Journal of Islamic Research (Pakistan İşlam Araştırmaları Dergisi)* Cilt: 16, 2015, 243.
- Smith, Sarah A, Nawal El Saadawi obituary, Outspoken Egyptian feminist, writer and campaigner who fought against patriarchy and poverty <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/22/nawal-el-saadawi-obituary> Erişim Tarihi: 20.06.2021
- Soyer, Senem, "Nevâl Es-Sâ'davî'nin "Petrol Diyarında Aşk" Romanında Kara ve Kadın", *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi* *Journal of Social and Cultural Studies*, Sayı: 1, 2018, 35.
- Soyer, Senem, Mısırlı Nevâl es-Sa'dâvî ile Duygu Asena'nın eserleri ve Edebi Kişiliklerinin Karşılaştırılması, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013.
- şahan, Zehra Gülay, *Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah'ın Yeri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019.
- Tulunay, Zeynep Meral, *İran ve Mısır'da Kadın Hareketleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006
- Ürün, Ahmet Kazım, "Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 35, 2016, 136.
- Ürün, Ahmet Kazım, *Çağdaş Mısır Romanında Necîp Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1994.

Yakt n, Sa‘id, ‘‘Arap Romanı Geçmişten Günümüze’’, ev: İsmail Alan, *Doğu Araştırmaları Doğu Dil, Edebiyat, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 12, 2013, 177-180.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://tr.wikipedia.org/wiki/Nev%C3%A2l_es-Saadavi, Erişim Tarihi: 10.06.2021

<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/nawal-el-saadawi-misirda-cesaretiyle-kusaklar-boyu-kadinlara-ilham-veren-feminist-1822436>, Erişim Tarihi: 13.06.2021

R daw, <https://www.rudaw.net/turkish/culture-art/22032021>, Erişim Tarihi: 15.06.2021

<https://www.arabwestreport.info/en/nawal-al-sadawi>, Erişim Tarihi: 15.06.2021

<https://time.com/5793662/nawal-el-saadawi-100-women-of-the-year/>, Erişim Tarihi: 15.06.2021

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Sümeyye URHAN
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	Arapça
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	07.09.2021